

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

T R E Ś Ć N U M E R U

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

1. Dyskusja o pieniądzu — <i>S. Michalski</i>	463
2. Oddziały NBP w akcji windykacyjnej kredytów indywidualnego rolnictwa — <i>E. Kański</i>	468
3. Sprawniej kredytować spółdzielnie pracy — <i>S. Przywecki</i>	471
4. Rola Narodowego Banku Polskiego w aktywizacji eksportu — <i>S. Wójcikowa</i>	473
5. Ewolucja form inkasa dokumentowego w obrotach z krajami socjalistycznymi — <i>J. Szymański</i>	478

Z DOŚWIADCZEŃ I PRAKTYKI BANKOWEJ

1. Kredytowanie obrotu towarowego gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” prowadzących działalność handlowo-produkcyjną — <i>Z. Liberadzki</i>	481
2. Współpraca komórek kredytowych i komórek planowania obiegu pieniężnego oddziałów operacyjnych — <i>J. Batko</i>	485
3. Doświadczenia z zakresu działalności komórki kredytów drobnego rolnictwa w Oddziale Wojewódzkim w Łodzi — <i>M. Wyszowski</i>	487
4. Uwagi o kontroli funduszu płac w okręgu warszawskim — <i>Z. Sutkowski</i>	492
5. Niektóre zagadnienia dotyczące kredytowania i rozliczeń planowych w gospodarce komunalnej — <i>W. Domaniewski</i>	494
6. Kontrola ponadnormatywnych zapasów materiałowych w drobnej wytwórczości — <i>W. Godula i A. Mendrek</i>	496
7. Sprawozdania P-26 i P-27a jako podstawa dokonywania wyłączeń w kredytowaniu z tytułu przekraczania kosztów planowych — <i>B. Michałowski</i>	498
8. Obrót gotówkowy w sprawozdawczości finansowej i statystycznej — <i>Z. Brzostek</i>	500
9. Zebrania kierowniczego aktywu zawodowego w oddziałach i oddziałach wojewódzkich NBP — <i>Z. Ładoś</i>	501
10. Listy do redakcji	

DZIAŁ INSTRUKCYJNY

1. Zmiany w systemie rozliczeń z budżetem państwa w roku 1954 — <i>S. Komar</i>	503
2. Kontraktacja w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych — <i>J. Pawelec</i>	509
3. Niektóre zagadnienia finansowania i kontroli kapitalnych remontów	512
4. Rozpowszechniamy racjonalne metody pracy	513

KRONIKA

1. Nagrody	III str. okł.

Artykuły prosimy nadsyłać w dwóch egzemplarzach maszynopisu pisanego po jednej stronie, z dużym marginesem, podwójnym odstępem między wierszami oraz podawać oddział, imię i nazwisko autora.

Nadestanych rękopisów Redakcja nie zwraca

Wydawca: Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 860-71-2-3, wen. 38. Redaguje: Kolegium

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Generalny Sekretariat, Warszawa, ul. Warecka 10.

Zam. PWG/383/Cz/54 z dn. 14.VII.54. Podpisano do druku 23.IX.54. Druk ukończono 30.IX.54. Nakład 4100 egz.
Papier druk. sat. kl. VII — 60 g A⁰ Ark. wyd. 10

Zakł. Graf. Dom Słowa Polskiego, Zam. 4691/c. 5-B-19087

DYSKUSJA O PIENIĄDZU

W ostatnim czasie ma miejsce w radzieckim piśmiennictwie ekonomicznym żywa dyskusja o roli i funkcjach pieniądza w ekonomice socjalistycznej. Związana jest ona z szeroką wymianą myśli o kategoriach ekonomicznych socjalizmu, takich jak wartość, towar, handel, pieniądz, wywołaną przez pracę Stalina o „Ekonomicznych problemach socjalizmu w ZSRR“.

Zajmiemy się dalej omówieniem dyskusji o pieniądzu, abstrahując od takich zagadnień jak działanie prawa wartości w ekonomice socjalistycznej, choć rzecz jasna pieniądz jest jak najściślej związany z podstawową kategorią ekonomiczną, jaką jest wartość.

W omówieniu uwzględnimy następujące prace:

1) Z. Atlas: „O niektórych zagadnieniach teorii pieniądza radzieckiego“, Woprosy Ekonomiki, N 7 z r. 1953, przekład polski „Finanse“ N 5 z r. 1953;

2) J. Kronrod: „Pieniądz i jego funkcje w ekonomice socjalistycznej“, Finansy i kredit SSSR, N 1 z r. 1954, przekład polski „Finanse“ N 3 z r. 1954;

3) A. Gusakov: „Pieniądze i ich funkcje w ekonomice socjalistycznej“, Finansy i kredit SSSR, N 4 z r. 1954;

4) K. Łarionow, A. Mołczanow: „O pieniądzach w socjalizmie“, Finansy i kredit SSSR, Nr 4 z r. 1954;

5) D. Trifonow: „Przyczynek do zagadnienia formy i treści niektórych kategorii ekonomicznych w ustroju socjalistycznym“, Woprosy Ekonomiki N 10 r. 1953, przekład polski „Zeszyty ekonomiczne“ N 8 z 1954 r.

Od razu warto zwrócić uwagę, że dyskusja nabrała charakteru bardzo zasadniczego i żywości po pracy Z. Atlasa, który postawił szereg zagadnień w sposób oryginalny i śmiały, tak co do istoty pieniądza w gospodarce socjalistycznej jak i jego funkcji. Koło tez Atlasa owijają się szereg późniejszych wypowiedzi, które z reguły bronią klasycznych sformułowań i występują przeciw poglądom Atlasa.

Przedmiot dyskusji podzielimy na zagadnienia dotyczące istoty i charakteru pieniądza w gospodarce socjalistycznej, roli złota w socjalistycznym systemie pieniężnym oraz funkcji pieniądza, w których wyraża się istota pieniądza.

Istota pieniądza. Pamiętając ciągle o tym, że Marks rozwijał swoją naukę o pieniądzu na materiale gospodarki przedsocjalistycznej i przy założeniu istnienia waluty kruszcowej, przypomnijmy pokrótce ujęcie istoty pieniądza przez Marksa.

Pieniądz jest kategorią gospodarki towarowej, jest jej wytworem, a zarazem koniecznym elementem.

Pieniądz należy do świata towarów, ale jest towarem szczególnego rodzaju, mianowicie takim, który mocą procesu społecznego wydzielony został z ogólnego świata towarów i wyposażony w specyficzną społeczną funkcję — funkcję ogólnego ekwiwalentu. Posiadacze towarów przeciwstawiają je temu specyficznemu, wydzielonemu towarowi, jako ekwiwalentowi ogólnemu, albowiem wszystkie towary mierzą swoją wartość wymienną w tym jednym szczególnym towarze. Trzeba jednak pamiętać, że porównywalność towarów nie jest dopiero wynikiem ustalenia się miernika wartości towarów. „Wszystkie towary jako wartości są uprzedmiotowioną pracą ludzką, a więc są same w sobie i przez się porównywalne, przeto mogą wspólnie mierzyć swe wartości tym samym szczególnym towarem, zamieniając go w ten sposób w swój wspólny miernik wartości, czyli w pieniądz. Pieniądz, jako miernik wartości jest konieczną formą przejawiania się immanentnego miernika wartości towarów: czasu pracy.“¹⁾ Pieniądz jako powszechny ekwiwalent towarów posiada własną samoistną wartość, jako uprzedmiotowiona praca zawarta w tym szczególnym towarze, który w procesie społecznym został wydzielony jako pieniądz; jest nim złoto. „Określenie... cen (towarów) jest tylko ich idealną przemianą w ogólny ekwiwalent, przyrównaniem ich do złota, które dopiero ma być zrealizowane. Ale że towary w swych cenach przeobrażone są w złoto tylko idealnie, czyli w złoto tylko wyobrażone..., przeto złoto zostało przekształcone dopiero w pieniądz idealny, jest dopiero miernikiem wartości, a określone ilości złota funkcjonują w rzeczywistości tylko jako nazwy określonych ilości czasu pracy.“²⁾

Socjalistyczna myśl ekonomiczna powinna rozwiązać zagadnienie jak uzasadnić istnienie pieniądza w gospodarce socjalistycznej skoro 1° posługiwanie się pieniężną formą mierzenia pracy jest formą okólną, wytworzoną w przedsocjalistycznych formacjach społecznych i warunkami tych formacji określoną która to forma zastępuje bezpośrednio mierzenie w jednostkach czasu pracy; 2° w gospodarce socjalistycznej, a także w gospodarce okresu przejściowego — gospodarka towarowa nie jest wprawdzie całkowicie zlikwidowana, ale w poważnym stopniu zwiężona i poddana regulującej funkcji państwa; 3° jeśli już uznać określoną rolę pieniądza w gospodarce socjalistycznej — jak powiązać istniejące systemy pieniężne typu socjalistycznego ze złotem jako

¹⁾ Kapitał, tom I, str. 99—100, wyd. K. i W., Warszawa rok 1951.

²⁾ K. Marks, Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej, str. 59, wyd. K. i W., Warszawa rok 1953.

właściwym towarem pieniężnym — powszechnym ekwiwalentem, skoro w żadnym systemie nie ma obiegu monetarnego, nie ma wymienialności papierowych znaków pieniężnych na złoto, a parytety walutowe (czyli ilościowy stosunek między jednostką pieniężną a złotem) są sztywne, niezależnione od zmian w wartości zarówno towarów jak i samego złota.

Sfera obrotu towarowego, który może się rozwijać tylko przy pomocy pieniądza, jest w gospodarce socjalistycznej ograniczona. Obejmuje ona przede wszystkim przedmioty spożycia, których rozdział odbywa się nie w drodze bezpośredniego zaopatrzenia ludzi pracy, lecz w drodze handlu, w związku z pieniężną formą wynagrodzenia pracy; następnie sfera obrotu towarowego (wewnętrzny) obejmuje wymianę produktów pracy między państwowym a spółdzielczym sektorem produkcji, a w warunkach gospodarki przejściowej — także wymianę produktów między sektorem społecznym a gospodarką drobnotowarową i kapitalistyczną. W tej sferze niezbędny jest pieniądz jako powszechny ekwiwalent, jako połączenie miary wartości i środka obiegu. Poza sferą obrotu towarowego znajdują się podstawowe środki produkcji. Ponieważ jednak gospodarka socjalistyczna posługuje się pieniądzem także w sferze nietowarowego obrotu środkami produkcji, powstaje pytanie, czy także i w tej sferze pieniądz wykorzystywany jest jako powszechny ekwiwalent, w którym mierzona jest wartość środków produkcji i który warunkuje wymianę tych produktów. Właśnie zagadnienie zasięgu działania pieniądza, jako ekwiwalentu powszechnego jest jednym z głównych tematów dyskusyjnych. Większość autorów stoi na stanowisku, że ogólna funkcja pieniądza, jako ekwiwalentu powszechnego jest kategorią gospodarki towarowej i dlatego w gospodarce socjalistycznej może rozciągać się tylko na te stosunki, które w swej treści mają charakter obrotu towarowego.

Atlas pisze: „Ponieważ konieczność pieniądzy wynika z wymiany towarowej, uwarunkowanej istnieniem dwu form produkcji socjalistycznej (państwowej i kołchozowej — S. M.), dlatego należy przede wszystkim mówić o funkcjonowaniu pieniądzy radzieckich, jako ekwiwalentu powszechnego właśnie w tej dziedzinie. Pieniądze w socjalizmie — to przede wszystkim konieczna forma pośrednicząca w wymianie produktów pracy między dwoma sektorami produkcyjnymi społeczeństwa socjalistycznego“. Funkcja pieniądza jako powszechnego ekwiwalentu jest przy tym w gospodarce socjalistycznej nie tylko co do swego zasięgu ograniczona, jest ona również jakościowo różna, gdyż „przy socjalizmie produkcja towarowa i obrót mają cechy charakterystyczne odróżniające je zasadniczo od produkcji towarowej i obrotu, opartych na prywatnej własności... dlatego należy mówić o jakościowo nowej funkcji powszechnego ekwiwalentu, jako formie pośredniczącej w procesie wymiany między zrzeszonymi socjalistycznymi producentami, a nie o modyfikacji... dawnej funkcji powszechnego ekwiwalentu... O ile przy zwykłej produkcji towarowej pieniądzu występują wyłącznie jako żywołowo działająca miara wartości, to w społeczeństwie socjalistycznym określenie wartości produkowanych towarów nie jest już rezultatem żywołowego działania prawa wartości — jako regulatora produkcji, lecz jest niezbędną formą planowej, ogólnopństwowej ewidencji pracy społecznej, zużytej na wytwarzanie produktów, formą kontroli nad miarą

pracy i miarą spożycia. Funkcja ta, wyrażająca się konkretnie w kształtowaniu cen, w określaniu kosztów własnych produkcji i powstającego w procesie produkcji czystego dochodu, kształtuje się odpowiednio do wymogów prawa planowego (proporcjonalnego) rozwoju gospodarki narodowej“.

Jak się ma rzecz z wykorzystaniem pieniądza w sferze produkcji nietowarowej, w sferze produkcji i rozdziału środków wytwórczości?

Zdaniem Atlasa (i innych autorów) w tej sferze pieniądz nie występuje w charakterze ekwiwalentu ogólnego, nie jest ani miarą wartości środków produkcji, ani też środkiem nabywczym (obiegu), „jednakowoż jedna z funkcji powszechnego ekwiwalentu w gospodarce socjalistycznej — miara wartości — jest wykorzystywana... dla określenia wysokości płacy roboczej i w ogóle do ewidencji i kontroli pracy przedsiębiorstw“. Wykorzystanie pieniądza w sferze produkcji i rozdziału produktów, nie będących towarami, jest konieczne, ponieważ: 1° płaca ma formę pieniężną, stąd by otrzymać sumę wydatków na produkcję, trzeba inne składniki wydatków, na surowce itd, sprowadzić do wyrazu pieniężnego, 2° środki produkcji są ważnym elementem wartości środków spożycia — towarów, stąd dla ustalenia wartości towarów trzeba ustalić w formie wartościowej wysokość zużytych środków produkcji, 3° środki produkcji są rzeczywistymi towarami w obrocie zagranicznym, stąd należy im nadać formę wartościową.

W tym samym duchu ograniczenia funkcji pieniądza jako ekwiwalentu powszechnego wypowiada się Trifonow. „Pieniądz w socjalizmie nie jest powszechnym ekwiwalentem w ścisłym tego słowa znaczeniu, ponieważ większa część produktów pracy, podobnie jak i ziemia, nie są towarami, a zatem nie mają wartości.

... Pieniądz występuje w naszych warunkach w roli powszechnego ekwiwalentu nie w stosunku do wszystkich wytworów produkcji, a jedynie w stosunku do tych spośród nich, które są towarami“. Wykorzystanie pieniądza w sferze produkcji i rozdziału środków wytwórczości, nie będących towarami, uwarunkowane jest jednością procesu produkcyjnego i koniecznością przyjęcia jednej, wspólnej formy obliczania nakładów pracy, tak dla sfery obrotu towarowego, jak i dla sfery produkcji i rozdziału produktów pracy — nietowarów. Z poglądami Atlasa polemizuje J. Kronrod. Uznając, że wykorzystanie pieniądza w sferze obrotu towarowego, w sferze produkcji i rozdziału środków wytwórczości, nie będących towarami, ma zasadniczo różny charakter, twierdzi jednak, że nie można stąd wyprowadzać wniosku iż rzeczywisty jest pieniądz tylko w sferze towarowej, a w zakresie środków wytwórczości — jest tylko środkiem ewidencji, obrachunku, a taki wniosek, zdaniem Kronroda, należy wyprowadzić z wywodów Atlasa. „Zgodnie... z wygłoszoną wersją t. Atlasa wykorzystanie wartości i jej form dla wyrażenia i podziału pracy niezbędnej przy produkcji środków nie wynika ze specyfiki socjalistycznych stosunków produkcji w warunkach istnienia dwóch sektorów produkcyjnych, lecz z jakichś techniczno-ewidencyjnych powodów. Pieniądze funkcjonują w sferze produkcji środków produkcji i ich podziału przede wszystkim dlatego sędzi wymieniony autor (t. zn. Atlas — S. M.), że sfera ta związana jest z wypłatą wynagrodzenia... Z tego wynika, że forma pieniężna płac i ewidencji pracy nie jest rezultatem istnienia

wartości i jej formy pieniężnej dla wyrażenia po-
działu pracy, lecz przeciwnie, pieniądze są rezultatem
zachowania płacy. Lecz ponieważ same płace stano-
wią pieniężną formę dochodu, to t. Atlas niechcący
wyprowadza niezbędność pieniądza z... pieniądza, tj.
obraca się w zamkniętym kręgu. I jest to nieuni-
knione, ponieważ rozpatruje on pieniądze w nietowa-
rowej dziedzinie ekonomiki z punktu widzenia
techniczno-ewidencyjnego, a nie wychodzi ze znanego
wskazania t. Stalina o konieczności zachowania przy
określonych warunkach wartości i jej form, a zatem
realnych pieniędzy dla ewidencji i ruchu całej pracy
społecznej“.

Przeciw tezm Atlasa wypowiada się również
Gusakow, choć jego pozytywne sformułowania różnią
się od sformułowań Kronroda. Gusakow, podkreśla-
jąc jedność procesu produkcyjnego i jedność pie-
niądza, zwraca uwagę, że w obrocie środkami pro-
dukcji „pieniądze funkcjonują nie tylko w charakte-
rze miernika pracy, zużytego na wytwarzanie
danych produktów, lecz również wyrównują wydatki
związane z produkcją i realizacją. Suma wydatków
jest przedsiębiorstwu zwracana w postaci ekwiwa-
lentnej sumy pieniędzy. I choć nie ma tu miejsca
obrót towarów w dosłownym znaczeniu, jednak
dokonuje się obrót określonych wartości w postaci
wzajemnego ekwiwalentnego wyrównywania wydat-
ków dwóch przedsiębiorstw. ... W ten sposób, w sferze
produkcji środków wytwórczości, jak i w innych
sferach reprodukcji socjalistycznej, mają miejsce
procesy przenoszenia dóbr, rozwijające się przy
pomocy funkcji pieniędzy jako miernika wartości
i środka obiegu, mimo że oceniane i wymieniane są
również nietowary“.

W duchu poglądów Atlasa, a przeciw sformułowa-
niom Kronroda utrzymana jest praca **Larionowa**
i Mołczanowa. Autorzy ci twierdzą, że Kronrod,
rozciągając funkcję pieniądza, jako ekwiwalentu
ogólnego na całą produkcję, faktycznie zrównuje
pieniądz radzieckiej z pieniądzem w gospodarce kapi-
talistycznej, gdy tymczasem w warunkach gospodarki
socjalistycznej funkcja powszechnego ekwiwalentu
jest ograniczona do sfery towarowej, natomiast
w sferze produkcji nietowarowej pieniądz wykorzy-
stywany jest jedynie dla obrachunku kosztów wia-
snych, a nie wartości. Wymienieni autorzy uważają
również za niesłuszny zarzut Kronroda, postawiony
Atlasowi, że wiąże on wykorzystywanie pieniężnej
formy dla obliczania pracy na produkcję środków
wytwórczości z tym, iż produkty niezbędne do utrzy-
mania siły roboczej są wytwarzane i realizowane
jako towary.

Podzielają oni pogląd, że właśnie fakt, iż przed-
mioty spożycia mają charakter towaru powoduje
konieczność stosowania pieniężnej formy opłaty
pracy, a w dalszej konsekwencji — konieczność wy-
korzystania pieniędzy do obrachunku wydatków na
wytworzenie całego produktu społecznego. „Rzecz
w tym, że w produkcji środków produkcji funkcja
pieniędzy jako miary wartości jest wykorzystywana
do obliczania zużycia pracy uprzedmiotowionej i wy-
datków na pokrycie zużycia siły roboczej, lecz nie
do określania wartości. W tej sferze produkcji wy-
równywane są w formie pieniężnej tylko te nakłady
na produkcję, które tworzą pełny koszt własny
produktu. Zysk przedsiębiorstw w produkcji podsta-
wowych narzędzi pracy nie wyraża w pełni tej wiel-
kości pracy społecznej, którą oddają społeczeństwu
robotnicy danej gałęzi produkcji“.

W stosunku do tej ostatniej obiekcji moglibyśmy
przytoczyć pogląd Kronroda na charakter cen w go-
spodarce socjalistycznej: „Ceny w ekonomice
socjalistycznej, to pieniężna forma wartości, w której
jest wyrażona bepośrednio praca społeczna. Dlatego
więc i w tym przypadku nie tylko że są możliwe,
lecz i niezbędne odchylenia cen od wartości. Wartość
jest formą wyrażania niezbędnego czasu pracy, zuży-
tego w mierzonym procesie produkcyjnym. Cena zaś
wyraża nie tylko to, lecz i redystrybucję czasu
pracy spowodowaną warunkami przebiegu nastę-
pnego społecznego procesu reprodukcji“.

Ważnym zagadnieniem teorii pieniądza socjali-
stycznego jest jego związek ze złotem. Pieniądz po to,
by mógł służyć jako miara wartości innych towarów,
musi posiadać własną samoistną wartość, musi istnieć
realnie. Ekonomisci radziecy zgodnie podkreślają,
że pieniądz posiada wartość własną przez swój zwią-
zek ze złotem, jako historycznie wytworzonym
towarem pieniężnym i w tym charakterze przejętym
przez ekonomikę socjalistyczną. Również Atlas,
któremu Kronrod zarzuca, jak widzieliśmy, iż w sfer-
ze produkcji nietowarowej sprowadza pojęcie
pieniądza do środka ewidencyjnego, podkreś-
la wyraźnie, że „pieniądze... nie są bynajmniej talonami
pracy, a prawdziwymi pieniędzmi. Również w spo-
łeczeństwie socjalistycznym złoto jest powszechnym
ekwiwalentem“.

Jak wiadomo, wyrazem związku waluty ze złotem
jest parytet walutowy, określający stosunek ilościowy
między złotem a jednostką pieniężną danej waluty.
Dzięki monopolowi handlu zagranicznego i monopo-
lowi walutowemu waluta krajowa jest niezależniona
nie tylko od zmian cen towarowych i kursów walu-
towych na rynkach światowych, lecz także od zmian
wartości złota (np. wskutek zmian w kosztach wydo-
bycia złota). Parytet walutowy nie jest zmieniany
w zależności od spadku lub wzrostu wydajności
w przemyśle wydobywczym złota (np. w warunkach
Związku Radzieckiego, będącego poważnym produ-
centem złota) lub spadku cen innych towarów (np.
wskutek planowej obniżki cen przeprowadzanej przez
państwo). Czy w takich warunkach można mimo
to mówić o związku pieniądza socjalistycznego ze
złotem?

Istnieją pod tym względem dwa szczególne zaga-
dnienia: wymienialności znaków pieniężnych (bank-
notów lub innych znaków) na złoto oraz wpływ jaki
związek waluty ze złotem może wywierać na ceny
krajowe.

Gdy chodzi o pierwsze zagadnienie, to brak wy-
mienialności znaków pieniężnych na złoto nie prze-
rywa związku ze złotem. Wiadomo, że w większości
krajów kapitalistycznych wymienialność na złoto
została zniesiona. Znaki pieniężne są reprezentan-
tami złota jako towaru pieniężnego i tylko jako takie
mogą spełniać funkcję miernika wartości. „Przy usta-
laniu względnej wartości towarów w pieniądzech,
przy ewidencji nakładów pracy na produkcję wyro-
bów nie będących towarami, przy ustalaniu kosztów
własnych, cen itp., nasze organy planujące nie sięgają
bezpośrednio do złota, biorą one jako punkt wyjścia
daną, faktycznie znaną im wartość pieniędzy, która
konkretnie wyraża się nie tylko „w cenie złota“ (tj.
w zawartości złota w rublu), lecz także w cenach
wszystkich innych towarów... Dla planujących o wiele
prostsze jest kierowanie się wartością chleba lub
stali, lecz kierować się chlebem lub stalą można tylko
dlatego, gdyż w nich, w kosztach ich produkcji wy-
raża się wartość pieniężnego towaru“ (Atlas).

Poza tym złoto jest powszechnym towarem rynku światowego. Wymiany złota na towary dokonuje się właśnie na światowych rynkach towarowych. W warunkach Związku Radzieckiego, jako producenta złota, wymianę złota na towary dokonuje się również wewnątrz kraju, mianowicie przez to, że spółdzielnie poszukiwacze złota otrzymują pieniądze za sprzedane państwu złoto i kupują w zamian za to różne towary.

Drugie zagadnienie — kształtowania się cen i zmian wartości złota — rozwiązane jest w warunkach gospodarki socjalistycznej w drodze zneutralizowania wpływu zmian wartości złota na poziom cen, przez to, że z jednej strony skup złota odbywa się po ustalonej cenie, a z drugiej strony — również ceny towarów są planowo przez państwo określone. „W warunkach socjalizmu nie ma żadnej potrzeby rewizji poziomu cen wszystkich towarów lub odwrotnie zmiany zawartości złota w rublu — przy każdej zmianie wydajności pracy w przemyśle złota. Zmiana wartości złota przy niezmiennym poziomie cen towarów może jedynie zmienić rentowność przemysłu złota, którą państwo socjalistyczne za każdym razem może odregulować zwykłymi środkami finansowymi (w jednych wypadkach drogą zmiany dotacji z budżetu, w innych drogą wypłat z zysków)“ (Atlas).

Zagadnienie złota związane jest ze sprawą t. zw. skali cen. Przypomnijmy co skala cen oznacza w świetle nauki Marksa. Ceny towarów odpowiadają określonym ilościom złota. „Jako takie różne ilości... złota, są one sobie równe, porównywiają się i mierzą pomiędzy sobą i w ten sposób wytwarza się techniczna konieczność odniesienia ich do ustalonej ilości złota, jako jednostki miary, takiej jednostki miary, która się przekształca następnie w skalę przez to, że się dzieli na części ułamkowe, które z kolei dzielą się znów na części ułamkowe... Miernikiem wartości jest złoto, jako uprzedmiotowiony czas pracy, skalą cen — jako określona waga kruszcu... uncja złota ze spadkiem lub wzrostem swej wartości nie zmienia bynajmniej swej wagi, nie zmienia się również waga jej części ułamkowych i w ten sposób złoto służy stale jako niezmienna skala cen, niezależnie od zmian jego wartości“³⁾.

W systemie pieniężnym polskim jak i radzieckim podstawą skali cen jest 0,222168 grama złota.

Kronrod twierdzi, że „w warunkach socjalistycznego systemu gospodarki narodowej, w przypadkach gdy planowa zmiana cen nie zbiega się ze zmianą względnej wartości złota (wskutek zmiany wydajności przemysłu wydobywczego złota — S. M.), następuje odchylenie „ceny“ tego ostatniego od wartości lub innymi słowy, planowo zmienia się faktyczna skala cen. Sześciokrotne obniżki cen, przeprowadzone od 1947 r. oznaczają, że w ZSRR wzrosła faktycznie skala cen“. Jest to pomieszanie dwóch różnych stron zagadnienia złota: jako miernika wartości i jako skali cen. Jak stwierdza Gusakow „w wyniku sześciokrotnej obniżki cen siła nabywcza rubla, jako jednostki pieniężnej, wzrosła 2,2 raza w porównaniu do 1947 r. i tym samym poprawiło się materialne położenie szerokich mas pracujących. Co się tyczy złotej skali cen, tj. zawartości złota w rublu, to od 1 marca 1950 r. (t. zn. od daty przejścia na bezpośredni parytet w złocie — S. M.) pozostaje ona niezmienna i wyraża się w ustalonej ilości złota, określonej postanowieniem rządu“.

Sprawa złota jest wielce złożona. Wydaje się słuszną uwagę Atlasa, że „byłoby błędem uważać ją

za centralny problem teorii pieniędzy radzieckich... Charakter, istota pieniędzy w ogóle polega nie na właściwościach wartości użytkowej tego towaru, który funkcjonuje jako powszechny ekwiwalent, a na tych społecznych, produkcyjnych stosunkach, które one reprezentują, a „zatem na charakterze pracy wyrażonej w pieniądzach i na tych społecznych funkcjach, które spełniają. Właśnie te zagadnienia są podstawowymi problemami teorii pieniędzy“.

Funkcje pieniądza. Istota pieniędzy przejawia się w ich funkcjach. Rozróżnia się następujące funkcje pieniądza: miernika wartości, środka obiegu (cyrkulacji, środka nabywczego), środka płatniczego, środka gromadzenia oszczędności oraz funkcję pieniądza światowego.

Funkcja miernika wartości i środka obiegu tworzy łącznie ogólną funkcję pieniądza jako ekwiwalentu powszechnego. Jak widzieliśmy przedmiotem dyskusji jest kwalifikacja pieniądza wykorzystywanego w sferze produkcji nietowarowej, w produkcji i w podziale środków wytwórczości, nie będących w swej istocie towarami, rozdzielanych jednak przy pomocy pieniądza.

Wyraźną konsekwentnie linię podziału między charakterem pieniądza w sferze obrotu towarowego i w sferze nietowarowej przeprowadza, jak się wyżej przekonaliśmy, Atlas. To stanowisko znajduje swój wyraz w propozycji daleko idącej rewizji klasycznej systematyki funkcji pieniądza. Skoro funkcja pieniądza, jako miernika wartości i środka obiegu, jako powszechnego ekwiwalentu miałyby być ograniczona do sfery produkcji i obrotu towarowego, to dla sfery produkcji i podziału środków wytwórczości — nietowarów, posługującej się nadal pieniądzem, należałoby opracować nową kwalifikację pieniędzy. „Specyfika pieniędzy i tkwiąca w nich sprzeczność w społeczeństwie socjalistycznym polega na tym, że tutaj pieniądze funkcjonują równocześnie zarówno w świecie towarów (przedmiotów spożycia), jak i w świecie nietowarów (środków produkcji). Ponieważ jednak... funkcjonowanie pieniędzy radzieckich jest niezbędne także w świecie nietowarów do czasu dopóki istnieć będą dwie formy własności socjalistycznej, dlatego przy definicji pieniędzy radzieckich nie możemy ograniczyć się wyłącznie do pojęcia powszechnego ekwiwalentu i do tych dwóch konkretnych funkcji, które się nań składają (miara wartości i środek obiegu). ... Pieniądze radzieckie są zatem nie tylko powszechnym ekwiwalentem. One są czymś więcej — i czymś doskonalszym aniżeli zwykły powszechny ekwiwalent; pieniądze radzieckie — to powszechny ekwiwalent, wykorzystywany przez społeczeństwo socjalistyczne odpowiednio do wymogów podstawowego ekonomicznego prawa socjalizmu jako ogólny środek ewidencji, planowania i kontroli produkcji i podziału dóbr materialnych w całej gospodarce narodowej“ (Atlas).

Zdaniem Atlasa należałoby wydzielić dwie dodatkowe funkcje pieniądza, uwarunkowane systemem gospodarki socjalistycznej: funkcję środka dla gospodarczych rozliczeń między socjalistycznymi przedsiębiorstwami (państwowymi) oraz funkcję pieniądza jako narzędzia opłaty pracy lub jako środka podziału funduszu spożycia indywidualnego między członków społeczeństwa socjalistycznego. Pierwsza z wymienionych funkcji — rozliczeń między przedsiębiorstwami państwowymi — wydzielona zostaje niejako z klasycznych funkcji pieniądza, jako środka obiegu (nabywczego) i środka płatniczego, których to funkcji

³⁾ Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej, str. 61—62, wyd. K. i W., Warszawa rok 1953.

pieniądz w stosunku do środków produkcji — nie-towarów w istocie nie spełnia, wykorzystywany jest jednak nadal do planowego podziału środków produkcji (opłata wzajemnych dostaw między przedsiębiorstwami). Druga z wymienionych funkcji — narzędzie opłaty pracy — wydzielona zostaje z funkcji pieniądza jako środka płatniczego, która to funkcja czysto formalnie łączy wypłatę płac z takimi procesami, jak operacje pożyczkowe, spłata podatków itp. „Wypłata płacy robotniczej jest niezbędną formą realizacji socjalistycznej zasady podziału według pracy. Mamy tu do czynienia ze specyficzną i bardzo ważną funkcją pieniądza w społeczeństwie socjalistycznym. ... Drogą zarachowania, a następnie wypłaty płacy robotniczej określa się udział każdego robotnika i pracownika w funduszu spożycia indywidualnego. Udział ten wyrażony jest z jednej strony w sumie otrzymanej płacy robotniczej, a z drugiej strony w ustalonych przez państwo cenach na towary na rynku zorganizowanym, a także w kształtujących się pod wpływem państwa cenach na rynku niezorganizowanym (kołchozowym). ... W ten sposób podział według pracy urzeczywistnia się za pośrednictwem trzech funkcji pieniądza: miary wartości (zarachowanie płacy robotniczej), środka opłaty za pracę (wypłata płacy robotniczej) i środka obiegu (zakup towarów)“ (Atlas).

Oryginalna koncepcja Atlasa, będąca wyrazem poszukiwania nowego ujęcia istoty i funkcji pieniądza w gospodarce socjalistycznej, spotkała się ze zdecydowaną krytyką. Przeciwnicy Atlasa widzą konieczność innego ujęcia pieniądza w ramach gospodarki socjalistycznej, poszukują jednak rozwiązań w ramach klasycznej nauki marksistowskiej o pieniądzu.

Propozycje Atlasa odrzuca zdecydowanie m. in. Kronrod, choć nie poświęca im bardziej szczegółowej analizy. Píše po prostu, że „cała ta mozolna konstrukcja nowych funkcji nie wytrzymuje krytyki ze względów metodologicznych. W praktyce sprowadza się to do poglądu, że ogromnie ważna ekonomiczna praca organów finansowych i kredytowych w zakresie prawidłowej organizacji obiegu pieniężnego i obrotu bezgotówkowego jest jedynie szeregiem operacji rachunkowych, jakoby pozbawionych realnej treści ekonomicznej“. Nie wydaje się, by tak postawiona obiektywnie była istotnie słuszna i godziła w propozycję Atlasa. Uprzedzając jakby zarzuty, Atlas podkreśla, że „ta czysto zewnętrzna forma płatności pieniężnej posiada tu określony sens ekonomiczny: odgrywa dodatnią rolę w gospodarce socjalistycznej. Domaganie się „opłaty“ pieniężnej oznacza, że przedsiębiorstwo winno dysponować środkami pieniężnymi, aby otrzymać materiały i środki produkcji, które mu się na podstawie planu należą... gdy na rachunku zabraknie pieniędzy, będzie to oznaczać, że dane przedsiębiorstwo bądź nie wykonało zobowiązań wobec państwa, bądź też nie wykonało planu „produkcji towarowej“, bądź naruszyło plan kosztów własnych produkcji..., albo posiada zamrożone środki tj. zbędne ponadnormatywne zapasy...“ „Takie rozliczenia na obecnym etapie rozwoju naszego społeczeństwa są koniecznym warunkiem realnego ruchu dóbr materialnych między poszczególnymi gałęziami i przedsiębiorstwami“. W zestawieniu z tymi rozważaniami Atlas nie wydaje się również trafny zarzut Guskowa, że twierdzenie Atlasa oznacza, iż wpłaty podatku obrotowego do budżetu przez przemysł socjalistyczny, wypłata i zwrot pożyczek bankowych przez przedsiębiorstwa... państwowe jest tylko „metodą lub formą organizacji kontroli państwowej“, a nie realnym procesem ruchu, podziału i wtórnego

podziału środków materialnych i pieniężnych w gospodarce narodowej, rozwijającym się w ramach socjalistycznej reprodukcji rozszerzonej“.

Wydaje się natomiast, że motywy przytoczone przez Guskowa przeciw proponowanemu przez Atlasa wydzielaniu funkcji pieniądza jako środka opłaty pracy są bardziej ugruntowane. Guskow zwraca mianowicie uwagę, że płaca jest wprawdzie w swej istocie formą udziału pracujących w dochodzie narodowym, lecz formalnie jest opłatą za pracę.

„Płaca jest taką formą opłaty za pracę, która stwarza możliwość oddawania pracującym nie jakiegokolwiek w ogóle części dochodu narodowego, przeznaczanej na potrzeby spożycia indywidualnego, lecz wyłącznie odpowiednio do ilości i jakości zużytej przez robotników pracy“. Taka kwalifikacja płacy lepiej odpowiada zasadzie podziału według pracy, obowiązującej w ustroju socjalistycznym.

Funkcje pieniądza, jako środka płatniczego, środka gromadzenia oszczędności oraz funkcja pieniądza światowego wymagają również naświetlenia niektórych zagadnień. W szczególności naświetlenia domaga się charakter funkcji pieniądza jako środka płatniczego, zważywszy jej genezę. Funkcja ta wyrosła z funkcji pieniądza jako środka obiegu (cyrkulacji, środka nabywczego) na bazie rozwoju stosunków kredytowych. Sięgając znowu do Marksa, znajdziemy tam następujące wyjaśnienie pieniądza jako środka płatniczego. W procesie cyrkulacji „następuje zmiana ruijesca towaru i pieniądza. Żywy proces tego dwustronnie biegunowego przeciwieństwa teraz... ulega rozbięciu w swej realizacji. Sprzedawca zbywa towar rzeczywiście, a jego cenę realizuje tymczasem tylko idealnie (jako wierzyciel — S. M.). Sprzedał towar za jego cenę, która jednak będzie zrealizowana dopiero w czasie ustalonym później. Nabywca kupuje, jako przedstawiciel przyszłego pieniądza, gdy sprzedawca sprzedaje, jako posiadacz teraźniejszego towaru... Sprzedawca i nabywca stają się wierzycielem i dłużnikiem“⁴) „Pieniądz jako ogólny środek płatniczy staje się ogólnym towarem umów — najpierw tylko w sferze cyrkulacji towarów“⁵).

Przyjęto się ogólnie, że pieniądz, jako środek płatniczy, funkcjonuje we wszystkich rozliczeniach bezgotówkowych między przedsiębiorstwami, obok rozliczeń z tytułu płatności podatkowych, pożyczkowych, za usługi niematerialne i obok wypłaty płac. Zakwalifikowanie roli pieniądza w rozliczeniach bezgotówkowych między przedsiębiorstwami jako środka płatniczego motywuje się tym, że rozliczenia mają tu przebieg samoistny, oderwany w czasie od ruchu wartości materialnych (wykonania dostaw).

W praktyce gospodarki socjalistycznej równoczesność ruchu wartości materialnych (w danym przypadku towaru) i pieniądza zachodzi tylko w handlu detalicznym, przy zakupach dokonywanych przez ludność. natomiast w stosunkach między przedsiębiorstwami brak jest z reguły tej równoczesności. „Planowy podział produktów, nie będących towarami, lecz posiadających zewnętrzną powłokę towarów, podobnie jak i obrót towarowy, związany jest z ruchem pieniądza. Jednakże ruch pieniądza nie musi koniecznie przebiegać równocześnie z ruchem produktów w procesie podziału produktów lub towarów w procesie obrotu. Pieniądze stanowią samoistną formę wartości. Dlatego ruch ich może się odbywać

⁴) Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej, str. 139—140, wyd. K. i W., Warszawa rok 1953.

⁵) j. w. str. 143.

wcześniej lub później, niż ruch produktów, przy czym ten ostatni może być związany z pierwszym tylko w ostatecznym rachunku...

W ruchu określonym wartości funduszy poszczególnych przedsiębiorstw... ma miejsce systematyczne czasowe wyzwalenie się części tych funduszy w formie pieniężnej. Następnie, stosunkowo samodzielnie ruch środków pieniężnych ma miejsce między przedsiębiorstwami, a także między nimi a systemem kredytowym... „istotnym warunkiem reprodukcji jest scentralizowany ogólnopaństwowy podział i wtórny podział podstawowej części wewnątrzskładowej nadwyżki na akumulację i na utrzymanie nieprodukcyjnych instytucji państwa socjalistycznego... Przy przekazywaniu wartości w trybie takiego względnie samoistnego ruchu wartości pieniężnej, t. zn. płatności, pieniądź wstępuje w funkcję środka płatności“ (Kronrod).

Sfera zastosowania pieniądza w funkcji środka płatniczego jest oczywiście znacznie szersza niż wykorzystanie pieniądza w charakterze środka obiegu, zamkniętego w ramach obrotu towarowego. Dlatego opracowanie zakresu i charakteru funkcji pieniądza jako środka płatniczego jest zadaniem bardzo istotnym, tak teoretycznie jak i dla praktycznej organizacji obrotu pieniężnego.

Funkcja pieniądza jako środka akumulacji i oszczędności jest w oryginalny sposób ujęta przez Atlasa. Twierdzi on, że o nieograniczonym gromadzeniu środków pieniężnych można mówić jedynie w stosunku do ludności. Natomiast gdy chodzi o środki pieniężne przedsiębiorstw państwowych na rachunkach bankowych, to nie mogą one być traktowane jako wyraz akumulacji, wytworzonej w przedsiębiorstwach, a tym więcej realnej akumulacji całej gospodarki narodowej.

„Realna akumulacja socjalistyczna — to reprodukcja rozszerzona, którą faktycznie obsługuje nie jakaś jedna, lecz wszystkie konkretne funkcje pieniądza. Realna akumulacja — to inwestycje w gospodarce narodowej i w ogóle rozszerzenie skali produkcji socjalistycznej, które planuje się w wyrazie pieniężnym, a więc pieniądź spełnia tu przede wszystkim rolę miary wartości. Realna akumulacja związana jest z rozszerzeniem produkcji towarowej i cyrkulacji towarowej, a więc funkcjonowaniem pieniądza zarówno jako miary wartości jak i środka obiegu“. Gusakow, przyznając, że akumulacji pieniężnej nie można utożsamiać z akumulacją realną, nie zgadza się jednak z postulowanym przez Atlasa ograniczeniem funkcji pieniądza jako środka akumulacji. Akumulację wytwarzaną w różnych gałęziach gospodarki narodowej oblicza się w formie pieniężnej, w tym zakresie pieniądź pełni osobną funkcję.

Wreszcie Atlas postuluje nową funkcję pieniądza — środka międzynarodowych rozliczeń krajów obozu demokratycznego.

Funkcję tę wykonuje waluta radziecka, będąca walutą umów i rozliczeń krajów obozu demokratycznego. „...Zarówno obrót towarowy jak i rozliczenia tworzą tu system planowej kooperacji gospodarki krajów obozu demokratycznego. Na tym polega istotna, zasadnicza różnica między rozliczeniami międzynarodowymi w obozie demokratycznym, a rozliczeniami w obozie kapitalistycznym“.

Istotnie, stosunki gospodarcze między krajami demokratycznymi oparte są na nowych podstawach. Jednakże, jak to zwraca uwagę Gusakow, ani Związek Radziecki, ani inne kraje obozu demokratycznego

nie mogą się zamknąć w ramach wzajemnych stosunków ekonomicznych.

Ekonomiczne związki krajów demokratycznych krzyżują się z państwami kapitalistycznymi, a w praktyce spotyka się trójstronne clearingi, w których trzecią stroną jest kraj kapitalistyczny. „Dlatego proponowana przez Z. Atlasa nowa funkcja pieniądzy zwięża tylko pojęcie funkcji pieniędzy światowych i nie odzwierciedla stosunków realnych“.

Inne zagadnienia: Przyjęło się ogólnie, że zasadniczym zabezpieczeniem waluty socjalistycznej jest nie tylko zapas złota, lecz przede wszystkim masa towarowa wprowadzona do brotu przez państwo po planowych cenach stałych i że zasadniczym zadaniem planowania obiegu pieniężnego jest niedopuszczenie do dysproporcji między masą towarów, poziomem cen a masą pieniądza w obiegu. Atlas podkreśla przy tym, że bezpośrednim zabezpieczeniem trwałości waluty nie są wszystkie dobra materialne w ogóle, lecz wyłącznie towary znajdujące się w handlu detalicznym. Za pieniądze można bowiem bez ograniczenia kupować jedynie przedmioty spożycia, a nie środki produkcji. Rozwój produkcji we wszystkich gałęziach gospodarki ma oczywiście pośrednie znaczenie albowiem poszerza bazę produkcji przedmiotów spożycia.

Wnioski. W niniejszym artykule przedstawiono tylko najważniejsze zagadnienia z bogatej problematyki pieniądza, szeroko dyskutowanej w literaturze radzieckiej.

Dyskusja wykazuje, że doświadczenia gospodarki socjalistycznej w zakresie wykorzystania historycznie wykształconych kategorii ekonomicznych, w tym w szczególności kategorii pieniądza, domagają się pogłębionych teoretycznych opracowań, że klasyczne sformułowania nie są w wielu przypadkach wystarczające. W szczególności wydaje się, że ugruntowania teoretycznego wymagają takie zagadnienia, jak wykorzystanie pieniądza w sferze produkcji nietowarowej, charakter płacy roboczej, istota zabezpieczenia pieniądza socjalistycznego i jego związek ze złotem, a także niektóre zagadnienia dotyczące funkcji pieniądza.

Należy żałować, że udział polskich ekonomistów w opracowaniu teorii pieniądza socjalistycznego jest raczej skromny. Gospodarka polska wysuwa poza tym szereg dodatkowych zagadnień, związanych z istnieniem układu drobnotowarowego i kapitalistycznego.

Praktycy, pracownicy banków jak i innych ogniw systemu finansowego potrzebują do należytego wykonywania swej pracy pomocy ze strony teorii pieniądza. Zapewne, że zagadnienia pieniądza nie należą do łatwych. Marks w „Przyczynku do krytyki ekonomii politycznej“, rozpoczął rozdział o pieniądzu historią z debaty parlamentarnej nad aktem Pecla z lat 1844 i 45. W debacie tej Gladstone miał powiedzieć, że nawet miłość nie uczyniła głupcami większej ilości ludzi niż mędrkowanie nad istotą pieniądza. Odnosiło się to do stosunków kapitalistycznych, w których „forma pieniężna wydaje się posiadać wieloraką treść, która jej samej jest obca“.

Wskazuje to w każdym razie na stopień komplikacji zagadnień pieniężnych. Dyskusja radziecka zaatakowała podstawowe problemy pieniądza; periodyki ekonomiczne zachęcają do udziału w dalszej dyskusji. Powinniśmy śledzić jej przebieg aż do osiągnięcia końcowych wniosków, byłoby jeszcze lepiej, gdybyśmy wnieśli własny wkład w ustalenie podstaw teorii pieniądza.

ODDZIAŁY NBP W AKCJI WINDYKACYJNEJ KREDYTÓW INDYWIDUALNEGO ROLNICTWA

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 30 stycznia 1954 r. w sprawie pomocy kredytowej dla pracujących chłopów kładzie bardzo silny nacisk na terminowość spłaty kredytów, wykluczając nawet z dalszego kredytowania tych wszystkich chłopów, którzy nie wywiązali się w terminie ze spłat kredytów udzielonych im poprzednio.

Również instrukcja służbowa NBP dla GKS A/1, formułując zasady na jakich winna się opierać działalność kredytowa GKS, ustala między innymi, że warunkiem zapewnienia kredytom pełnej i terminowej zwrotności jest udzielanie kredytów wyłącznie na cele produkcyjne i gospodarcze tym pożyczkobiorcom, którzy wywiązują się terminowo ze swoich zobowiązań wobec państwa. Przez dopilnowywanie właściwego zużycia udzielonych kredytów i ustalania terminów płatności w okresach realizacji produkcji rolnej, na które udzielono kredytu, stwarza się warunki dla terminowego zwrotu pożyczek. Ustalając zasady kredytowania indywidualnych gospodarstw chłopskich instrukcja podkreśla, że dopilnowanie przez GKS ustalonych terminów płatności kredytów i bezwzględne domaganie się ich terminowej spłaty przyczyniać się będzie do wyrabiania w rolniku poczucia odpowiedzialności za zwrotność i terminowość kredytu i stanowi to będzie jeden z istotnych bodźców do podnoszenia produkcji rolnej.

Przytoczone wyżej postanowienia Uchwały Prezydium Rządu i ustalenia instrukcji wskazują wyraźnie na linie postępowania zarówno przy udzielaniu kredytu jak i przy wymaganii jego terminowej spłaty. Udzielenie i celowe zużycie kredytu jest czynnością bardzo ważną dla gospodarki, ale mimo wszystko byłaby to działalność jednostronna gdyby nie połączono z nią jednocześnie terminowej spłaty udzielonego kredytu. Kredyt przyczyni się do podniesienia produkcji tylko wówczas gdy przy jego udzieleniu otrzymujący kredyt będzie miał pełną świadomość obowiązku zwrotu kredytu w oznaczonym terminie. Świadomość, że kredyt musi być w terminie zwrócony stanowi istotny bodziec do podnoszenia produkcji rolnej, a jednocześnie przyczynia się do wyrabiania w rolniku bardzo istotnej cechy — poczucia odpowiedzialności i dzielności gospodarczej.

Względy, o których mowa, nakazują aparatowi bankowemu stawiać akcję windykacji na równi z udzielaniem kredytów, a nawet stawiać ją wyżej w tych wszystkich przypadkach, gdy pomiędzy udzieleniem, a spłacalnością kredytów następuje zachwianie równowagi, czyli gdy udzielone kredyty nie są w terminie spłacane i gdy narastają zaległości w spłatach. Że tak jest w wielu województwach wykazują wyliczenia dokonane za pierwsze półrocze br. Sumy spłacanych kredytów w stosunku do kredytów udzielonych wynosiły w poszczególnych województwach, w stosunku procentowym:

Stalinogród	97,0%	Lublin	31,9%
Kraków	90,6%	Wrocław	29,3%
Łódź	68,3%	Zielona Góra	26,7%
Opole	62,5%	Poznań	21,8%
Rzeszów	61,3%	Olsztyn	19,7%
Kielce	43,4%	Białystok	19,0%
Bydgoszcz	37,6%	Koszalin	18,6%
Warszawa	35,7%	Szczecin	16,7%
Gdańsk	34,6%		

Podane wyliczenia wskazują w których województwach brak jest zdecydowanie równowagi pomiędzy udzielaniem a spłacalnością udzielonych kredytów i w których województwach akcja windykacyjna nabiera szczególnego znaczenia.

Uświadomienie sobie czym jest akcja windykacyjna i jakie ma znaczenie jest szczególnie ważne w okresie spieniężania przez chłopów plodów rolnych, wyprodukowanych w większości przy pomocy kredytów. Kredyty na produkcję roślinną, udzielone w jesieni ubiegłego roku i na wiosnę roku bieżącego podlegają całkowitej spłacie z pieniędzy uzyskanych ze sprzedaży plodów rolnych w kwartale trzecim i czwartym. Spłatą objęte muszą być również kredyty udzielone na produkcję zwierzęcą, remonty i inne cele gospodarcze, których termin płatności ustalono na rok bieżący oraz kredyty zaległe, nie spłacone w okresach ubiegłych.

W całkowitym zlikwidowaniu kredytów zaległych zainteresowany jest nie tylko aparat bankowy ale ci wszyscy, którzy zalegają, mają oni bowiem okazję do uporządkowania swoich spraw finansowych i usunięcie przez to przeszkody, która obecnie wyklucza ich praktycznie z możliwości uzyskania nowego kredytu. Dłużnicy, którzy zalegają ze spłatą kredytów stanowią martwą pozycję nie tylko w stosunku do GKS, ale i w stosunku do produkcji rolniczej, są oni bowiem pozbawieni dalszej pomocy kredytowej, bez której trudno im będzie wykonać zadania produkcyjne w roku następnym.

Doceniając w pełni ważność i znaczenie akcji windykacyjnej należy postawić pytanie co w tym zakresie mają do zrobienia w drugim półroczu gminne kasy spółdzielcze.

Odpowiedź na to pytanie daje roczny plan windykacji kredytów, opracowany dla poszczególnych województw. GKS mają wykonać roczny plan windykacji, co dla jednych oznacza normalne uzyskanie spłat kredytów, jakie przypadają na drugie półrocze, dla drugich zaś oznacza to nie tylko uzyskanie spłat, jakie przypadają w drugim półroczu, ale i wyrównanie nie uzyskanych kwot z pierwszego półrocza. Jak dużo mają pod tym względem do zrobienia GKS w poszczególnych województwach wykazuje wykonanie planu windykacji za pierwsze półrocze w stosunku do planu rocznego. Roczny plan windykacji wykonany został w pierwszym półroczu w wysokości 33,4%, przy czym poniżej przeciętnej znalazły się GKS w 12 województwach. Oczywiście jest, że zły wynik dla całego województwa nie świadczy o złym wyniku windykacji wszystkich GKS w danym województwie. Przy złym wyniku windykacji dla całego województwa jest jednocześnie w tym samym województwie cały szereg GKS, które wyniki windykacji w pierwszym półroczu mają dobre, znacznie przekraczające procentowe wykonanie dla całego województwa. Podobnie rzecz się ma z poszczególnymi powiatami i województwami. Przy przeciętnej wykonania planu rocznego w pierwszym półroczu 33,4%, województwo stalinogrodzkie wykonało plan w 62,3%, krakowskie w 55,3%, opolskie w 44,3%, rzeszowskie w 40,5% i łódzkie w 40,0%. Podobne wyniki stwierdzi na pewno każdy oddział

wojewódzki w stosunku do niektórych swoich powiatów, a oddziały kontrolujące w stosunku do niektórych swoich GKS. Wykonanie planu windykacji za pierwsze półrocze nie jest jednak zadowalające w stosunku do większości województw, a stąd wniossek, że nie jest ono również zadowalające w stosunku do poszczególnych GKS w tych województwach. Ustalenie stopnia niewykonania planu windykacji w stosunku do każdej GKS i poznanie przyczyn, które były powodem niewykonania w pełni planu pierwszego półrocza pozwoli nie tylko na dokonanie właściwej oceny tego co zostało dotychczas w tym zakresie zrobione, ale pozwoli to również na właściwe ustalenie pracy GKS na tym odcinku w półroczu drugim.

GKS w każdym województwie podzielić można na trzy zasadnicze grupy:

pierwsza, która plan windykacji wykonuje w stu procentach, a nawet często go przekracza;

druga, która ma na tym odcinku niewielkie niedociągnięcia;

trzecia, która jest powodem, że plan windykacji w skali powiatowej i wojewódzkiej nie jest wykonywany.

Dokonywanie takiego podziału GKS w każdym powiecie będzie pierwszym krokiem do rozeznania i ustalenia ilu GKS trzeba będzie poświęcić najwięcej czasu i uwagi nie tylko przy sporządzaniu planu windykacji i obmyślaniu środków, jakie należy zastosować, aby plan wykonać, ale i w dopilnowaniu aby wszystko co w tym zakresie zostało ustalone było wykonane. Oczywiście jest że główna uwaga i wysiłek oddziałów musi skoncentrować się na trzeciej grupie GKS, poświęcając jednocześnie odpowiednią ilość czasu grupie drugiej i nie tracąc bynajmniej z oczu grupy pierwszej, która jakkolwiek najmniej będzie wymagała kontroli i dojazdów, to jednak nie może ona być zupełnie zapomniana. W żadnym razie nie może się zdarzyć przypadek, aby GKS zaliczona w akcji windykacyjnej do grupy pierwszej znalazła się na skutek braku kontroli oddziału w grupie drugiej czy trzeciej, bo założeniem oddziału w wykonaniu planu windykacji powinno być, aby zupełnie zlikwidować grupę trzecią, z której GKS winny się znaleźć w końcu roku w grupie drugiej i pierwszej.

Wskazane jest aby podział GKS na grupy poprzedzany był zestawieniem dla każdej GKS rocznego planu windykacji. Roczny plan windykacji nie powinien być żadnej GKS narzucony, a powinien on być przedyskutowany z całym zespołem pracowników, zarządem i komisją rewizyjną i przyjęty przez nich jako ich plan własny. Plan taki może i powinien stać się podstawą do współzawodnictwa zarówno wewnątrz GKS, czyli pomiędzy zespołami pracownikami i punktami kasowymi jak i na zewnątrz — pomiędzy GKS w powiecie lub województwie. Przedmiotem współzawodnictwa może być nie tylko wykonanie całego planu ale i wykonanie poszczególnych elementów planu oraz czas wykonania. Jeżeli na przykład do planu windykacyjnego wchodzi 60% pożyczek zaległych, z wyłączeniem pożyczek nieściągalnych, to przodujące miejsce przypaść może tej GKS, która zdoła zlikwidować 70, 80, czy nawet 100% zaległości. Współzawodnictwo w tym zakresie może być zorganizowane nie tylko pomiędzy GKS w powiecie, ale i pomiędzy pracownikami w samej GKS. Przydzielenie każdemu pracownikowi kilku,

czy kilkunastu zalegających dłużników może się stać przedmiotem szlachetnego współzawodnictwa, kto i w jakim czasie zdoła plan wykonać, doprowadzając do spłaty zaległości przez wszystkich przydzielonych mu dłużników. Podobne ustalenie współzawodnictwa może objąć kasjerów w punktach kasowych, którzy zaopatrzeni w wykazy zalegających mają możliwość oddziaływania na zalegających i zainkasowania należności przy dokonywaniu wypłat za masę towarową dostarczaną zarówno w ramach kontraktacji jak i dostaw obowiązkowych oraz skupu wolnorynkowego. Osiągnięte wyniki w ramach współzawodnictwa przy likwidacji pożyczek zaległych mogą i powinny być odpowiednio premiiowane, zarówno indywidualnie jak i zespołowo.

Udział oddziałów kontrolujących GKS w akcji windykacyjnej kredytów dla indywidualnego rolnictwa nie kończy się na opracowaniu rocznych planów windykacyjnych dla poszczególnych GKS, na wprowadzeniu tych planów do GKS i zorganizowaniu planowej akcji windykacyjnej. Niemniej ważny udział oddziałów w akcji windykacyjnej polega na ciągłym operatywnym śledzeniu i kontrolowaniu wykonania planu oraz przenoszeniu doświadczeń z jednych GKS do drugich. To co w jednej GKS zdało egzamin i co przyczyniło się do osiągnięcia większych spłat, głównie z pożyczek zaległych, powinno być skwapliwie przenieszone do tych GKS, w których na tym odcinku nie widać większych rezultatów. Przeniesienie doświadczenia z jednej GKS do drugiej nie może się jednak kończyć tylko na podaniu do wiadomości przez przedstawiciela oddziału na odprawie czy podczas jego bytności w GKS, że ten sposób oddziaływania na dłużników okazał się skuteczny, ale niezbędne jest sprawdzenie czy doświadczenie to zostało wprowadzone w życie i przekonanie się jakie rezultaty dało ono w każdej GKS. Niekiedy może się okazać, że to co w jednej GKS zdało egzamin w drugiej może nie być skuteczne i dlatego kontrola wykonania jest tu nie tylko wskazana ale i konieczna. Zarówno GKS jak i oddział nie mogą poprzestawać i godzić się na częściowe osiągnięcia wyników i rezygnować z pełnego wykonania rocznego planu windykacji wówczas kiedy pozostało jeszcze dość czasu na zmianę i zastosowanie nowych metod oddziaływania na dłużników. Chodzi o to aby nad przyczynami słabego wykonania planu windykacji nie zastanawiać się wówczas kiedy będzie już czas do złożenia rachunku z wykonania, a należy to czynić bieżąco w trakcie wykonywania planu i w takim czasie, aby można było usunąć przyczyny, które stanęły na przeszkodzie do pełnego wykonania planu windykacji. Zahamowania w realizacji planu windykacji ujawnia sprawozdawczość i dlatego powinna ona być przez oddział w pełni wykorzystana, jako ważny element kontroli działalności GKS.

Prezes NBP zezwolił oddziałom na stosowanie dwutygodniowej sprawozdawczości z wykonania planu windykacji. GKS winny więc nadsyłać do oddziałów krótkie cyfrowe sprawozdania, jaką sumę spłat uzyskały w okresie dwutygodniowym i ile w tej sumie wynoszą pożyczki zaległe. Dla zmobilizowania GKS na tym odcinku wskazane jest również podawanie przez GKS procentu wykonania planu rocznego. Stwierdzone na podstawie meldunku niedostateczne wyniki wykonania planu stanowiąc winny podstawą do natychmiastowej interwencji, włącznie z dojazdem przedstawiciela oddziału do GKS. Nad słabymi

wynikami akcji windykacyjnej oddział nie może w żadnym przypadku przechodzić do porządku dziennego, mogłoby to bowiem zupełnie zdemobilizować GKS w wykonaniu planu, do czego pod żadnym pozorem nie można dopuścić.

Oddział oddziału w akcji windykacyjnej kredytów drobnego rolnictwa nie byłby pełny, gdyby w pewnych przypadkach oddział nie interweniował w KP PZPR i w radach narodowych, gdy zajdzie tego uzasadniona potrzeba i gdy trzeba będzie wysiłki GKS w akcji windykacyjnej poprzeć zbiorową akcją czynnika społeczno-politycznego, czy też gdy trzeba będzie przyjść GKS z pomocą w zlikwidowaniu gorszącego przykładu dłużnika, mającego wysokie zadłużenie i złośliwie uchylającego się od płacenia. Likwidacja zaległych zadłużeń osób świadomie uchylających się od płacenia może być zawsze uważana jako oczyszczenie atmosfery bezsilności GKS w odniesieniu do zalegających i tego rodzaju przykładowe operacje zawsze wychodzą na dobre w ogólnej akcji windykacyjnej GKS.

Praktyka wykazała, że w takich przypadkach nie tylko wskazane ale konieczne jest zainteresowanie KP PZPR i przy jego powadze i udziale zlikwidowanie zła, które jest powodem słabego przebiegu akcji windykacyjnej.

Istnieje szereg GKS na terenie których jest dużo spółdzielni produkcyjnych. Szereg członków jest dłużnikami GKS i część z nich nie płaci swoich zobowiązań. Wskazane jest aby GKS ustaliła nazwiska tych dłużników i pogrupowała ich według spółdzielni. Tam gdzie takich dłużników będzie więcej wskazane jest wezwanie ich do GKS dla odbycia z nimi wspólnego zebrania. Na zebranie powinni być zaproszeni członkowie zarządu spółdzielni produkcyjnej, sekretarze gminnych organizacji partyjnych, przedstawiciele POM i rad narodowych. Zebranie będzie miało na celu omówienie z zalegającymi ich zadłużeń

w świetle obowiązujących przepisów oraz przekonanie ich o konieczności uregulowania zadłużeń zaległych. Zdarzą się niewątpliwie przypadki, że w tych sprawach konieczna będzie również pomoc ze strony oddziału. Oddział nie może pomocy takiej odmawiać GKS, a w każdym razie przedstawiciel oddziału, będąc w GKS winien sprawy te z GKS omówić i zapewnić jej pomoc ze strony miejscowych czynników społeczno-politycznych, jeżeli GKS sama nie umie tego uczynić.

Oddział w czasie kontroli w GKS winien szczególnie zainteresować się pożyczkami administrowanymi przez GKS. Zainteresowanie powinno iść w kierunku ostatecznego ustalenia, które z tych pożyczek są ściągalne, a które są stracone i jako takie podlegać będą wyłączeniu z bilansu GKS. Te które są ściągalne muszą być do końca roku zlikwidowane. Windykacja tych pożyczek nazbyt długo się przeciąga i dlatego konieczne jest aby do końca roku sprawy tych pożyczek zostały bezwzględnie ostatecznie zakończone.

W artykule niniejszym omówione zostały jedynie niektóre z ważniejszych zadań, jakie przypadają do wykonania aparatowi bankowemu, a szczególnie oddziałom NBP w akcji windykacji kredytów od indywidualnego rolnictwa. Zadania te są znacznie szersze, a obowiązków do wykonania mają oddziały znacznie więcej od tych jakie omówione zostały w niniejszym artykule. Obowiązki oddziałów w zakresie akcji windykacyjnej omówione zostały szczegółowo w piśmie Departamentu Kredytów Rolnictwa i Leśnictwa z dnia 13 maja 1954 r. Przypominając oddziałom o tych obowiązkach trzeba podkreślić konieczność zdwojenia wysiłków w pracy w pozostałych miesiącach roku bieżącego, aby nadrobić to co nie zostało zrobione dotychczas i co bezwzględnie trzeba zrobić do końca roku aby w pełni wykonać plan windykacji.

E. Kański

SPRAWNIEJ KREDYTOWAĆ SPÓŁDZIELNIE PRACY

Spółdzielnie pracy korzystały i korzystają w szerokim zakresie z pomocy kredytowej Banku, która umożliwia im wykonywanie ich zadań planowych. Pomoc ta nie ogranicza się wyłącznie do kredytowania zapasów ponadnormatywnych, czy należności fakturowych, lecz istnieje także na odcinku finansowania niedoborów funduszków własnych w obrocie. Udzielanie kredytu normatywnego było i jest jeszcze konieczne, dlatego że młoda i rozwijająca się stale spółdzielczość pracy nie mogła w krótkim stosunkowo czasie stworzyć takich zasobów finansowych, które pozwoliłyby finansować całość środków normatywnych własnymi funduszami spółdzielczości.

Nie można jednak przyjmować założenia, że kredyt normatywny będzie stałym źródłem pokrywania niedoborów funduszków własnych w spółdzielniach, ani też że powinien w każdym wypadku finansować cały istniejący niedobór. Byłoby to niesłuszne z następujących względów: 1) spółdzielczość pracy korzysta z wydatnej pomocy państwa na wszystkich odcinkach jej działalności, co umożliwia jej stały rozwój gospodarczy, między innymi gromadzenie znacznych zysków, z których pokaźna część jest przeznaczana na zasilanie funduszków zasobowych spółdzielni lub funduszków specjalnego przeznaczenia, 2) finansowanie ponadplanowych niedoborów oznaczałoby, że Bank nie liczy się z faktami niewykonywania założeń planów produkcji, sprzedaży czy obniżki kosztów. Te dwa względy muszą być

brane pod uwagę jako zasadnicze przy ustalaniu zasad kredytowania niedoborów funduszków własnych w spółdzielniach pracy.

Konsekwencją takiego stanowiska było wydanie w roku ubiegłym zarządzenia Prezesa NBP nr 84, które miało na celu zapewnić, poprzez odpowiednią kontrolę i kredytowanie, możliwie najsilniejszy wpływ Banku na stały i zgodny z planem wzrost funduszków własnych spółdzielni. W tym celu określono minimum funduszków własnych w obrocie, które każda spółdzielnia winna posiadać oraz wprowadzono zasadę kredytowania niedoborów funduszków własnych w obrocie w wysokości wynikającej z planu finansowego. Ponadto ustalono, że dla prawidłowego, zgodnego z istotnymi potrzebami kredytowania, przede wszystkim zaś pełnego zabezpieczenia udzielonych kredytów, oddziały Banku muszą otrzymywać terminowo pełną i rzetelną sprawozdawczość finansową.

Nie wolno więc, i to należy mocno podkreślić, uważać za cytowanego zarządzenia jedynie za zbiór przepisów regulujących wyłącznie formalną stronę finansowania spółdzielni kredytem normatywnym. Ma ono bowiem w pierwszym rzędzie za zadanie być jednym z instrumentów pobudzających spółdzielczość pracy do realizowania postawionego jej wymogu zwiększania swych zasobów finansowych aż do poziomu zapewniającego w zasadzie samowystarczalność w zakresie finansowania środków normatywnych oraz zmu-

szających ją do poważnego wzmocnienia dyscypliny finansowej. Dlatego też postawione w tym zarządzeniu warunki są kategoryczne: spółdzielnie słabe finansowo i źle zorganizowane nie mogą liczyć na pomoc finansową Banku.

Ponieważ upłynął już z górą rok od daty wprowadzenia w życie zarządzenia nr 84/53 celowe jest zastanowić się czy i jakie dało ono wyniki.

Rezultaty są bezsprzecznie duże. Ponad 500 spółdzielni, które w połowie ubiegłego roku nie posiadały żadnych, względnie znikome fundusze własne w obrocie, uzyskało zdrowe podstawy finansowe, otrzymując pożyczki z funduszu wyrównawczego strat, lub refundując środki zamrożone w inwestycjach i kapitałnych remontach. W wielu przypadkach jednostki nadrzędne, które w związku z ukazaniem się zarządzenia 84/53 musiały przeprowadzić analizę sytuacji podległych spółdzielni, podjęły decyzje o zasadniczych zmianach w organizacji pracy poszczególnych spółdzielni, spowodowały łączenie jednostek słabszych z większe i silniejsze spółdzielnie, a nawet likwidację spółdzielni zdecydowanie złych, zbędnych na danym terenie i nie mających żadnych widoków rozwoju oraz prowadzenia działalności prawidłowej i rentownej. Liczba spółdzielni, które nie mogły być początkowo kredytowane z powodu braku sprawozdawczości terminowej, stale maleje i obecnie jest w poszczególnych województwach dwa lub trzykrotnie, a nawet dziesięciokrotnie niższa, niż w III kwartale ub. roku. Dużą rolę odegrała tu usilna praca Departamentu Księgowości Ministerstwa Przemysłu Drobego i Rzemiosła, który w większości wypadków wstrzymywania kredytowania spółdzielni wskutek braku sprawozdawczości, szybko ustalał odpowiednie środki zaradcze, kontrolował ich stosowanie, a wobec winnych złego stanu księgowości wyciągał konsekwencje.

W roku bieżącym liczba spółdzielni, które nie mogą być kredytowane z różnych przyczyn, zmalała o 40%.

Można więc uznać, że zarządzenie 84/53 we właściwy sposób uregulowało sprawę kredytowania spółdzielni pracy i Bank stosując je doprowadził do znacznej poprawy na tym odcinku.

Obok tych niewątpliwych osiągnięć występują jednak zjawiska, które świadczą, że nie wszędzie praca Banku przebiega w sposób zgodny z wytycznymi i przepisami, że wiele oddziałów jeszcze niedocenia wagi problemów poruszonych na początku artykułu, że wreszcie troska o właściwe zabezpieczenie udzielonego spółdzielniom kredytu jest niedostateczna. To powoduje, że zadania postawione przed pionem kredytowania spółdzielczości pracy nie są w pełni wykonywane, że zaprzeczasz się często możliwości uzdrowienia gospodarki finansowej spółdzielni i toleruje jaskrawo występujące nieprawidłowości — chaos organizacyjny, zamrażanie środków w bezwartościowych zapasach, deficytową działalność itd. Nie dość na tym — są oddziały, które kredytują mało- i bezwartościowe zapasy oraz udzielają kredytu na fundusz płac źle pracującym jednostkom, nawet takim, które nie posiadają funduszy własnych w obrocie. Dzieje się tak, ponieważ nie są analizowane bilanse i inne sprawozdania. Niektórzy referenci, nawet w tych oddziałach, które mają niewielką liczbę przedsiębiorstw, przypadającą na jednego pracownika, nie widzą przez rok i więcej magazynu spółdzielni, a kredyt udzielany jest na wnioski nie zawierające odpowiednich uzasadnień.

Np. Oddział w Pasłęku nie interesował się zupełnie przez długi okres czasu tym, że w jednej z kredytowanych spółdzielni istnieją poważne, przeterminowane należności, że znaczna część faktur nie wykazuje żadnego ruchu. Dopiero dokładniejsze badanie sytuacji finansowej spółdzielni, przeprowadzone w związku z ponoszeniem przez nią strat wykazało, iż część należności jest nierealna i położenie spółdzielni jest znacznie gorsze, niż to wynikało z jej sprawozdań finansowych i oddział już znacznie wcześniej, niż to uczynił, powinien był wstrzymać kredytowanie tej spółdziel-

ni. Gdyby referent odpowiedzialny za kontrolę spółdzielni znał spółdzielnię nie tylko z suchych liczb sprawozdań, lecz liczyłby te przeanalizował, poznał, co się za nimi kryje, gdyby wiedział, jakich głównie odbiorców dotyczą należności i co pewien czas dokonywał chociaż pobieżnego ich przeglądu — nie powstałaby sytuacja, w której zadłużenie spółdzielni wobec Banku jest wyższe niż realna wartość jej aktywów.

W innym znowu przypadku jeden z oddziałów udzielał kredytu na faktury przejściowe — czyniąc to wbrew obowiązującym przepisom, przy czym nie spłacał jednocześnie odpowiedniej części kredytu na roboty w toku. Co gorsza, wskutek zupełnej nieznamomości sytuacji spółdzielni, dokonano zestawienia aktywów i pasywów spółdzielni (dla wyliczenia wysokości funduszy własnych w obrocie), biorąc pod uwagę i sumę należności z tytułu faktur przejściowych i z tytułu faktur ostatecznych (spółdzielnia, wystawiając fakturę ostateczną, nie pomniejszała jej o sumę faktury przejściowej) — oczywiście otrzymany wynik nie odpowiadał zupełnie stanowi faktycznemu; w efekcie tego oddział kredytował spółdzielnię, która nie posiadała żadnych funduszy własnych. A wystarczyło przecież porównać wartość produkcji (która w sprawozdaniach spółdzielni podawana była prawidłowo) z podażą faktur, by stwierdzić rażące rozbieżności (podaż faktur była o kilkadziesiąt procent większa od remanentu początkowego i wartości produkcji) i wyciągnąć z tego odpowiednie wnioski.

Oddział w Krasnymstawie udzielał spółdzielni, posiadającej zapasy ponadnormatywne, kredytów na podstawie nieaktualnych już oświadczeń, nie żądając od spółdzielni należytego uzasadnienia wniosków. Oświadczenia nie były konfrontowane z bilansami i nie spłacono kredytu do wysokości istniejącego zabezpieczenia, mimo że zapasy według bilansu były w niektórych grupach znacznie niższe od podanych w oświadczeniu. Ponieważ oddział nie wiedział, jakie wyroby gotowe są produkowane, które z nich sprzedawane, a które pozostają w magazynach, kredytowano dłużej niż pozwalają przepisy zapasy, które okazały się niechodliwe i które muszą być przecenione, co przyniesie spółdzielni wielkie straty. Analiza materiałów sprawozdawczych i inspekcje, w czasie których przeprowadzonoby przegląd magazynów, uchroniłyby oddział od angażowania kredytu do finansowania zapasów małowartościowych, a spółdzielnia szybciej przesunęłaby zbędną, złą produkcję i mogłaby odzyskać równowagę finansową, co obecnie jest już prawie niemożliwe. Prac tych jednak nie wykonano i w rezultacie kredyt jest na długo zamrożony, zaś spółdzielnia nie posiadając żadnych funduszy musi zostać zlikwidowana. Dopuszczono więc do poważnej szkody gospodarczej. Nie ma potrzeby, by dalej mnożyć przykłady, których, niestety, jest więcej. Świadczą one dostatecznie jasno o tym, że pion kredytowania drobnej wytwórczości na wszystkich szczeblach musi znacznie poprawić swą pracę, aby usunąć przyczyny, powodujące popełnianie zasadniczych błędów w pracy oddziałów na omawianym odcinku.

Wydział Kredytów Przemysłu Drobego i Rzemiosła oraz oddziały wojewódzkie muszą wzmocnić nadzór nad pracą oddziałów operacyjnych. Podczas wyjazdów trzeba więcej czasu poświęcać na kontrolowanie prawidłowości wyliczania przez oddziały funduszy własnych w obrocie i wymaganego minimum pokrycia, na potrącanie od funduszy aktywów bezwartościowych i stosowanie bez żadnych wyjątków wstrzymywania kredytowania, gdy spółdzielnia nie posiada funduszy własnych w odpowiedniej wysokości. Ponadto w celu wzmocnienia zabezpieczenia udzielonych kredytów, konieczne jest sprawdzanie czy eliminowane są z kredytowania zapasy, które długo zalegają magazyny spółdzielni i których utworzenie bardzo często prowadzi do ponoszenia strat przez spółdzielnię. Jest również niezbędne kontrolowanie czy oddziały mają właściwe rozeznanie należności spółdzielni z punktu widzenia ich realności.

W oddziałach musi wzrosnąć poczucie odpowiedzialności za udzielany spółdzielniom kredyt. Wnioski o kredyt, szczególnie zaś o kredyt na nadzwyczajne potrzeby, wymagają dokładnej analizy przez pracowników opiniujących i kierownictwo oddziału. Trzeba bowiem postawić sprawę jasno — udzielenie kredytu spółdzielni, która nie posiada minimum funduszy własnych w obrocie, lub kredytowanie zapasu bezwartościowego lub małowartościowego jest niczym innym jak kredytowaniem strat, a dopuszczenie do tego jest przecież poważnym przekroczeniem, które nie może nie pociągnąć za sobą konsekwencji w stosunku do winnych.

Kredytowanie i kontrola spółdzielni nie jest pracą łatwą, z uwagi na wielką ilość najrozmaitszych problemów dużych i małych, których rozwiązanie nie da się nigdy ująć ze wszystkimi szczegółami w zarządzeniach i okólnikach. Od referenta wymaga się więc dużej wszechstronności, poza ogólnymi wiadomościami, które każdy pracownik kredytowy winien posiadać. Istotną rolę odgrywa tu też doświadczenie. Dlatego należy podkreślić konieczność zintensyfikowania szkolenia pracowników kontrolujących spółdzielnie pracy i dokładania starań, aby nie zmieniali się

oni zbyt często (stwierdzono bowiem, że w większości oddziałów najczęstsze zmiany mają miejsce w referatach czy grupach drobnej wytwórczości). Niektóre oddziały mniejsze nie mają pracowników, znających tak dobrze spółdzielczość pracy, by mogli szkolić młodych referentów. Trzeba wtedy szkolić ich w innych oddziałach, które mogą sprostać temu zadaniu, a nie prowadzić fikcyjnego, nie dającego żadnych rezultatów szkolenia we własnym oddziale. Kontrola spółdzielczości pracy jest jedną z trudniejszych specjalności w pionie kredytowym i aby młody „narybek“ został należycie wyszkolony musi mieć naprawdę dobrych instruktorów.

Jeżeli wszystkie oddziały podejmą starania, aby zrealizować przytoczone wyżej postulaty, to nie ulega wątpliwości, że poziom kredytowania spółdzielni pracy poprawi się wybitnie w krótkim stosunkowo czasie, a zadania, w celu spełnienia których wydano przepisy o kredytowaniu niedoborów funduszy własnych w spółdzielniach pracy, zostaną wykonane nie w części tylko, lecz całkowicie. Będzie to poważny wkład Banku w pracę nad prawidłowym rozwojem gospodarki i wzmocnieniem dyscypliny finansowej spółdzielczości pracy.

S. Przywecki

ROLA NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO W AKTYWIZACJI EKSPORTU

Realizacja Uchwał Zjazdowych PZPR będzie możliwa wtedy, gdy wypracuje ją cały naród.

Te słowa tow. Bieruta wypowiedziane na II Zjeździe PZPR stanowią wielkie hasło mobilizacyjne dla całego narodu polskiego i dla wszystkich ogniw życia społecznego i gospodarczego kraju. Nie ma dziś w Polsce takich komórek gospodarczych wszystkich szczebli, które by nie dokonały, w oparciu o aktyw zawodowy i społeczny, głębokiej analizy swej pracy i nie ustawiły swoich zadań w myśl wytycznych wynikających z Uchwał Zjazdu.

Realizacja Uchwał Zjazdu znajduje również wyraz w sferze działania polskiego handlu zagranicznego, który nie tylko stanowi wycinek gospodarstwa narodowego, ale który wiąże się jak najściślej z całością kształtem życia gospodarczego kraju.

Przez sferę działania polskiego handlu zagranicznego należy rozumieć nie tylko aparat handlu zagranicznego objęty resortem Ministerstwa Handlu Zagranicznego, ale również te wszystkie ogniwa gospodarcze, które pośrednio lub bezpośrednio są z handlem zagranicznym związane, a więc przemysł, transport i banki.

Narodowy Bank Polski spełnia w tym powiązaniu szczególną rolę, gdyż poprzez kredytowanie i kontrolę oddziałuje zarówno na aparat handlu zagranicznego jak również i na te wszystkie ogniwa gospodarcze, jakie są z handlem zagranicznym związane. NBP ma w tych warunkach możliwość dwustronnego oddziaływania: z jednej strony na handel zagraniczny, z drugiej zaś na przemysł i transport. Ta szczególna pozycja nakłada na NBP, w obecnej sytuacji, specjalny obowiązek bliższego przeanalizowania swojej dotychczasowej pracy na odcinku handlu zagranicznego i wyciągnięcia z tej analizy odpowiednich wniosków.

W strukturze organizacyjnej NBP znajdują się komórki odpowiadające za bezpośrednią obsługę resortu handlu zagranicznego. Obecnie jednak wydaje się konieczne postawić zagadnienie w takim świetle, że

wszystkie ogniwa NBP w Polsce powinny znać problemy handlu zagranicznego i ustosunkować się do nich aktywnie wszędzie tam, gdzie występują one w powiązaniu z ogniwami przemysłu lub transportu kredytowanymi i kontrolowanymi przez NBP.

Jak dotychczas pokazuje doświadczenie zakres zainteresowań komórek NBP pokrywa się dokładnie z podziałem organizacyjnym. Handlem zagranicznym zajmuje się więc Departament Zagraniczny oraz Departament Kredytów Handlu i Usług, konkretnie Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Handlu Zagranicznego. Dla lepiej zorientowanych wiadome jest również, że coś wspólnego z handlem zagranicznym ma Gdańsk, Łódź i Stalinogród. Natomiast wszystkie inne oddziały NBP, które bezpośrednio nie obsługują aparatu handlu zagranicznego nie zdają sobie nawet sprawy z tego, że poprzez swoją politykę kredytową i kontrolę przedsiębiorstw produkcyjnych mogą i powinny jak najbardziej współdziałać z handlem zagranicznym. Stan taki jest wynikiem niedostatecznej znajomości problematyki handlu zagranicznego przez pion kredytowy NBP. Sytuacja handlu zagranicznego jest tak bardzo uzależniona od naszych organizacji gospodarczych w kraju i tak na nie z kolei oddziałuje, że jest rzeczą konieczną zwiększyć wiadomości i zainteresowanie komórek bankowych handlem zagranicznym aby świadomie mogły wyjść z pozycji biernej wszędzie tam, gdzie aktywna postawa kredytowego pionu Banku może się przyczynić do lepszego wykonania zadań handlu zagranicznego.

Trudności w obliczu których stanął polski handel zagraniczny od początku swojej działalności były bardzo poważne i wynikały z całego szeregu przyczyn politycznych, gospodarczych, organizacyjnych itp. Zacołanie okresu przedwojennego, brak rezerw gospodarczych, słabe doświadczenie młodego aparatu handlu zagranicznego, wszystko to stwarzało bardzo trudne warunki startu tej dziedziny gospodarki narodowej, która natychmiast po wyzwoleniu musiała rozpocząć aktywną pracę, aby zaspokoić naglące i wciąż rosnące potrzeby kraju.

Najpoważniejszym czynnikiem, który zapewnił naszemu aparatowi handlu zagranicznego możliwość spełnienia bardzo trudnych zadań gospodarczych była pomoc i współpraca Związku Radzieckiego oraz obroty handlowe z krajami demokracji ludowej. Dostawy radzieckie stanowiły nie tylko najpierwszą i najbardziej potrzebną pomoc dla polskiej gospodarki, stwarzały one jednocześnie wyjątkowe warunki dla organizowania naszego aparatu handlu zagranicznego. W warunkach dyskryminacji ekonomicznej naszego kraju przez kraje kapitalistyczne, obroty handlowe ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej pozwoliły krzepnąć i nabierać doświadczenia aparatowi handlu zagranicznego Polski, która stawała się coraz mocniejszym ogniwem rynku socjalistycznego i bardziej doświadczonym partnerem w stosunku do rynku kapitalistycznego.

Obroty polskiego handlu zagranicznego wzrosły od 1937 r. przeszło dwukrotnie. Przed wojną Polska była krajem rolniczym o zacofanych formach gospodarowania. To zacofanie gospodarcze i uzależnienie się polskiej gospodarki od kapitałów finansowych krajów zachodnich miało swój wyraz w obrotach handlowych z zagranicą. Na polski eksport składały się głównie surowce rolnicze, leśne i kopalniane oraz produkty gospodarki hodowlanej. Praca polskiego robotnika skrytalizowana w towarze nie stanowiła w polskim bilansie handlowym poważniejszych pozycji.

Obecnie notujemy nie tylko zwykły, ilościowy wzrost obrotów w handlu zagranicznym w stosunku do okresu przedwojennego, zmiany obecne występują w strukturze handlu zagranicznego i są wynikiem przekształcenia się gospodarki polskiej. Stopniowo, ale wyraźnie ciężar gatunkowy polskiego eksportu przesuwa się z dziedziny surowca i przetworów rolnospożywczych na wyroby przemysłowe, import zaś obejmuje głównie urządzenia inwestycyjne i surowce niezbędne dla produkcji krajowej. Dla przykładu podajemy, że import surowców do produkcji nawozów sztucznych wzrósł dziewięciokrotnie w stosunku do 1937 r., import urządzeń inwestycyjnych wzrósł pięciokrotnie w stosunku do 1937 r. Eksport urządzeń przemysłowych wzrósł na przestrzeni ostatnich czterech lat trzykrotnie, obejmując przeważnie urządzenia inwestycyjne. Zmniejszeniu uległ natomiast eksport artykułów rolnospożywczych, skór, tkanin lnianych, cementu itp. Już w roku bieżącym obserwujemy wyraźnie tendencję do ograniczenia eksportu węgla. Jakkolwiek węgiel jest jeszcze jednym z podstawowych artykułów naszego eksportu, to jednak już w roku bieżącym, pomimo znacznego zwiększenia wydobycia węgla, pozycja ta w planie obrotów eksportowych nie wzrosła. W miarę tego jak wzrastający polski przemysł będzie stawiał zapotrzebowanie na węgiel — pozycja węgla w polskim planie obrotów eksportowych będzie musiała być zastępowana wyrobami polskiego przemysłu.

Te zmiany strukturalne w polskim handlu zagranicznym są bardzo korzystne dla całego życia gospodarczego kraju, są wyrazem przemian zachodzących w naszej gospodarce i stanowią jeden z elementów podnoszenia na wyższy poziom stopy życiowej ludzi pracy.

W wyniku rozwoju przemysłu w ogólnej puli masy towarowej przeznaczonej do eksportu zwiększa się stale ilość artykułów przemysłowych za które otrzymujemy większą ilość dewiz aniżeli za artykuły rolnospożywcze i surowce, które w tych warunkach zu-

żywa rynek krajowy. Im większy jest wkład pracy ludzkiej w eksportowany towar tym lepszy jest kurs wynikowy eksportu. Kurs wynikowy eksportu zwiększa się w miarę tego, jak zwiększa się różnica między wartością surowca zużytego do produkcji, a ceną eksportową uzyskaną w dewizach. Bardziej opłacalny jest więc dla gospodarki narodowej eksport wyrobów przemysłowych, wykorzystujących polski węgiel i polskie surowce, aniżeli eksport węgla, który w pierwszych latach po wyzwoleniu stanowił dla nas najpoważniejszy środek płatniczy na zagranicę, ale który będzie zmieniał swój charakter w miarę tego jak rezerwy gospodarcze naszego kraju stanowiąc będą wyroby przemysłowe.

Dla lepszego uzmysłowienia sobie tej zasadniczej zmiany jaka zachodzi w strukturze handlu zagranicznego i jej znaczenia dla naszej gospodarki przytoczę kilka przykładów, które w cyfrach pokażą nam jak kształtuje się i z czego wypływa kurs wynikowy eksportu. Eksport jednego samochodu „STAR“ zastępuje eksport 35.000 kg cukru, eksport 1/10 rocznej produkcji materiałów wełnianych zastępuje wartość dewizową 7/10 importowanej wełny surowej, eksport tkanin bawełnianych, wynoszący mniej niż 1/8 całej produkcji pokrywa koszt dewizowy 1/3 importowanej bawełny.

Z przykładów powyższych widać wyraźnie, jak kształtuje się wartość surowca w stosunku do wyrobów przemysłowych, względnie przetworów rolnospożywczych. Z przykładów tych nasuwa się prosty wniosek, że maksymalny wysiłek musi być skierowany na zapewnienie polskiemu eksportowi masy towarowej pochodzącej z przemysłu. Im bardziej pracochłonny, wyspecjalizowany technicznie będzie towar eksportowany tym lepszy kurs wynikowy uzyska nasz handel zagraniczny.

Uchwały II Zjazdu PZPR stawiają przed polskim handlem zagranicznym jeszcze bardziej niż dotychczas mobilizujące zadania, a mianowicie zwiększenia importu artykułów zapewniających podnoszenie na wyższy poziom stopy życiowej ludzi pracy. Konsekwentnie do zwiększenia importu musi ulec zwiększeniu eksport i to na tych artykułach, które przynoszą największą ilość dewiz, najwyższy kurs wynikowy tj. na artykułach przemysłowych. Bazą która określa rozmiary i możliwości importu jest w naszych warunkach gospodarczych eksport. Dla zapewnienia wykonania zadań na odcinku importu, wielki wspólny wysiłek musi być skierowany na wykonanie planów obrotów eksportowych w poszczególnych asortymentach.

Zmiany strukturalne obrotów handlu zagranicznego i ich stały wzrost, świadczą niewątpliwie o zwiększeniu się możliwości naszego eksportu, tym niemniej dotychczasowe rezultaty wskazują również i na to, że eksport ciągle jeszcze nie nadąża za importem i jego rosnącymi potrzebami.

Wskaźniki wykonania planu obrotów w handlu zagranicznym za rok 1953 wskazują, że import wykonano w 107%, eksport tylko w 101%. Już porównanie tych dwóch wskaźników procentowych wskazuje, że stosunek między importem, a eksportem kształtuje się niekorzystnie dla eksportu. Jakkolwiek dysproporcja ta na przestrzeni kilku lat ubiegłych maleje (w 1951 r. nadwyżka importu nad eksportem wynosiła około 20%, w 1952 około 17%), to jednak duże wysiłki muszą być skierowane we właściwych kierunkach aby osiągnąć równowagę bilansu handlowe-

go. Wysiłki te muszą być o tyle większe, o ile obroty importowe będą wzrastać.

Różnice między importem, a eksportem pokrywały dostawy kredytowane radzieckie, które stanowiły ogromnie cenną pomoc gospodarczą w okresie gdy gospodarka polska po wojnie nie była w stanie dostarczać masy towarowej do eksportu i w odpowiedniej ilości i jakości. Dorobek naszego dziesięciolecia jest wielki i potrzeby polskiego eksportu nie przekraczają dziś w zasadzie naszych możliwości gospodarczych, wymagają jedynie pełnej mobilizacji naszych sił gospodarczych.

Bliższa analiza wykonywania planów eksportowych w poszczególnych asortymentach rzuca jasne światło na przyczyny niewykonywania eksportu w tych rozmiarach jak wymaga tego import. Poważne niedociągnięcia, jakie występują w realizacji poszczególnych pozycji planów, obejmujących artykuły pochodzące z przemysłu, a w szczególności przemysłu maszynowego, lekkiego, drzewnego i ceramicznego, mają najczęściej źródło w niedociągnięciach organizacyjnych, złym planowaniu, nierytmicznym wykonywaniu planów produkcyjnych i niedostatecznej mobilizacji współdziałających ze sobą ogniw gospodarczych.

Te odchylenia od planowanych pozycji obrotów eksportowych powodują nieuchronnie perturbacje w zakresie bieżącej realizacji planów obrotów importowych oraz konieczność przeznaczania do eksportu innych asortymentów towarów, których bądź w planie w ogóle nie było, bądź występowały w ilościach mniejszych. Tego rodzaju konieczne zmiany w planie eksportowym powodują nie tylko techniczne trudności w wykonywaniu planu płatniczego, ale mogą powodować i powodują gorszy kurs wynikowy eksportu. Planuje się bowiem wysiłek artykułów przemysłowych, cenniejszych, a wykonuje się co innego. Gdybyśmy spróbowali przetłumaczyć to sformułowanie na język bardziej zrozumiały to moglibyśmy, w oparciu o podawane już powyżej przykłady, powiedzieć, że zamiast samochodów „STAR“ musimy eksportować cukier.

Jak dalece ważnym zagadnieniem dla polskiej gospodarki jest prawidłowe wykonywanie planów obrotów eksportowych w zaplanowanych asortymentach i to w szczególności w odniesieniu do artykułów przemysłowych mówi Uchwała Rządu z dnia 8 lipca 1954 r. o aktywizacji eksportu, nakładająca specjalne obowiązki na produkcję przemysłową dostarczania potrzebnej masy towarowej na eksport. Artykuł umieszczony w Trybunie Ludu z dnia 10 lipca br. na temat tej uchwały mówi, że sprawa prawidłowego wykonywania eksportu umieszczona została w centrum zainteresowania przemysłu i innych ogniw gospodarczych.

Jak widać z tego komentarza Uchwała Prezydium Rządu nakłada poważną odpowiedzialność za aktywizację eksportu nie tylko na handel zagraniczny i przemysł, ale na wszystkie ogniwa gospodarcze z eksportem związane.

W świetle tej uchwały, wydaje się konieczne wyraźnie podkreślić, że odpowiedzialność ta obejmuje niewątpliwie i Narodowy Bank Polski i to nie tylko te komórki NBP, które bezpośrednio obsługują aparat handlu zagranicznego, ale i wszystkie oddziały NBP, kredytujące i kontrolujące przedsiębiorstwa przemysłowe produkujące na eksport, a także organizacje transportowe z żeglugą włącznie.

Jak już wspomnieliśmy wyżej, pion kredytowy

NBP nie orientuje się w zagadnieniach handlu zagranicznego i spotykając się w swojej codziennej praktyce kredytowania i kontroli przedsiębiorstw ze słowami „import“ i „eksport“ zajmuje stanowisko przeważnie bierne w stosunku do tego wszystkiego, co się za tymi słowami kryje.

Nawiązując do zasadniczego tematu niniejszego artykułu — walki o aktywizację eksportu — trzeba stwierdzić, że w większości wypadków za słowem „przeznaczone na eksport“, w odniesieniu do zapasów wyrobów gotowych, kryją się najrozmaitsze nieprawidłowości, które wpłynęły bezpośrednio na niewykonanie planów eksportowych w tych właśnie asortymentach.

Analizując możliwości współdziałania aparatu bankowego jako całości w walce o aktywizację eksportu należy szukać dróg i sposobów, jakimi można oddziaływać na handel zagraniczny i przemysł w czasie wykonywania codziennych obowiązków wynikających z instrukcji bankowych. Na podstawie dotychczasowego doświadczenia nasuwają się trzy kierunki w jakich powinny pójść wysiłki Banku, zmierzające do usprawnienia polskiego eksportu:

1) dla pionu kredytowego, obsługującego bezpośrednio centrale handlu zagranicznego, bieżąca kontrola wykonywania planów eksportowych w poszczególnych asortymentach i realizacja wniosków nasuwających się w wyniku tej kontroli,

2) dla pionu kredytowego, obsługującego zakłady produkcyjne analiza zapasów, ich struktury, źródeł powstawania itp.

3) dla pionu kredytowego i operacyjno-rachunkowego, dokładna kontrola rozliczeń za towary eksportowane oraz wszystkich czynności z rozliczeniami związanych.

Bieżąca kontrola wykonywania przez centrale handlu zagranicznego planów obrotów eksportowych prowadzona jest już przez wszystkie jednostki NBP obsługujące bezpośrednio centrale handlu zagranicznego. Kontrola ta prowadzona jest w oparciu o pozycje wyjściowe asortymentowych planów kwartalnych i dotyczy nie globalnej wartości planu, ale asortymentu i kierunku geograficznego. Zasadniczym celem tej kontroli jest uchwycenie w czasie bieżącego okresu planowanego ewentualnych zahamowań i trudności w wykonywaniu planów, przyczyn ich powstawania i szybkiej i skutecznej interwencji przez odpowiednią komórkę pionu kredytowego NBP, obsługującą odpowiednią komórkę przemysłową.

Niezależnie od tego celu rezultaty bieżącej kontroli wykonywania planów eksportowych mogą przynosić poważne korzyści Departamentowi Zagranicznemu NBP wykonującemu plan płatniczy, który jest wcześniej informowany o przewidywanych perturbacjach w wykonywaniu planu eksportowego, a co za tym idzie i planowanym wpływie dewiz i może we właściwym czasie ustosunkować się do zachodzących potrzeb importu. Szczególnie na obecnym etapie, gdy oddziały NBP nie mają jeszcze doświadczenia w wykrywaniu nieprawidłowości na odcinku realizacji przez przemysł dostaw eksportowych, informacje pochodzące z komórek bankowych kontrolujących bieżące wykonywanie przez centrale handlu zagranicznego planów eksportowych, mogą stanowić cenne wskazania orientacyjne do działania na terenie zakładu produkcyjnego przez dany oddział NBP. W tym miejscu właśnie występuje bardzo wyraźnie ta szczególna pozycja NBP, która ma możliwość oddziaływania zarówno na handel zagraniczny jak i na

przemysł i transport, wyrażająca się w więzi organizacyjnej łączącej wszystkie komórki NBP w jeden wspólny aparat kontroli przy pomocy złotych.

Jak wskazują doświadczenia, kontrola bieżąca wykonywania planów eksportowych wykrywa cały szereg nieprawidłowości w wykonywaniu planów eksportowych. Większość tych nieprawidłowości ma charakter subiektywny. Wypadki trudności lub zahamowań uchwycone przez oddziały NBP są natychmiast sygnalizowane odpowiedniemu Wydziałowi Kredytów Przemysłu Centrali NBP, który wykorzystuje je dla kontroli w odnośnym przedsiębiorstwie oraz odpowiedniej interwencji na szczeblu resortu.

Kontrola bieżąca wykonywania planów obrotów eksportowych prowadzona jest w zasadzie przez nie liczną grupę oddziałów NBP, a mianowicie Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Handlu Zagranicznego w Departamencie Kredytów Handlu i Usług Centrali oraz oddziały NBP w Stalinogrodzie, Łodzi i Gdańsku. Trudno jest z góry przewidzieć w jakim przedsiębiorstwie produkcyjnym wystąpią trudności i nie pora jest na zainteresowanie się produkcją eksportową wówczas, gdy już te trudności wystąpią i których niejednokrotnie nie można usunąć. Produkcja eksportowa wykonywana jest w zasadzie przez przedsiębiorstwa produkcyjne w całej Polsce i dlatego wszystkie oddziały NBP kredytujące i kontrolujące przemysł powinny mieć rozeznanie czy kredytowany przez nich zakład ma zamówienia eksportowe czy nie. Zamówieniami tymi należy się interesować od momentu zawarcia umowy z centralą handlu zagranicznego, aż do wykonania dostawy.

Doświadczenie dotychczasowe wskazuje na to, że zakłady produkcyjne z reguły niechętnie ustosunkowane są do zamówień na towary eksportowe, gdyż wymagają one staranniejszego wykonania, większej troski o zaopatrzenie materiałowe, terminy wykonania, opakowanie, znakowanie itp. W wielu wypadkach zakład produkcyjny wykazuje zupełną obojętność czy wyprodukowany towar pójdzie za granicę, czy też nie. Nie troszczy się więc o terminowe wykonanie i zakwalifikowanie jakości zamówienia.

Posiadanie przez oddział NBP, kredytujący dany zakład produkcyjny, rozeznania o istnieniu zamówień eksportowych, niewątpliwie uczuli aparat kredytowy do ściślejszego prowadzenia kontroli w tym zakładzie na wszystkich odcinkach dostępnych i możliwych dla planu kredytowego.

Najczęściej spotykanymi przyczynami niedostarczenia przez przedsiębiorstwa produkcyjne masy towarowej na eksport są odrzuty standaryzacyjne i nieterminowe wykonywanie zamówień, wynikające w szczególności z rozbieżności między wskaźnikami planów produkcyjnych i planów eksportowych.

Dla zakładu produkcyjnego kwestia kilkudniowego spóźnienia (często opóźnienia są o wiele dłuższe) wykonania zamówienia lub opóźnionego zgłoszenia wykonanego zamówienia do kontroli odbiorczej nie odgrywa specjalnej roli, szczególnie jeśli plan produkcyjny np. ilościowy został wykonany. Dla handlu zagranicznego natomiast niejednokrotnie jednodniowe opóźnienie powoduje utratę zamówienia. Jako przykład można tu wymienić opóźnione dostawy wyrobów emaliowanych przez Hutę Silesia w Rybniku, lub fabrykę Wyrobów Emaliowanych w Olkuszu. Odbiorcami tego artykułu są kraje kapitalistyczne. Płatność za towar następuje na warunkach akredytywy terminowej. Niewykonanie dostawy w terminie ważności akredytywy w wielu przypadkach spowodowało

anulowanie zamówienia, gdyż odbiorca nie zgodził się na prolongowanie akredytywy. Wykonany z opóźnieniem towar eksportowy musi stanowić przez pewien czas zapas wyrobów gotowych w przedsiębiorstwie, gdyż towar ten musi być skierowany na rynek krajowy, względnie nawet na rynek zagraniczny, ale dla innego nabywcy, którego centrala handlu zagranicznego musi dopiero znaleźć. W obu przypadkach następuje dłuższe lub krótsze zamrażanie środków obrotowych, zwiększenie kosztów własnych w przedsiębiorstwie, przy jednoczesnym niewykonaniu planów obrotów eksportowych.

Szczególnie komplikuje sytuację fakt, gdy zakłady produkcyjne wysyłają towar eksportowy do portu w Gdyni, gdzie odbywa się przyjęcie przez Polcargu, lub Centralny Instytut Standaryzacji. Odrzuty, które tam następują, albo są kierowane na rynek krajowy, albo oczekują w magazynach portowych Hartwiga na późniejszą sprzedaż za granicę. W pierwszym wypadku powoduje to komplikacje rozliczeniowe i przedłużenie cyklu rozliczeń, w drugim zaś gromadzą się w magazynach Hartwiga poważne zapasy towarów eksportowych, nad którymi nie zawsze panuje centrala handlu zagranicznego lub zakład produkcyjny (zależy w czym posiadaniu artykułu dany się znajduje). Jako przykład może posłużyć ostatnia kontrola dokonana przez Oddział Wojewódzki w Gdańsku, która ujawniła istnienie w tych magazynach towarów eksportowych sprzed dwóch lat.

Odrzuty standaryzacyjne dokonywane w porcie lub zakładach produkcyjnych, występują niemal we wszystkich asortymentach towarów eksportowych, stanowiąc niejednokrotnie bardzo znaczny procent.

W poszczególnych przedsiębiorstwach odrzuty kształtują się rzecz jasna różnie. Tam gdzie odrzut standaryzacyjny jest większy znajduje to natychmiast odbicie w zapasach wyrobów gotowych.

Bywają niejednokrotnie wypadki, gdzie rynek krajowy nie wykazuje zainteresowania produkcją, która nie została zakwalifikowana na eksport. Dla przykładu podaję przemysł ceramiczny, gdzie powstają poważne zapasy wyrobów gotowych, nie przyjętych przez eksport, a których przedsiębiorstwo Arged nie chce przyjąć do sprzedaży krajowej, uzasadniając to posiadaniem własnego planu odpowiadającego potrzebom rynku krajowego.

Handel zagraniczny z reguły, za towar odrzucony przez komisję standaryzacyjną nie płaci. Istniejąca jeszcze niedawno sytuacja, że towar wysłany do portu, gdzie odbywa się komisja, był fakturowany już przy załadowaniu, uległa zmianie i w większości wypadków zapłata za towar przez centralę handlu zagranicznego następuje przy przyjęciu przez komisję standaryzacyjną. Powstające więc odrzuty wpływają na sytuację finansową przedsiębiorstw produkcyjnych.

Jest rzeczą bardzo charakterystyczną, że zakłady produkcyjne tłumaczą powstające zapasy wyrobów gotowych produkcją na eksport. Tłumaczenie to jest przez oddziały NBP w większości wypadków przyjmowane w dobrej wierze. Trzeba sobie zdawać sprawę z tego, że w 90% wypadków ponadnormatywne stany wyrobów gotowych z rzekomym przeznaczeniem na eksport kryją w sobie najrozmaitsze nieprawidłowości, które nie mogą być obojętne oddziałowi NBP, kredytującemu przedsiębiorstwo.

Walka z ponadnormatywnymi stanami wyrobów gotowych w produkcji, w odniesieniu do wyrobów przeznaczonych na eksport to walka o zapewnienie masy towarowej na eksport.

Trudno jest podać dokładną i skuteczną receptę, jak należy w tych przypadkach działać operatywnie w przedsiębiorstwie, metodom działania i sposobom rozwiązań nie można określić granic. W każdym poszczególnym przypadku można stosować inną taktykę, od odpowiedniego nacisku kredytowego poczynając, a na interwencji w resorcie na najwyższym szczeblu kończąc. Dla przykładu podaję jak próbuje rozwiązać ten problem pion kredytowy w Centrali NBP, odnośnie przemysłu ceramicznego, gdzie znaczny odsetek produkcji ulega odrzutom. Wydział Kredytów Przemysłu Materiałów Budowlanych organizuje naradę z firmą Arged, centralą handlu zagranicznego Minex i przemysłem ceramicznym. Chodzi o synchronizację planów Argedu z planami Minexu z możliwościami produkcyjnymi. Jednocześnie w porozumieniu z resortem projektuje się ustalenie wskaźnika odrzutów, które będą mogły być kredytowane przez Bank. Na tym przykładzie widać wyraźnie, jak walka z nadmiernymi remanentami może być połączona z wysiłkiem o uzyskanie większej ilości masy towarowej na eksport.

Odrzuty standaryzacyjne i nieterminowość dostaw nie są jedynymi przyczynami niewykonania dostaw eksportowych. Istnieje bardzo wiele innych przyczyn, których niesposób wyliczyć i nawet trudno ująć w pewne grupy. Wykazują one ogromną różnorodność i specyfikę wynikającą z branż. Spróbuję jednak podać kilka najbardziej charakterystycznych przykładów, które mogą posłużyć za wskazówki w pracy oddziałów. Zakłady im. Hanki Sawickiej w Łodzi wykonały centrali CETEBE nici przeznaczone na eksport. Przez dłuższy okres czasu centrala CETEBE nie mogła odebrać wykonanych już nici z produkcji, gdyż nici nie były zaopatrzone w etykietyki papierowe wymagane przez warunki eksportowe. Brak papieru na te etykietyki i brak ustalenia kto powinien je wykonać, przemysł czy też centrala CETEBE powodowały dłuższą zwłokę. Przez ten czas nici te tworzyły w zakładach produkcyjnych zapas wyrobów gotowych, a centrala handlu zagranicznego CETEBE nie wykonała planu eksportowego.

Urządzenia przemysłowe bardzo poważnej wartości leżały w porcie gdyńskim przez dłuższy czas, gdyż brak było odpowiednich napisów. Kompletna obrabiarka wykonana przez zakład produkcyjny nie została wysłana z braku towarotnic i oliwiarek, samochody wyprodukowane nie mogły być wysłane gdyż opakowanie do transportu morskiego nie było przygotowane na czas.

Blizsze zainteresowanie się pionu kredytowego NBP produkcją eksportową i zapasami wyrobów gotowych z rzekomyim przeznaczeniem na eksport wykaże niewątpliwie cały szereg uchybień dotychczas nieznanych, a obciążających zarówno przemysł jak i handel zagraniczny.

W szczególności należałoby zwrócić uwagę na umowy zawierane przez centrale handlu zagranicznego z producentem krajowym i z zagranicznym odbiorcą. W umowach z producentem krajowym brak jest często sprecyzowania warunków technicznych, terminów dostaw, znakowania, dodatkowego zaopatrzenia, opakowania itp. Braki te stanowią poważne utrudnienie dla produkcji i są przyczyną odrzutów standaryzacyjnych. Zakłady produkcyjne nie mogą być zaskakiwane wymaganiami eksportu po wykonaniu zamówienia.

Nie bez znaczenia i wpływu na masę towarową przeznaczoną na eksport ma sposób przekazywania

wyrobów gotowych oraz materiałów i środków opakowania. Znane są z praktyki wypadki, gdy odrzuty standaryzacyjne lub nawet reklamacje zagraniczne spowodowane były brakami jakie wynikły w czasie składowania lub złym opakowaniem. Zapas wyrobów gotowych stanowi zabezpieczenie kredytu i niewłaściwe przechowywanie go zmniejsza jego wartość. To samo odnosi się do materiałów i środków opakowania. Przykłady odrzutów z powodu złego przechowywania lub złego opakowania występują w szczególności w fabryce wyrobów wełny drzewnej „Szczytna Śląska“ w fabryce papierów „Myszków“, w fabryce mebli giętych i galanterii drzewnej Gościnino, Gorlice, Małtydy oraz wielu innych.

Jednym z zagadnień, któremu należałoby również poświęcić trochę uwagi i to zarówno w centralach handlu zagranicznego jak również w zakładach produkcyjnych, to sprawa dyspozycji wysyłkowych czynionych przez centrale handlu zagranicznego oraz wysyłka towarów przez zakłady produkcyjne bez dyspozycji z centrali handlu zagranicznego, jedynie w oparciu o kontrakt. Wykonanie zamówienia dla danego klienta nie zawsze oznacza, że towar winien być wysłany pod adresem tego klienta. Mamy przykłady, że towar kierowany bywa nie tam gdzie sobie tego klient zagraniczny życzy, gdyż zakład produkcyjny dokonuje wysyłki bez zlecenia wysyłkowego centrali. Oczywiście konsekwencją takich nieporozumień jest reklamacja, a czasem i niechęć do lokowania zamówień przez klientów zagranicznych na naszym rynku.

Przyczyną tego rodzaju faktów może być zła praca centrali handlu zagranicznego, ale w większości przypadków przyczyny szukać należy w przedsiębiorstwie produkcyjnym, które spieszy się z wysyłką towaru, gdyż umożliwia mu to zafakturowanie towaru na centralę handlu zagranicznego.

Zagadnieniem odrębnym, jakkolwiek bardzo ściśle związanym z wykonywaniem eksportu jest sprawa prawidłowego i terminowego fakturowania masy towarowej przeznaczonej na eksport.

Fakturowanie przesyłek eksportowych ma dwie fazy. Rozliczenie następuje między dostawcą krajowym, a centralą handlu zagranicznego, a następnie centrala ta fakturuje na odbiorcę zagranicznego. Cechą szczególną obrotów eksportowych jest fakt, że w większości przypadków centrala handlu zagranicznego towaru z produkcji w ogóle nie otrzymuje (z wyjątkiem obrotów magazynowych), a wysyłka biegnie bezpośrednio z zakładu produkcyjnego do granicy.

Niestety, doświadczenie wskazuje na to, że aparat bankowy nie oddziałuje dostatecznie na bieg rozliczeń i nie wykazuje w tym zakresie większego zainteresowania. Niedociągnięcia te wynikają nie tyle ze złej pracy aparatu bankowego ile z niezajomości przez większość pracowników bankowych przebiegu rozliczeń zagranicznych, a w szczególności powiązań jakie istnieją między rozliczeniem krajowym, a rozliczeniem zagranicznym. Jakikolwiek opóźnienia rozliczeń zagranicznych mają wpływ na kształtowanie się naszych wpływów dewizowych z eksportu.

Centrale handlu zagranicznego fakturują na zagranicę w zasadzie terminowo i poważniejszych zaniedbań na tym odcinku nie ma. Terminowe fakturowanie jednak przez centrale handlu zagranicznego nie oznacza bynajmniej, że rozliczenie za dostawę ma przebieg prawidłowy. Centrala fakturuje w ciągu trzech dni od daty otrzymania ostatniego dokumentu umożliwiającego jej fakturowanie. Okres czasu od

wysyłania towaru do czasu otrzymania przez centralę ostatniego dokumentu umożliwiającego fakturowanie wynosi nieraz — kilka miesięcy. W tym odstępie czasu kryją się właśnie bardzo duże nieprawidłowości, które w konsekwencji wpływają ujemnie na rozliczenia z zagranicą. O wykonaniu planu eksportu decyduje bowiem nie tylko wysyłka towaru ale przede wszystkim rozliczenie z zagranicą za wysłany towar. O zachodzących nieprawidłowościach świadczą takie fakty, że Polska, jako partner w handlu zagranicznym z danym krajem może posiadać saldo ujemne na rachunku rozliczeniowym z tym krajem, pomimo że ruch masy towarowej w tym samym czasie bilansuje się, albo nawet wykazuje saldo dodatnie.

Nie trzeba chyba dodawać, że tego rodzaju sytuacja stwarza nie tylko poważne perturbacje dewizowe, ale wpływa na zahamowanie rotacji środków obrotowych i dodatkowe koszty dla central handlu zagranicznego, korzystających cały czas z kredytu bankowego.

Centrale handlu zagranicznego fakturują wysłany za granicę towar w oparciu o warunki dostaw obowiązujące z danym krajem. Te warunki dostaw mogą stawiać najrozsądniejsze wymagania, jeśli chodzi o dokumentację niezbędną do rozliczeń. Z reguły do faktury musi być dołączony dowód przewozowy zaopatrzone w najrozsądniejsze klauzule wynikające z wyżej wymienionych warunków dostaw. Centrala handlu zagranicznego oczekuje na otrzymanie od dostawcy krajowego takiego dokumentu przewozowego (względnie od firmy Hartwig) niejednokrotnie przez dłuższy okres czasu, choć należność za wysłany towar dawno zapłaciła na podstawie faktur złożonych do inkasa w Banku.

Przyczyny opóźnionego nadsyłania dokumentów przewozowych posiadają najrozsądniejsze źródła, bardzo często mające charakter obiektywny. Nawet jednak w tych przypadkach, gdy istnieją uzasadnione powody opóźnień nie zwalnia to aparatu bankowego od szukania rozwiązań i interesowania się tymi zjawiskami.

Dla przykładu podam dwa bardzo charakterystyczne przypadki opóźnionego nadsyłania dokumentów przewozowych i sposób ich załatwienia.

Na odcinku eksportu drzewa stale występowały opóźnienia w nadsyłaniu do centrali Paged wtórników listów przewozowych, niezbędnych do refakturowania przesyłek drzewnych za granicę. Konferencje przeprowadzone w tej sprawie z przemysłem drzewnym doprowadziły do tego, że Paged wstawił do umowy odpowiedni warunek i obecnie może odmawiać akceptu w przypadku nie posiadania wtórnika listu przewozowego. Wpływa to wybitnie mobilizująco na przemysł drzewny i zwiększa troskę o terminowe nadsyłanie wtórników listów przewozowych.

Drugi wypadek jest bardziej skomplikowany i występuje w nim jeszcze wyraźniej specyfika handlu zagranicznego. Warunki dostaw w obrotach z jednym z krajów demokracji ludowej wymagały dołączania do faktur wtórnika listu przewozowego z poświadczeniem stacji granicznej kraju odbiorcy. Centrala handlu zagranicznego płaciła za wysłany towar dostawcy krajowemu natychmiast po otrzymaniu faktur krajowych i czekała na otrzymanie wtórnika przez dłuższy okres czasu, gdyż uzyskanie poświadczenia na wtórniku i zwrot do centrali trwało dość długo. Dostawy miały charakter masowy i zaległości w rozliczeniach zagranicznych narastały w sposób zastraszający. Oddział NBP, kredytujący centralę handlu zagranicznego najbardziej zainteresowaną tą nieprawidłowością nie uchwycił występujących trudności. Ujawnione one zostały dopiero na szczelbu centrali i spowodowały, wspólnie z resortem i z centralą handlu zagranicznego, takie porozumienia z odbiorcą zagranicznym, które usunęły konieczność potwierdzania wtórników na granicy.

Wysiłki aparatu bankowego nie usuną niewątpliwie wszystkich trudności jakie występują w realizacji dostaw eksportowych, ale wpłyną na usunięcie tych wszystkich trudności, które mają charakter subiektywny, wpłyną na stopień mobilizacji przedsiębiorstw, ujawnią nieprawidłowości wymagające usprawnień itp. W sumie praca aparatu bankowego przyczyni się do aktywizacji eksportu, co stanowi dziś pierwszoplanowe zadanie dla całej gospodarki narodowej.

S. Wójcikowa

EWOLUCJA FORM INKASA DOKUMENTOWEGO W OBROTACH Z KRAJAMI SOCJALISTYCZNYMI

Warunki i formy zapłaty w międzynarodowych obrotach towarowych nie są sztywne, lecz kształtują się w zależności od klimatu, w jakim odbywają się transakcje. I tak w obrotach między lub z krajami kapitalistycznymi panuje inny klimat, aniżeli między krajami socjalistycznymi. W krajach kapitalistycznych formy zapłat i warunki płatności mają wyraźną tendencję do standaryzacji, przy czym ich zasadniczą cechą jest brak zaufania do kontrahenta. Taki stan rzeczy powoduje, że podstawową formą zapłaty w obrotach z tymi krajami są: akredytywa dokumentowa oraz weksle różnych form występujące samodzielnie, lub w połączeniu z akredytywą, lub gwarancją bankową. W obrotach między krajami socjalistycznymi występuje również tendencja do standaryzacji form zapłaty, lecz rozwijająca się w kierunku odwrotnym, tj. w oparciu o pełne zaufanie do partnera zagranicznego.

Polska Izba Handlu Zagranicznego szereguje wa-

runki zapłaty w zależności od terminu płatności, jak następuje:

- 1) zapłata z góry (przed dostawą),
- 2) zapłata przy dostawie oraz
- 3) zapłata z dołu (po dostawie)

Właściwą formą (instrumentem) zapłaty dla warunków wymienionych wyżej pod punktami 1) i 3) będzie polecenie wypłaty, a dla warunków pod 2) akredytywa dokumentowa lub bankowe inkaso dokumentowe.

Zapłata za towar dokonywana poleceniem wypłaty spowodowana bywa zazwyczaj w miarę stosunkach handlowych dwiema skrajnościami, a mianowicie: zupełnym brakiem zaufania do kontrahenta zagranicznego (gdy zapłata następuje z góry) lub nieograniczonym zaufaniem (gdy zapłata ma miejsce z dołu). Polecenie wypłaty jest na ogół formą zapłaty rzadko spotykaną w rozrachunku międzynarodowym przy regulowaniu transakcji towaro-

wych, ponieważ posiada w pierwszym przypadku cechy niewątpliwej dyskryminacji wobec odbiorcy, lub nieograniczonego zaufania wobec dostawcy, a w drugim przypadku nieograniczonego zaufania do odbiorcy.

W tym krótkim przeglądzie historycznym pragniemy omówić zmiany, jakie zaszły w ostatnich latach w formach zapłat stosowanych w naszych obrotach z krajami socjalistycznymi.

Dla typowych rynków kapitalistycznych Europy, jak: Szwajcaria, Holandia, Belgia, Wielka Brytania i państwa skandynawskie, klasycznym instrumentem zapłaty za towar przy dostawie jest nieodwołalna akredytywa dokumentowa, najczęściej potwierdzona przez bank kraju eksportera, czyli tak zwana akredytywa domicylowana. Ta forma zapłaty była przez szereg lat stosowana również w Polsce Ludowej nie tylko w obrotach z krajami kapitalistycznymi, gdzie utrzymuje się nadal, lecz i w stosunkach z państwami obozu socjalizmu, a więc ze Związkiem Radzieckim, krajami demokracji ludowej, N.R.D. oraz Chińską Republiką Ludową. Ten najkosztowniejszy spośród instrumentów zapłaty zaczął stopniowo zanikać w obrotach z wyżej wymienionymi krajami dopiero od marca 1950 roku, przy czym proces ten trwał sukcesywnie aż do kwietnia 1953 roku t.j. do chwili gdy akredytywa dokumentowa również w rozrachunku z Chinami przestała być zasadniczą formą zapłaty. Miejsce jej zajęło bankowe inkaso dokumentowe, które w obrotach z naszymi partnerami socjalistycznymi stało się w zasadzie jedyną i wyłączną formą zapłaty. Zanim przejdziemy do omówienia ewolucji tego instrumentu, jaka dokonała się na przestrzeni minionych lat, zastanówmy się pokrótce, jakie przyczyny złożyły się na dokonanie się wspomnianej zmiany.

Czynność inkasowa, jak wiemy, polega na dostarczeniu przez dostawcę swemu kontrahentowi dokumentów załadowczych na zamówiony towar w zamian za pobranie przez bank zgodnej z kontraktem ceny kupna.

Według rodzajów płatności przyjęty był dotychczas dla czynności inkasowych następujący podział:

- a) dokumenty w zamian za zapłatę gotówką,
- b) dokumenty w zamian za akcept,
- c) inkaso za okazaniem (à vista-at sight)
- d) z określonym terminem wykupu.

Charakterystycznym instrumentem, który na zachodzie Europy, a w szczególności na rynku anglosaskim „zrósł się” niejako z każdym z wyżej wymienionych rodzajów inkasa jest tzw. trata dokumentowa, której trasantem jest eksporter, a trasatem importer. Przymiotnik „dokumentowa” stał się dla tego rodzaju traty nieodłączny ze względu na jej nierozwalny związek z dokumentami, które jej towarzyszą. Jeżeli czynności bankowej nie zabezpiecza normalna gwarancja bankowa, trata dokumentowa odgrywa rolę pewnego rodzaju dodatkowej gwarancji pokrycia należności przez dłużnika, a także terminowego dokonania samego akceptu. Niezależnie bowiem od możliwości dokonania protestu traty w razie niewykupienia jej w terminie, co zawsze upraszcza procedurę ewentualnego postępowania sądowego, protest może być również dokonany na okoliczność odmowy akceptacji traty przez trasata, z zachowaniem wszystkich skutków prawno-proceduralnych. Trata dokumentowa, ze względu na charakter gospodarki socjalistycznej, nie przyjęła

się w praktyce naszych stosunków płatniczych ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej. Nie będziemy przeto szerzej zastanawiali się nad jej rolą i znaczeniem, ponieważ nie stanowi ona dla omawianych rynków instrumentu typowego.

Struktura naszych obrotów z krajami o ustroju socjalistycznym nie nosi charakteru limitu deklaratywnego do wysokości którego kompetentne czynniki państwa kapitalistycznego zobowiązały się wydać licencje eksportowe i importowe na transakcje, których podstawę stanowią kontrakty zawarte między prywatnymi kontrahentami. Towary objęte listami dołączonymi do umów międzypaństwowych stanowią międzypaństwowe zobowiązania obligatoryjne pełnego wykonania kontyngentów umownych. Związek Radziecki i kraje demokracji ludowej łączy współpraca gospodarcza nowego typu. Ścisłe powiązania ekonomiczne tych państw, a w szczególności wzajemna wymiana towarów, odbywająca się w oparciu o gospodarkę planową i w atmosferze przyjaźni i zaufania a także szerokie zastosowanie kredytów technicznych — przedstawiają dostateczną gwarancję tak samej zapłaty jak i jej terminowego dokonania. Wreszcie podstawy prawne obrotów ujęte w ramy wieloletnich umów i jednolitych ogólnych warunków dostaw, które przewidują — jako jedyny i wyłączny uzasadniony powód odmowy wykupu inkasa — brak dokumentu przewidzianego kontraktem, — oto zasadnicze elementy, które pozwoliły na powszechne przejście na formę zapłaty w postaci bankowego inkasa dokumentowego, jako generalnego instrumentu w naszych obrotach z państwami socjalistycznymi.

Pierwszym i najprostszym rodzajem bankowego inkasa dokumentowego, które od marca 1950 roku zaczęliśmy stosować w naszej praktyce codziennej, było inkaso terminowe z karami umownymi.

Jeżeli inkaso tego typu zaliczyliśmy do rodzaju najprostszych, to dlatego, że zadania banku sprowadzają się tu istotnie do czynności czysto mechanicznych: przesłania bankowi płatnika dokumentów inkasowych bez ich merytorycznego badania oraz dopilnowania kalendarza płatności tj. wykupienia dokumentów w terminach ustalonych w ogólnych warunkach dostaw. Manipulacja bankowa uproszczona do maximum daleko odbiega od konieczności negocjowania dokumentów, co należy do podstawowych obowiązków banku przy posługiwaniu się akredytywą dokumentową. W związku z masowym przejściem na formę zapłaty w drodze inkasa terminowego, przed bankami socjalistycznymi, pełniącymi w swoich krajach funkcje instytucji rozrachunkowych i stojących na straży interesów dewizowych państwa, stanęły na porządku dziennym dwa zagadnienia. Pierwsze to obowiązek czuwania nad przestrzeganiem dyscypliny finansowej przez polskie centrale handlu zagranicznego, a więc niedopuszczenie do płacenia kar umownych — przewidzianych umowami międzypaństwowymi — za opóźniony wykup inkasa, a w konsekwencji zapobieżenie ewentualnemu uszczupleniu clearingowej puli dewizowej.

Drugie zadanie o charakterze porządkowym, to wynikające z obowiązków normalnego powiernictwa zastosowanie właściwej techniki obiegu dokumentów inkasowych. Zamiast masowego wzywania klientów do okienek bankowych, w celu okazania im dokumentów otrzymanych od korespondenta zagranicznego, sprawa została rozwiązana przez pobranie od

central handlu zagranicznego odpowiednich deklaracji gwarancyjnych, na podstawie których dokumenty przesyłane są płatnikom do „wiernych“ rąk bez obawy jakichkolwiek konsekwencji materialnych dla banku. Zastosowanie tego rodzaju procedury, niemożliwej w ustroju kapitalistycznym, mogło być urzeczywistnione wyłącznie w warunkach państwowego monopolu handlu zagranicznego. Jak wykazały ubiegłe lata, system ten zdał doskonale egzamin i znakomicie uprościł manipulację dokumentami inkasowymi.

Kolejnym etapem w rozwoju form bankowego inkasa dokumentowego stało się **inkaso automatyczne**. Ten rodzaj inkasa w zasadzie tylko nieznacznie różni się od sposobu inkasowania należności, o którym była mowa wyżej. Został on jednak wzmocniony przez wprowadzenie dodatkowych elementów gwarancyjnych, angażujących bank kraju importera zarówno na odcinku samej zapłaty jak i jej terminowości. Takimi dodatkowymi elementami są rygory wynikające z układów międzypaństwowych, które obligują banki do automatycznego i terminowego uznawania rachunku swego korespondenta zagranicznego walutą inkasową, jeżeli płatnik krajowy w ustalonym umownie terminie i zgodnie z przepisami obowiązującymi przy tego rodzaju przypadkach, nie złoży formalnej i umotywowanej odmowy wykupu inkasa. Wspomniane zaangażowanie się banków było również możliwe praktycznie wyłącznie w ustroju socjalistycznym, w którym bank, mając do czynienia z państwowymi przedsiębiorstwami handlu zagranicznego, bez ponoszenia jakiegokolwiek ryzyka zachowuje pełny regres do importera krajowego, będąc upoważnionym do równoczesnego, automatycznego obciążenia prowadzonego u siebie rachunku rozliczeniowego lub kredytowego centrali importującej równowartością kwoty, którą został uznany korespondent zagraniczny. Inkaso automatyczne ponadto całkowicie zabezpiecza przed płaceniem ewentualnych kar umownych, ponieważ bank działający w imieniu płatnika na podstawie udzielonego mu przez państwo generalnego pełnomocnictwa przejmuje na siebie obowiązek pokrycia inkasa w ustalonych terminach, bez względu na ewentualny brak zlecenia wykupu ze strony importera. Inkaso automatyczne jest niewątpliwie dalszym ogniwem zacieśnienia dyscypliny finansowej, ponieważ nakłada na bank formalny rygor niedopuszczenia do płacenia kar umownych, podczas gdy przy inkasie terminowym obowiązek ten wypływa jedynie z dobrze rozumianej roli banku socjalistycznego.

Pewną odmianą inkasa automatycznego, omawianego w tym punkcie, jest inkaso pokrywane również w sposób automatyczny, lecz w drodze telegraficznego rembursu bankowego, następującego na podstawie telegraficznego awizu banku kraju eksportera o wysłaniu dokumentów inkasowych. I ten system funkcjonuje w praktyce bez zarzutu i znajduje zastosowanie zwłaszcza tam, gdzie odległość od korespondenta zagranicznego wymaga w obrocie pocztowym większej ilości dni (pocztowych).

Trzecią formą bankowego inkasa dokumentowego, która po raz pierwszy została wypróbowana jako instrument pionierski w obrotach między Czechosłowacją a NRD, a dopiero w roku bieżącym znalazła prawo obywatelstwa u nas, jest tzw. **inkaso natychmiastowe bezakceptowe**. Polska nazwa tego typu inkasa nie została jeszcze ostatecznie ustalona i jest dosłownym tłumaczeniem z języka czeskiego,

względnie niemieckiego. Inkaso natychmiastowe, jak zaznaczyliśmy wyżej, jest zupełnie nową formą zapłaty, która mogła narodzić się tylko na gruncie ściśle współpracujących ze sobą państw obozu socjalistycznego i w specyficznych warunkach obrotów między tymi państwami. Istota jego polega na tym, że niezwłocznie po złożeniu dokumentów inkasowych w banku kraju eksportera i stwierdzeniu przez bank ich zgodności z kontraktem, na podstawie którego przebiega transakcja, bank dokonuje uznania rachunku centrali eksportującej należnością inkasową, przy jednoczesnym obciążeniu równowartością tej kwoty w walucie clearingowej rachunku korespondenta zagranicznego i przesłaniu mu otrzymanych dokumentów. Przy tej formie inkasa rolę banku reguluje i określa sposób, w jaki następuje stwierdzenie zgodności dokumentów inkasowych z odnośnym kontraktem. Dotychczasowe doświadczenia na tym polu nasunęły trzy warianty.

Pierwszy wariant — to złożenie przez eksportera swemu bankowi, łącznie ze zleceniem inkasowym, wiążącej deklaracji o całkowitej zgodności dokumentów inkasowych z warunkami zawartymi w kontrakcie.

Drugi — to stwierdzenie takiej zgodności przez aparat handlowy, znajdujący się przy akredytowanym w kraju eksportera przedstawicielstwie dyplomatycznym kraju importera.

Trzeci wreszcie wariant — to badanie dokumentów przez bank kraju eksportera na podstawie dostarczonych mu kontraktów.

O ile przy wariantach pierwszym i drugim rola banku sprowadza się — podobnie jak to ma miejsce przy formach inkasa terminowego i automatycznego — wyłącznie do czynności mechanicznych, formalnoporządkowych, o tyle przyjęcie w układach międzypaństwowych wariantu trzeciego nakłada na banki wszystkie obowiązki wypływające z konieczności wstępnego badania dokumentów. Nie ulega wątpliwości, że w tych warunkach inkaso natychmiastowe upodabnia się do formy generalnej akredytywy dokumentowej i pociąga za sobą wszystkie skutki i konsekwencje z tytułu niewłaściwego zakwalifikowania przez bank składanych mu dokumentów. Niezbędnym przeto warunkiem przy stosowaniu wariantu trzeciego, analogicznie jak przy akredytywie dokumentowej, jest dokładne ustalenie między stronami w kontraktach wymaganego składu dokumentów oraz sposobu ich wystawienia. Należy pamiętać, że w handlu uważa się za dokumenty pełnowartościowe tylko takie, które same w sobie reprezentują wyspecyfikowane w nich towary. Odbiór towarów musi następować bez żadnej zwłoki lub dodatkowych formalności czy kosztów, jedynie w zamian za doręczenie dokumentów załadowczych przewoźnikowi, spedytorowi, czy składowi. Podstawowym warunkiem stawianym takim dokumentom jest ich zbywalność i przenaszalność, ponieważ te kardynalne cechy dają ich posiadaczowi możliwość odstępowania wykupionych dokumentów drogą indosu, lub zwykłej cesji.

Z samej nazwy inkasa natychmiastowego wynika, że pokrycie następuje niezwłocznie bez akceptu płatnika, co daje znaczne przyspieszenie wpływu waluty eksportowej (o dni pocztowe plus termin wykupu). Znajduje to odbicie na kosztach obsługi kredytowej transakcji eksportowych, a tym samym na kosztach własnych przedsiębiorstwa pracującego na zasadach rozrachunku gospodarczego. Dla central

handlu zagranicznego, w których przeważają transakcje eksportowe posiada to szczególne znaczenie. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że przy posługiwaniu się formą inkasa natychmiastowego bezakceptowego, synchronizacja obrotów towarowych z obrotami płatniczymi jest znacznie lepsza, co w rezultacie stwarza bardziej przejrzysty obraz stanu wykonania umowy z danym krajem.

Jak zaznaczyliśmy już, inkaso natychmiastowe jest zjawiskiem nowym, które nie posiada jeszcze jednolitych uzansów, niemniej jednak zastosowane w praktyce codziennej zdało egzamin, wykazując swo-

je cechy dodatnie. Po tej udanej próbie rozważany jest obecnie przez czynniki miarodajne zamiar upowszechnienia tej nowej formy zapłaty w rozrachunku ze wszystkimi krajami wchodzącymi w skład bloku państw socjalistycznych. Ze względu na to, że w chwili obecnej na tym odcinku obowiązują jeszcze ciągle rozmaite systemy płatnicze, urzeczywistnienie tego projektu przyczyni się niewątpliwie do ujednoczenia techniki rozliczeń zarówno krajowych jak i zagranicznych, a w konsekwencji do dalszego podniesienia stylu pracy.

J. Szymański

Z DOŚWIADCZEŃ I PRAKTYKI BANKOWEJ

Kredytowanie obrotu towarowego gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” prowadzących działalność handlowo-produkcyjną

Oddział w Zamościu zastosował z dniem 1 czerwca br. eksperymentalne kredytowanie gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” kredytem normatywnym na obrót.

Oddział kontroluje 15 GS, w tym jedną prowadzącą działalność wyłącznie handlową i 14 GS, które poza działalnością handlową prowadzą także zakłady produkcyjne, a mianowicie: piekarnie, masarnie, wytwórnie wód gazowych, rozlewnie piwa, zakłady żywienia zbiorowego oraz eksploatację torfu.

Stosownie do tego podziału w jednym przypadku mają zastosowanie zasady kredytowania ujęte w IS DZ. VI — Przepisy szczegółowe, Cz. I — Kredytowanie obrotu towarowego — rozdział II, a w pozostałych czternastu wytyczne rozdziału III Przepisów szczegółowych. Kredytowanie przedsiębiorstw o działalności wyłącznie handlowej posiada już pewną historię i jest stosunkowo dobrze znane. Natomiast kredytowanie obrotu towarowego przedsiębiorstw prowadzących działalność handlowo-produkcyjną stanowi nowość i odnośnie gminnych spółdzielni wprowadzone zostało doświadczalnie. Pierwsze regulacje kredytów pozwolą stwierdzić czy eksperyment się uda, a jeśli tak, to w jakich rozmiarach, tzn. czy wszystkie GS będą mogły korzystać z tej formy kredytu, czy też tylko część ich.

Ponieważ pierwsza regulacja, według stanu na dzień 15 czerwca br. jest już poza nami, uważam za stosowne podzielić się doświadczeniami z jej przebiegu i wyników, a także samym przejściem z kredytowania w trybie uzupełniania funduszy własnych na stosowanie kredytu normatywnego na obrót.

I. Stosownie do wytycznych ZP 101/54 i ZP 11/54 oraz zgodnie z poleceniem oddziału wojewódzkiego, dotyczącym objęcia GS kredytem normatywnym na obrót towarowy, oddział opracował dokładny harmonogram prac, który realizowany był zgodnie z jego założeniami, w sposób następujący:

— dnia 25.V. br. odbyto odprawę z głównymi księgowymi i referentami finansowymi GS. Odprawa ta nie mogła być zastąpiona instruktażem pisemnym, gdyż doręczone GS Przepisy Szczegółowe — rozdział III powołują się często na przepisy rozdziału II, których GS nie otrzymały, a w dodatku nomenklatura bankowa nie jest dość zrozumiała jeszcze dla pracowników GS. Odprawa pozwoliła wyjaśnić momenty trudniejsze a nawet przykładowo je przepracować.

— dnia 29.V. br. przeprowadzono naradę z pracownikami komórki rozliczeń, komórki rachunkowości i z dysponentem rozliczeń, zaznajamiając ich z interesującymi po-

szczególne komórki odcinkami zagadnienia kredytu na obrót i ustalając ściśle terminy wykonania koniecznych czynności.

— dnia 31.V. br. w godzinach popołudniowych dokonano przekwalifikowania pierwszych egzemplarzy żądań zapłaty w portfelach A, B i C oraz drugich, trzecich i czwartych egzemplarzy w kartotekach I i II zmieniając symbol konta bilansowego 6 na 32. Odnośnie należności fakturowych przekwalifikowanie miało miejsce na żądaniach zapłaty za towary i wyroby gotowe (usługi nie wystąpiły).

— w tym samym czasie ustalono zadłużenie na rachunkach kredytu przeterminowanego poszczególnych GS oraz wydano komórce rozliczeń dyspozycję pokrycia wymagalnych żądań zapłaty wraz z karami za zwłokę w tych GS, które na rachunku tym nie były zadłużone (kredyt przeterminowany wystąpił na ultimo maja w czterech GS).

— w tym samym dniu, w godzinach wieczornych komórka rozliczeń naliczyła kary za zwłokę na żądaniach tych GS, które nie popadły w kredyt przeterminowany.

— dnia 1.VI. br. przed rozpoczęciem urzędowania przekwalifikowano dekretację na dokumentach nadesłanych przez GKS (polecenia przelewu, dowody wpłaty, zbiorówki dowodów wpłat) celem skierowania ich na dobro i ciężar odpowiednich rachunków. Czynność ta powtarzana była przez kilka następnych dni, aż do czasu wpłynięcia do oddziału wszystkich dokumentów, dotyczących maja.

— tegoż dnia w godzinach rannych przeksięgowano zadłużenie GS na rachunku kredytu normatywnego w trybie uzupełniania funduszy własnych w ciężar kredytu normatywnego na obrót. Noty memorialowe przygotowane zostały w dniu poprzednim po zakończeniu księgowania.

— w tym samym dniu pokryto wymagalne zobowiązania fakturowe łącznie z karami za zwłokę obliczonymi w dniu 31.V.

— również tego samego dnia założono ewidencję stanów rachunków bankowych (C-14) z uwzględnieniem rubryk dla notowania wpływów z utargów i odprowadzania marż.

* — w okresie od 1 — 15.VI. obliczono na podstawie sprawozdawczości terminowej (CRS V) wskaźniki dla odprowadzania marż, dodatnich różnic budżetowych i różnic pomiędzy wartością sprzedaży wyrobów gotowych i usług a kosztami zużycia materiałów bezpośrednich oraz założono ewidencję należności i zobowiązań fakturowych (C-15).

— w okresie od 1—6.VI. dysponent rozliczeń sukcesywnie spłacał kredyt przeterminowany z wpływów na rachunek kredytu normatywnego, po czym następowało pokrywanie wymagalnych żądań zapłaty. W ten sposób w dniu 6.VI zniknęły przeterminowane zobowiązania kartoteki II.

— w okresie od 1 — 7.VI. obliczono średnie wskaźniki rotacji, potrzebne do regulacji według stanu na dzień 15.VI., korzystając z mniejszego w tych dniach obciążenia pracą.

W ten sposób oddział przeprowadził pierwsze stadium kredytowania według obrotu, przygotowując się jednocześnie do przyszłych regulacji kredytów oraz notując szereg spostrzeżeń, ważących na przebiegu kredytowania i układzie środków pieniężnych na rachunkach rozliczeniowych jak również na kształtowaniu się zadłużenia na kontaktach kredytów.

Dla uniknięcia nieprawidłowości na odcinku pokrywania zobowiązań fakturowych konieczny jest stały nadzór i współpraca z komórką rozliczeń, której pracownicy raczej dalecy są od problematyki gospodarczej przedsiębiorstw, w związku z czym mogą mieć miejsce nieporozumienia, np. faktura za dostarczone przez jednostkę uspołecznioną zboże siewne przeznaczone do odprzedaży rolnikom może być potraktowane jako dostawa w ramach skupu ziemiopłodów.

Największej uwagi wymagają dokumenty nadsyłane przez GKS. Mimo, iż GS poinformowane są dokładnie o sposobie sporządzania tych dokumentów, wypadki wadliwego ich wypełniania nie należą do rzadkości, co w konsekwencji może spowodować niewłaściwe obciążanie rachunku kredytu normatywnego wypłatami nie związanymi z zakupem towarów i materiałów lub na odwrót, obciążanie rachunków rozliczeniowych wydatkami na zakup towarów i materiałów, a dalej uznanie wpływami z utargów rachunku rozliczeniowego zamiast rachunku kredytu normatywnego. W celu uniknięcia tych nieprawidłowości wysłano do GS pisma instruujące, zawierające przykłady właściwego wypełniania dowodów w kilku wariantach. Osobny rozdział stanowi odprowadzanie na rachunek rozliczeniowy marż, dodatnich różnic budżetowych oraz różnic między wartością sprzedaży wyrobów gotowych i usług, a kosztami zużycia materiałów bezpośrednich. Dwukrotnie już obliczone przez oddział średnie wskaźniki dla odprowadzania marż w okresie do 20 czerwca i od 21 czerwca do 20 lipca jeszcze raz potwierdzają małą wartość sprawozdawczości terminowej GS (CRS V). Dowodzi tego bardzo duża rozpiętość tych wskaźników, mianowicie od 6% do 26%. W niektórych zresztą przypadkach wysokość wskaźników, daleko odbiegająca od wskaźników innych GS o podobnych rozmiarach działalności, nie jest wyłączną winą sprawozdawczości, np. gdy spółdzielnia zarachowała w jednym miesiącu dodatnie różnice budżetowe równe zarachowaniu na przestrzeni pięciu poprzednich miesięcy.

Warto jeszcze zaznaczyć, że ewidencja wpływów na rachunek kredytu normatywnego prowadzona na arkuszu C—14 stanowi doskonały instrument kontroli odprowadzania utargów przez GS, a przede wszystkim przez GKS. Tylko kilkudniowe obserwacje pozwoliły ustalić, które GKS przetrzymują utargi i odpowiednio interweniować.

Odnośnie ewidencjonowania w GS należności i zobowiązań fakturowych na arkuszach C—15, jako przedsiębiorstwach handlu detalicznego odgrywa mniejszą rolę podaż należności do portfeli A, potrzebna w przedsiębiorstwach hurtowych do obliczania i odprowadzania marż. Wydaje się zatem, że sporządzanie taśm przez komórkę rozliczeń i dokonywanie zapisów w odstępach pięciodniowych jest zbędnym obciążeniem, gdyż praktycznie wystarczyłoby ewidencjonowanie podaży należności co 15 dni dla sprawdzenia prawdziwości podanych przez GS zapasów towarowych według stanów na 15 i ultimo poszczególnych miesięcy.

II. Drugim etapem nowego sposobu kredytowania była regulacja kredytów w oparciu o oświadczenia okresowe C—21, sporządzone według stanu na dzień 31 maja br. Regulację tę przeprowadzono w okresie od 8 do 12 czerwca na

zasadach ZP 11/54 i wspomnianego już pisma oddziału wojewódzkiego. W wyniku jej w kilku wypadkach powstał kredyt przeterminowany, którego była bezpośrednią przyczyną przy braku środków na rachunkach rozliczeniowych:

a) spłata kredytu na towary lub na materiały albo też obydwóch tych kredytów, względnie kredytu na nadzwyczajne potrzeby na te grupy środków obrotowych,

b) spłata kredytów nie związanych z obrotem towarowo-materiałowym (na wyroby gotowe, produkcję w toku),

c) spłata kredytów wymienionych w punkcie a i b równocześnie.

Nadmieniamy, że przy tej regulacji w przypadkach braku zabezpieczenia obowiązywała zasada spłacania wszystkich kredytów w ciężar rachunków rozliczeniowych albo kredytu przeterminowanego w razie braku środków na rachunkach rozliczeniowych, a udzielone kredyty w ramach wolnego zabezpieczenia zapisywane były na dobro kredytu normatywnego na obrót.

Z zarządzeń wprowadzających, mianowicie ZP 104/54 i ZP 11/54, nie wynikał obowiązek stosowania pierwszej sankcji (Przepisy Szczegółowe p. 93) w przypadkach wystąpienia kredytu przeterminowanego w wyniku ostatniej kontroli oświadczeń — C — 21, ponieważ za pierwsze obliczenie i regulację kredytów uznają zarządzenia te kontrolę oświadczeń C — 1b. Ma to swoje uzasadnienie w fakcie, że kredyt normatywny zasadniczo nie jest w tym momencie korygowany, regulacji podlegają tylko kredyty ponadnormatywne, korespondując z kredytem normatywnym wyłącznie w razie ich udzielenia.

Spłata kredytów ponadnormatywnych w debet kredytu przeterminowanego, w braku środków na rachunkach rozliczeniowych jest w konsekwencjach kredytowych równoznaczna ze spłatą w ciężar kredytu normatywnego, ponieważ ostatecznie nastąpi wzrost kredytu normatywnego przez zużycie wpływów na spłatę kredytu przeterminowanego, przy jednoczesnym pokrywaniu bieżących płatności z tytułu zakupu towarów i materiałów.

Sens przepisu odnośnie spłaty kredytów ponadnormatywnych w debet rachunków rozliczeniowych lub kredytu przeterminowanego (przy regulacji na podstawie C—21 wszystkich kredytów ponadnormatywnych, a przy regulacji w oparciu o C — 1b wszystkich tych kredytów poza kredytem na towary i na nadzwyczajne potrzeby na zapasy towarów) polega na tym, że powodem spłaty jest brak zabezpieczenia, a zatem niezabezpieczona część kredytów ponadnormatywnych nie może być wyrównana kredytem normatywnym, musi natomiast być w dosłownym tego słowa znaczeniu spłacona.

Wprawdzie przy regulacji „normalnej“, to znaczy opartej na oświadczeniach C — 1b niezabezpieczona część kredytu na towary, na nadzwyczajne potrzeby, na zapasy towarów, na należności fakturowe i na należności z tytułu sprzedaży ratalnej, spłacana jest w ciężar kredytu normatywnego, lecz zwiększenie jego spowodowane spłatami znajduje w następstwie wyraz w braku zabezpieczenia kredytu normatywnego.

Kończącą czynnością tego etapu było przeksięgowanie skorygowanego zadłużenia z tytułu kredytu na materiały na „winien“ kredytu na towary, przez co w spółdzielniach o działalności handlowo-produkcyjnej kredyt na materiały przestał istnieć.

III. Pierwsza regulacja w oparciu o oświadczenia C—1b odbyła się w dniach 23 — 28 czerwca br. (oddział wojewódzki wyraził zgodę na ustalenie terminu dostarczania oświadczeń przez GS do dnia 8 i 23 każdego miesiąca). W większości przypadków badanie oświadczeń i kontrolę zabezpieczenia kredytów przeprowadzono w obecności przedstawicieli GS, co niewątpliwie odbija się dodatnio na jakości dokumentacji składanej w przyszłości.

Przebieg regulacji rozбивa się na dwa stadia, pierwsze — wszechstronne zbadanie oświadczeń GS i drugie — sporządzenie protokołu kontroli zabezpieczenia kredytów oraz regulację.

A. Badanie oświadczeń C — lb

a) sprawdzenie zakupu w okresie rotacji:

— zakup w poszczególnych pięciodniowych okresach podają spółdzielnie na podstawie prowadzonych kontrolek należności fakturowych lub zgola wprost z nigdzie nie rejestrowanych faktur, gdyż nie do rzadkości należą przypadki nieprowadzenia rejestrów rozliczeń fakturowych, przy czym wykazany zakup różni się czasami dość znacznie od danych bankowych.

W przypadku, gdy dane C—lb są wyższe od danych C—15, różnice wymagają porozumienia się ze spółdzielniemi, w celu uzyskania ewentualnego uzasadnienia cyfr GS. Staże tu na przeszkodzie krótki okres czasu, przeznaczony na regulację i odległość GS od siedziby oddziału. W dodatku tylko część oświadczeń może być rozpatrzona pierwszego dnia po terminie składania ich przez GS. Badanie dalszych oświadczeń odbywa się w dniach następnym, przez co możliwość porozumienia się ze spółdzielniemi, których materiały sprawdzane są w późniejszym terminie, z każdym dniem maleje, zaś w dniu 13 lub 28 jest już żadna. Wadliwość wykazania zakupu może również polegać na podaniu заниżonego zakupu, w tym zaś wypadku Bank kontentuje się cyframi GS, co nie zmienia faktu nieprawidłowości.

Wydaje się, że odnośnie GS z czasem praktyka podyktuje zasadę przyjmowania wysokości zakupu w okresie rotacji według zapisów arkusza C — 15.

— w okresie poprzedzającym wprowadzenie kredytu na obrót podaż zobowiązań (jak zresztą i należności) rejestrowana była co 10 dni w arkuszu C — 15. W związku z tym zachodzi pewna trudność w konfrontowaniu zakupu w poszczególnych „pięciodniówkach“, tego okresu. Nie ma to specjalnego znaczenia, gdyż praktycznie prawie nigdy dane GS i oddziału na przestrzeni tych „pięciodniówek“ nie pokrywają się, nam zaś zależy na zgodności całego zakupu w okresie rotacji. Jeżeli jednak idzie o wyłączenie z pierwszego okresu pięciodniowego zakupu w jednym lub paru (2, 3, 4) dniach, wtedy gdy zakup w okresie rotacji przyjmujemy na podstawie danych bankowych, ów pierwszy okres musimy albo dzielić automatycznie na połowy i posiłkując się wysokością połowy zakupu dziesięciodniowego obliczyć zmniejszenie zakupu, albo, co jest wygodniejsze, wyliczyć bezpośrednio dzienny zakup w okresie dziesięciodniowym i zmniejszyć zakup ogólny o wielkość wynikłą z przemnożenia zakupu dziennego przez odpowiednią ilość dni.

— na sprawdzanie zakupu dokonanego w drodze rozliczeń pozainkasowych oraz za gotówkę Przepisy Szczegółowe kładą mniejszy nacisk, dopuszczając do ich kontroli w przedsiębiorstwie już po regulacji, co jest zupełnie naturalne, zważywszy, że zakup powyższy partycypuje w ogólnym zakupie w ułamku procentu.

b) sprawdzenie wykonania planu obrotu nie miało miejsca tym razem, ponieważ pierwsza regulacja przeprowadzana była według stanu na dzień 15 czerwca, wobec czego zakup w okresie planowanej rotacji nie był korygowany o wskaźniki wykonania (a właściwie nieosiągnięcia) planu. Obliczanie wskaźników i korekta zakupu nie wymaga komentarzy z wyjątkiem tego, że wskutek małej częstości realności sprawozdawczości terminowej GS obliczenia dadzą obraz zniekształcony lub w najlepszym razie przybliżony, który mimo to będzie stanowić podstawę ustalenia kredytu,

c) sprawdzenie normatywów:

— wykazane w oświadczeniach normatywy dla towarów, materiałów i środków pieniężnych nie odgrywają w regu-

lacji żadnej roli, gdyż odnośnie dwóch pierwszych zapasy ponadnormatywne ustala się wyłącznie na podstawie rozoznania zapasów, a środki pieniężne w drodze przyjmuje się w wysokości ich stanu faktycznego, zaś na odcinku pokrycia funduszami własnymi w obrocie obowiązuje albo minimum, wynoszące zero, albo ich stan rzeczywisty.

— zastrzeżenie nasuwa stosowanie łącznego normatywu zapasów produkcyjnych, bowiem w wyrobach gotowych lub w wyrobach półgotowych i produkcji w toku mogą występować etapy poniżej normatywu (oddział zażądał od PZGS i GS rozbitcia normatywu zapasów produkcyjnych i potrzebne dane posiada). W związku z tym, że kredytowaniu podlega albo normatyw albo stan rzeczywisty, jeżeli jest od normatywu niższy, może tu wystąpić nieprawidłowość przekredytowania, co ilustruje następujący przykład:

normatyw wyroby gotowe	—	50
normatyw produkcji w toku	—	100
<hr/>		
normatyw zapasów produkcyjnych	—	150
<hr/>		
stan faktyczny wyrobów gotowych	—	55
Stan faktyczny produkcji w toku	—	60
<hr/>		
Stan faktyczny zapasów produkcyjnych	—	115

Do kredytowania przyjmuje się wartość 115 jako mniejszą. Gdyby te dwa składniki traktowano oddzielnie sytuacja wyglądałaby następująco:

normatyw wyroby gotowe	—	50
stan faktyczny gotowych wyrobów	—	55
normatyw produkcji w toku	—	100
stan faktyczny produkcji w toku	—	60

do kredytowania zatem przyjęłoby wartość 110 (50+60) wobec czego przekredytowanie wynosi 5.

Dla ustalenia normatywów i stanów zapasów produkcyjnych mogą posłużyć dwie kolejne pozycje po poz. 32 oświadczenia C — lb.

d) sprawdzenie zapasów:

— Przepisy Szczegółowe, pkt. 126, słusznie stwierdzają, że głównym instrumentem kontroli zapasów są inspekcje, zakładając, iż mają one być przeprowadzane przed regulacją. Zważywszy jednak, że oddział w ciągu pięciu dni musi dokonać kontroli oświadczeń i regulacji kredytów w kilkunastu GS, położonych poza siedzibą Banku nieraz w kilkudziesięciokilometrowej odległości, praktycznie inspekcje mogą być stosowane ex post. Idzie o to jednak, by ich wyniki nie pozostały na papierze wobec niemożności korygowania zadłużenia o stwierdzone zawyżenia stanów w okresie pomiędzy dwiema kolejnymi regulacjami i sądzę, że wskazane byłoby traktować ustalone w trakcie inspekcji faktyczne zapasy w ten sam sposób jak stany zawarte w bilansie, obliczając na ich podstawie, w konfrontacji ze stanami podanymi w oświadczeniach, wskaźnik zawyżenia stanów, który stosowany byłby do momentu otrzymania bilansu lub następnej inspekcji, czyli krócej mówiąc dla obliczenia procentu zawyżenia służyłoby obok danych bilansowych także dane uzyskane w drodze inspekcji w zależności od tego, które z nich byłyby aktualniejsze. Sposób taki przybliżyłby realność procentu zawyżenia do rzeczywistości.

— specyfikacja niektórych zapasów materiałowych (poz. 31 i 32 oświadczenia C — lb) stanowi element ważny, bowiem decyduje on w dużej mierze o wysokości zapasów wyłączonych z kredytowania. Części zapasowe maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych ulegają w GS wahanom raczej nieznaczny, stąd porównanie podanych wartości z ostatnim bilansem daje wystarczający pogląd na prawdziwość danych GS.

— zapasy celowe i inne podają GS na podstawie znajomości struktury swych składników towarowych i materiałowych w wysokości ich faktycznego stanu pełnego. Dla ce-

łów kredytowych dane te, a specjalnie określenie zapasów celowych, nie są wystarczające, bowiem nawet gdybyśmy zastosowali jak najdalej idącą tolerancję odnośnie uzasadnień wniosków kredytowych w sensie zadowolenia się informacją o istnieniu w GS zapasów celowych w tej czy innej wysokości, to specyfikacja tych zapasów musi być w posiadaniu oddziału choćby z tego względu, że część kredytu na towary podlega ulgowemu oprocentowaniu. Że jednak tolerancja taka stosowana być nie może, a dokładne określenie przedmiotu kredytowania musi być we wnioskach kredytowych zawarte dla uniknięcia powtórnego kredytowania i dla ewentualnego wyeliminowania zapasów niecelowych, praktyka każe żądać od GS wyszczególnienia składników zapasów celowych, obojętnie w jakiej formie.

B. Sporządzanie protokołów kontroli zabezpieczenia kredytów i regulacja

a) ustalenie zapasu normatywnego:

jako zapas normatywny przyjmujemy albo zapas w granicach rotacji według zakupu skorygowanego o wskaźnik niewykonania planu obrotu (przy omawianej regulacji korekty nie stosowano) albo faktyczny stan zapasów towarów i materiałów, pomniejszony o zapas nie biorący udziału w planowanej rotacji (zapasy celowe i inne) w zależności która z tych cyfr jest niższa. Wynik jednego z dwóch powyższych wariantów powiększony o inne środki podlegające kredytowaniu (patrz ustęp o sprawdzaniu normatywów) stanowi zapas normatywny. W naszym przypadku na 14 skontrolowanych oświadczeń w 12 zapas faktyczny towarów i materiałów był niższy od zapasu w granicach planowej rotacji, obliczonego na podstawie zakupu.

b) fundusze własne w obrocie stanowią oddzielne i obszerne zagadnienie. W powiązaniu z tematem ograniczyć by się należało do kwestii, czy w wypadku ułożenia się ich na poziomie niższym od minimum (ujemne fundusze własne w obrocie) GS może być objęta kredytem normatywnym na obrót. W tej mierze posiadamy pismo oddziału wojewódzkiego, które powołując się na list Departamentu Kredytów Handlu i Usług z dnia 12.6 br. stwierdza: „jeżeli z wyliczenia według wytycznych ZP 104/54 wypada ujemny fundusz własny w obrocie, należy go przyjmować przy kredytowaniu jako zerowy”. Nadmieniamy o tym dlatego, że ukazanie się ZP 104/54 zbiegło się z momentem rozpoczęcia nowego sposobu kredytowania GS. Oddział stwierdził istnienie ujemnych funduszy własnych w obrocie w kilku GS, w związku z czym stanął przed problemem — stosować kredyt normatywny na obrót w GS posiadających niedobór funduszy własnych czy też nie. Przez analogię do dotychczasowego systemu pokrywania globalnego normatywu funduszami własnymi oddział przyjął pierwszą alternatywę, a stanowisko to zostało później, jak już wspominałem, potwierdzone.

c) pasywa stałe odnośnie GS posiadających dodatni fundusz własny w obrocie są łącznie z nim potrącane od zapasu normatywnego. Ciekawy jednak jest ich udział w pokryciu zapasu normatywnego, gdy występuje niedobór funduszu własnego w obrocie. Tam gdzie niedobór jest wyższy od pasywów stałych „toną” one niejako w niedoborze, tam zaś gdzie pasywa stałe są większe od niedoboru, część ich pochłonięta zostaje przez niedobór, pozostała natomiast część stanowi pokrycie zapasów, stanowiących zabezpieczenie kredytu normatywnego. Wprawdzie wzór oświadczenia C — lb posiada oddzielne pozycje dla funduszu własnego w obrocie (poz. 9) i dla pasywów stałych (poz. 10), niemniej Przepisy Szczegółowe traktują te elementy łącznie (pkt. 17 i 19), byłoby więc nieprawidłowością pomniejszać zapas normatywny o pasywa stałe wtedy, gdy równocześnie występuje niedobór funduszu własnego w obrocie.

d) ustalenie zapasów ponadnormatywnych następuje na podstawie materiału dostarczonego przez GS w oświadczeniach C — lb, a także materiału uzyskanego ewentualnie w drodze inspekcji, szczególnie jeżeli idzie o zapasy inne.

Zapasy celowe podane przez GS powtarzają się w protokole kontroli zabezpieczenia kredytów w poz. 3 i poz. 14 — rubr. 4. Odnośnie zapasów innych stan wykazany przez spółdzielnię w poz. 36 oświadczenia zwiększyć należy o stan ponadnormatywny przedmiotów nietrwiałych oraz części zapasowych maszyn i urządzeń (poz. 31 i 32) i sumę umieścić w poz. 4 i 14 rubr. 5 protokołu, a następnie zapas ponadnormatywny przedmiotów nietrwiałych oraz części zapasowych maszyn i urządzeń razem z ewentualnymi innymi zapasami nie nadającymi się do kredytowania wyłączyć w poz. 15. Sposób ten pozwala ustawić prawidłowo wysokość zapasów nie biorących udziału w planowanej rotacji oraz zapas normatywny.

Zapasy przejściowe wystąpią w protokole kontroli zabezpieczenia w każdym przypadku, gdy zapas w granicach rotacji obliczony na podstawie zakupu okaże się niższy od faktycznego stanu zapasów towarów i materiałów, pomniejszonego o zapasy celowe i inne.

e) regulacja kredytów nasuwa jedną tylko komplikację, mianowicie, gdy obok spłaty lub udzielenia kredytu w związku z kształtowaniem się zabezpieczenia, zachodzi konieczność dokonania spłaty któregoś z kredytów związanych z obrotem towarowym w terminie jego płatności.

Posłużymy się przykładem:

1) założenia — kredyt na towary, regulacja według stanu na dzień 15.6. zabezpieczenie 100, stan zadłużenia 70, wolne zabezpieczenie 30, część kredytu płatna w dn. 10.6. — 20.

regulacja:

— spłata kredytu (części) w terminie płatności — 20
— udzielenie kredytu w ramach wolnego zabezpieczenia — 30

— udzielenie kredytu, jeżeli przedsiębiorstwo udowodni, że wartość tę stanowi nowy zapas powstały w miejsce dawnego, którego dotyczyła płatna część kredytu
— albo wyłączenie z kredytowania lub zakwalifikowanie do innych kredytowanych

2) założenia — kredyt na towary, regulacja według stanu na dzień 15.6., zabezpieczenie 90, stan zadłużenia 140, brak zabezpieczenia 50, część kredytu płatna dnia 10.6. — 10.

regulacja:

— spłata kredytu z tytułu braku zabezpieczenia — 50
— spłata kredytu w terminie płatności — 10
— udzielenie kredytu pod warunkiem jak w przykładzie pierwszym — 10
— albo przekwalifikowanie zapasu lub wyłączenie — 10

3) założenia — kredyt na towary, regulacja według stanu na dzień 15.6. zadłużenie równe zabezpieczeniu 150, część kredytu płatna dnia 10.6. — 25.

regulacja:

— spłata kredytu w terminie płatności — 25
— udzielenie kredytu pod warunkiem jak w przykładzie pierwszym — 25
— albo przekwalifikowanie zapasu lub wyłączenie z kredytowania — 25

Te powikłania w regulacji stwarzają trudność dwojaką, po pierwsze ze względu na układ formularza, który nie pozwala przejrzystość uwidocznic przeprowadzonych manipulacji, a po drugie wymagają one dodatkowych konsultacji z kredytobiorcą, co w ciągu paru dni przeznaczonych na

regulację w warunkach GS jest trudne lub wręcz niemożliwe.

W wyniku pierwszej regulacji dokonanej przez oddział wystąpił w dziewięciu przypadkach kredyt przeterminowany, z tym, że na rachunkach pięciu GS kwoty jego były nieznaczące i w ciągu kilku następnym dni zostały spłacone z wpływów na rachunek kredytu normatywnego. W pozostałych GS powstałe zadłużenie z tytułu kredytu przeterminowanego stanowiło cyfry poważniejsze, wahające się w granicach zł 100/m, zł 300/m, a w jednym przypadku nawet około zł 1.000/m.

Na pierwszy rzut oka wydaje się, że dalsze stosowanie kredytu normatywnego w tych GS, gdzie ma miejsce poważne zadłużenie z tytułu kredytu przeterminowanego nie ma celu. Założywszy bowiem, że dzienne wpływy przeciętnej GS wynoszą zł 20/m — 30/m, spłata kredytu przeterminowanego wynoszącego zł 300/m będzie trwała dwa tygodnie, lub dłużej, a przez ten czas nagromadzą się napowrót przeterminowane zobowiązania fakturowe. W momencie zaprzestania stosowania pierwszej sankcji, a więc z chwilą spłaty kredytu przeterminowanego wszystkie wymagalne zobowiązania zostaną pokryte, co powinno znaleźć odbicie w następnej regulacji pod postacią powtórnego ukazania się kredytu przeterminowanego i nałożenia sankcji po raz drugi. Teoretycznie biorąc ta sama sytuacja winna wystąpić również po raz trzeci, przy czym sankcja w for-

mie ograniczenia pokrywania zobowiązań do wysokości wpływów na rachunek kredytu normatywnego stworzy status quo ante, t.zn. z przed objęcia GS kredytem na obrót.

Idąc po tej linii rozumowania należałoby się spodziewać, że występujący przy każdej regulacji kredyt przeterminowany powinien oscylować wokół cyfry przeterminowanych zobowiązań fakturowych, pokrytych kredytem normatywnym w momencie zastosowania kredytowania obrotu. Praktycznie tak jednak nie jest. Obligo kredytu przeterminowanego powstałe w wyniku opisanej wyżej regulacji wynosiło około 70% zapłaconych zobowiązań odnośnie każdej z zainteresowanych GS.

Należy więc podkreślić, że zbyt pochopne wyciąganie wniosków co do zrezygnowania z kredytowania obrotu towarowego GS, których sytuację tu podałem, nie jest wskazane. Specyficzne cechy kredytu normatywnego na obrót, jego elastyczność, stuprocentowe pokrycie kredytem bankowym wartości nadających się do kredytowania, może w sposób zasadniczy zmienić konfigurację stosunków finansowych GS. Sądzić należy, że pilna i skrupulatna analiza przebiegu kredytowania obrotu towarowego GS, prowadzących działalność „mieszana” potrwać musi jeszcze co najmniej przez okres trzech, czterech regulacji, zanim będzie można stwierdzić czy eksperyment się udał, czy też nie.

Z. Liberadzki
Zamość

Współpraca komórek kredytowych i komórek planowania obiegu pieniężnego oddziałów operacyjnych

Zagadnienie współzależności planu kredytowego i planu kasowego było kilkakrotnie poruszane i omawiane na łamach Wiadomości NBP na przestrzeni ubiegłych lat. Mimo iż zagadnienie to zostało dostatecznie naświetlone w kilku artykułach i współzależność pomiędzy planem kredytowym i planem kasowym została w sposób dobitny podkreślona, to jednak wnioski i postulaty wynikające z tej współzależności dla aparatu bankowego nie były zawsze w dostatecznym stopniu realizowane w praktyce komórki kredytów i komórki planowania oddziałów operacyjnych.

Punktem zwrotnym na tym odcinku stała się konferencja dyrektorów i naczelników wydziału planowania oddziałów wojewódzkich w sprawie planowania obiegu pieniężnego, jaka odbyła się w dniu 5 maja 1954 r., w Centrali Narodowego Banku Polskiego w Warszawie. Na konferencji tej konieczność współdziałania wszystkich pionów aparatu bankowego w wykonywaniu planów — kredytowego i kasowego — została szczególnie mocno podkreślona oraz zostały sprecyzowane obowiązki i zakres odpowiedzialności poszczególnych pionów NBP. Doceniając znaczenie, jakie dla życia gospodarczego posiada wykonanie planu kredytowego i planu kasowego — postanowiliśmy postulaty wyrażone na konferencji w dniu 5.5 br. przez Prezesa Banku, odnośnie konieczności skoncentrowania dla wykonania planu kasowego wysiłków wszystkich komórek Banku, zrealizować w naszym województwie w możliwie najkrótszym czasie. Przede wszystkim postawiliśmy sobie zadanie doprowadzić w pierwszej kolejności do jak najściślejszej współpracy na odcinku wykonania planu kasowego pomiędzy komórkami najbardziej tym zagadnieniem zainteresowanymi, tj. pomiędzy komórkami kredytów i planowania obiegu pieniężnego oddziałów operacyjnych.

W tym celu na odprawach dyrektorów (kierowników) oddziałów operacyjnych w dniu 12.5 br. i kierowników komórek kredytowych oddziałów operacyjnych w dn. 19.5 br. zostały przeniesione przez oddział wojewódzki w teren ustalone na konferencji w Centrali NBP zadania dla tere-

nowego aparatu NBP i wytyczone główne kierunki współpracy pomiędzy komórkami kredytowymi i planowania oddziałów operacyjnych.

W wyniku tych odpraw na przestrzeni II kwartału br. współpraca pomiędzy komórkami kredytowymi i planowania oddziałów operacyjnych naszego województwa znacznie się pogłębiła i jak stwierdziliśmy, niektóre oddziały operacyjne wypracowały nowe metody współpracy pomiędzy tymi komórkami na odcinku wykonania planu kasowego. W związku z tym dla szczegółowego przedyskutowania tych form i wymiany doświadczeń w tym zakresie zwołaliśmy wspólną odprawę kierowników komórek kredytowych i komórek planowania w dniu 24.6 br.

Z wypowiedzi uczestniczących w odprawie kierowników komórek kredytowych i planowania, jak również z informacji zamieszczanych przez komórki planowania w miesięcznych, opisowych sprawozdaniach z wykonania planu kasowego, stwierdziliśmy dotychczas następujące formy i kierunki współpracy:

1. Komórka planowania obiegu pieniężnego przy analizie wniosków kasowych klienta wykorzystuje w najszerszym zakresie materiały będące w posiadaniu komórki kredytów, jak np. plany finansowo-gospodarcze przedsiębiorstw, w celu uzyskania najściślejszego powiązania pomiędzy planem kasowym oddziału a planami finansowo-gospodarczymi uczestników planowania kasowego.

2. Komórka kredytów uzyskuje od przedsiębiorstw handlu detalicznego następujące, dodatkowe dane odnośnie wykonania planu obrotu towarowego w poszczególnych miesiącach, oparte na operatywnych planach przedsiębiorstw:

- operatywny plan obrotu towarowego
- planowane przerzuty i akcja upłynniania
- planowana sprzedaż półhurtowa przedsiębiorstwom sektora uspołecznionego
- planowany utarg efektywny.

Powyższe dane pozwalają komórce kredytowej na ścisłe powiązanie planów operatywnych przedsiębiorstw z tytu-

łem planu kasowego. „Utarg towarowy“ i „żywienia zbiorowego“ umożliwiają analizę sprzedaży, dokonywanej przez jednostki handlu detalicznego przedsiębiorstwom społecznym.

3. Komórka kredytów prowadzi bieżąco w arkuszu C-14, oddzielnie dla poszczególnych przedsiębiorstw, utargi dziennie handlu detalicznego i żywienia zbiorowego. Porównując kwoty utargów z wpisanym w arkuszu C-14 miesięcznym planem utargu, komórka kredytów orientuje się bieżąco, codziennie w słopniu gotówkowego wykonania planu obrotu towarowego kontrolowanych przedsiębiorstw handlu detalicznego.

4. Komórka kredytów w ramach analizy całokształtu gospodarki przedsiębiorstw kontrolowanych uwzględnia kształtowanie się ich obrotów gotówkowych oraz ustala przyczyny odmiennego kształtowania się wpłat i wypłat w porównaniu ze złożonym wnioskiem kasowym.

5. W przypadku stwierdzenia naruszeń w prawidłowej gospodarce kontrolowanych przedsiębiorstw komórka kredytów kieruje interwencje do przedsiębiorstw i jednostek nadrzędnych oraz za pośrednictwem wydziałów kredytów oddziału wojewódzkiego do centralnych zarządów i Centrali NBP. Komórka planowania obiegu pieniężnego natomiast przeprowadza interwencje w prezydiach rad narodowych, centralach branżowych i innych jednostkach gospodarczych. Wszelkie interwencje wysyłane przez komórki kredytów przekazywane są do wglądu lub w odpisie komórkom planowania i na odwrót.

6. W posiedzeniach iniejskich i powiatowych komisji do spraw planu kasowego bierze udział kierownik komórki kredytów oraz w miarę możliwości i potrzeby, kierownicy poszczególnych, bardziej zainteresowanych grup i referatów kredytowych. Analogicznie w ważniejszych konferencjach organizowanych przez komórkę kredytów bierze udział kierownik komórki planowania obiegu pieniężnego, względnie inny odpowiedzialny pracownik tej komórki.

Do konferencji kredytowych wprowadza się obowiązkowy punkt porządku obrad „wykonanie planu kasowego“ zwłaszcza w tytule „utarg“ i „usługi innych instytucji i przedsiębiorstw“. Z tego rodzaju konferencji, na których omawiane są zagadnienia kredytowe, planowania kasowego, obrotu bezgotówkowego i kontroli funduszu płac odnosi korzyści również przedsiębiorstwo, które na skutek omówienia i przedyskutowania wszystkich zagadnień interesujących przedsiębiorstwo i Bank ma ułatwioną współpracę z Bankiem i uczy się wiązać i łączyć kredyt z obiegiem pieniądza.

Ustalenia pokonferencyjne komórka kredytów przedkłada do wglądu komórce planowania.

7. Inspekcje referentów kredytowych przeprowadzane są w możliwie szerokim zakresie pod kątem realizacji planu kasowego.

8. Miesięczne sprawozdania opisowe z wykonania planu kasowego opracowywane są przy udziale komórki kredytów i w oparciu o jej spostrzeżenia.

9. Stosuje się ścisłą współpracę komórki planowania obiegu pieniężnego z komórką kredytów w zakresie udzielania zezwoleń na wypłaty nieuczestnikom obrotu bezgotówkowego. Dokumenty składane przez przedsiębiorstwa, w celu uzyskania zezwolenia są również analizowane przez kontrolującego dane przedsiębiorstwo pracownika komórki kredytów pod kątem wyeliminowania, ewentualnie dokonywanych przez przedsiębiorstwo zakupów o charakterze inwestycyjnym ze środków obrotowych.

10. Stosuje się wymianę spostrzeżeń na temat gospodarki kontrolowanych przedsiębiorstw. Pracownicy komórki planowania informują pracowników kredytowych o stwierdzonym podczas lustracji charakterze zapasów ponadnormatywnych, nieprawidłowościach w splywie masy towarowej, brakach w zaopatrzeniu, trudnościach w fakturowaniu i zbycie itp. Pracownicy kredytowi przekazują uzyskane

w toku przeprowadzania inspekcji przedsiębiorstw informację odnośnie nieprawidłowości w odprowadzaniu do Banku wpływów bieżących, możliwości uruchomienia przez spółdzielnie pracy nowych punktów usługowych i możliwości uruchomienia produkcji nowych asortymentów towarowych, brakujących na rynku itp. oraz odnośnie innych zagadnień, mających wpływ na wykonanie planu kasowego.

11. Istnieje współpraca w opracowaniu kwartalnych wniosków do planu kredytowego i wniosków kasowych.

12. Referenci kredytowi w większym niż dotychczas stopniu uwzględniają wymagania planu kasowego w analizie potrzeb kredytowych przedsiębiorstw handlowych i spółdzielczości pracy. W przypadku stwierdzenia niedokredytowania w tych przedsiębiorstwach, komórka kredytów dąży do udzielenia jak najszybszej pomocy kredytowej w celu zakupienia dodatkowej puli towarowej i przyspieszenia splywu masy towarowej do konsumenta.

13. Na odcinku spółdzielczości pracy przedmiotem wspólnego oddziaływania są w szczególności stwierdzone nieprawidłowości w wykonywaniu planów produkcji i usług ze specjalnym zwróceniem uwagi na jakość produkowanych wyrobów czy usług, od której w dużym stopniu zależy wykonanie planu kasowego.

14. Niezależnie od przeprowadzonej przez komórkę kredytów kontroli obrotów kasowych z punktu widzenia rozgraniczenia wydatków eksploatacyjnych od inwestycyjnych, jak i zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty, referenci kredytowi przeprowadzają w czasie inspekcji również kontrolę stosowania przez przedsiębiorstwa przepisów o obrocie bezgotówkowym. W przypadku stwierdzenia naruszenia tych przepisów referent kredytowy sporządza dla komórki planowania odpowiednią notatkę, na podstawie której komórka planowania kieruje doniesienie do prokuratora.

15. Przeprowadzane są wspólne inspekcje przedsiębiorstw handlowych, w toku których badane są następujące zagadnienia:

- wykonanie planu obrotu towarowego ze szczególnym zwróceniem uwagi na przyczyny niewykonania planów,
- funkcjonowanie zaopatrzenia przedsiębiorstw z uchwyceniem braków,
- zapasy ponadnormatywne ze specjalnym uwzględnieniem towarów niechodliwych i małowartościowych,
- inne nieprawidłowości gospodarczo-finansowe, znajdujące odbicie w planie kasowym.

16. Stosuje się ścisłą współpracę w zakresie kontroli sprawozdawczości kontrolowanych jednostek. Konfrontacja sprawozdawczości składanej w komórce kredytowej — z danymi otrzymywanymi od przedsiębiorstw przez komórkę planowania wykazuje, a następnie eliminuje spotykane niejednokrotnie odchylenia.

17. Niejednokrotnie wnioski o udzielenie kredytu na nadzwyczajne potrzeby analizowane są wspólnie przez komórkę kredytów i komórkę planowania.

18. Komórka planowania przekazuje do wglądu komórce kredytów z oddziału wojewódzkiego ważniejsze zarządzenia i wytyczne. Stosuje się w pełni wzajemne informowanie się o przebiegu wykonania oddziałowego planu kasowego, o kształtowaniu się obrotów gotówkowych w poszczególnych przedsiębiorstwach, o zauważonych trudnościach i nieprawidłowościach itp.

19. Urządza się wspólne odprawy szkoleniowe pracowników kredytowych i planowania w celu zapoznania z jednej strony pracowników kredytowych z przepisami dotyczącymi planowania obiegu pieniężnego, z drugiej strony w celu przeszkolenia pracowników komórki planowania z metodami i sposobami oddziaływania na przedsiębiorstwa przy pomocy kredytu.

20. W naradach pracy komórek kredytowych bierze udział kierownik komórki planowania, który informuje uczestni-

ków narady o przebiegu wykonania planu kasowego oddziału, ze wskazaniem poszczególnych przedsiębiorstw, których obroty gotówkowe odbiegają od wniosku kasowego.

21. Na odprawach szkoleniowych komórki kredytów wygłaszane są przez planistów kasowych referaty na temat zagadnień związanych z planowaniem obiegu pieniężnego.

22. Stosuje się udzielanie wzajemnej pomocy koleżeńskiej pomiędzy komórką planowania i kredytową w okresach dużego nasilenia pracy. Pracownicy komórki planowania udzielają pomocy komórce kredytowej w okresie opracowywania wniosków do planu kredytowego i sprawozdań miesięcznych, pracownicy zaś komórki kredytowej udzielają pomocy komórce planowania przy analizie wniosków kasowych. Współpraca ta umożliwia każdej z tych komórek terminowe wykonanie prac bez konieczności pracy w godzinach nadliczbowych. Tego rodzaju pomoc zbliża do siebie pracowników obydwu komórek i stwarza dogodną płaszczyznę dla lepszego zrozumienia powiązania zagadnień kredytowych z zagadnieniami planowania kasowego.

Wspólne oddziaływanie na życie gospodarcze w kierunku wykonania planu kasowego, niezależnie od powyżej wymienionych przykładów form, będzie w dalszym ciągu pogłębiane i będzie obejmować również w przyszłości w większym niż dotychczas stopniu inne komórki oddziałów operacyjnych, jak np. komórkę obsługi budżetu państwa, dyponentów itp.

Z chwilą zorganizowania w oddziałach operacyjnych wydziałów planowania i kredytów zaistnieją niewątpliwie jeszcze bardziej sprzyjające warunki dla pogłębiania omawianej współpracy pomiędzy komórkami kredytów i planowania. Niemniej jednak dla doprowadzenia do pełnej i wszechstronnej współpracy we wszystkich oddziałach operacyjnych wydaje się celowe zorganizowanie wykonywania czynności planowania obiegu pieniężnego w oddziałach operacyjnych.

Dotychczas bowiem czynności związane z planowaniem i regulowaniem obiegu pieniężnego wykonywane były z reguły przez dwa, a niekiedy nawet przez trzy oddzielne referaty komórki planowania obiegu pieniężnego (referat planowania kasowego, referat kontroli funduszu płac, referat obrotu bezgotówkowego).

W praktyce więc obsługę jednego przedsiębiorstwa w zakresie obrotu gotówkowego wykonywało dwóch do trzech referentów planowania, wskutek czego współpraca z branżowym referentem kredytowym była utrudniona tak w momencie analizy wniosków kasowych klienta, jak i wykonywania planu kasowego. Z tego względu wydaje się celowe przydzielenie referentowi planowania pewnej ilości jednostek do całkowitej kontroli w zakresie obrotów gotówkowych, gdyż wówczas referent ten, kontrolując wszystkie obroty gotówkowe klienta, będzie miał warunki do dokładniejszego poznania całokształtu jego gospodarki, powiązania swego oddziaływania na jednostki, za które jest odpowiedzialny, z działalnością odpowiednich referentów kredytowych.

Wejście w życie nowej IS V/A stwarza odpowiednią sposobność do przeszkolenia w zakresie czynności planowania kasowego wszystkich pracowników komórki planowania (a w szczególności pracowników dotychczasowych referatów kontroli funduszu płac) w celu zlikwidowania w ramach komórki planowania obiegu pieniężnego nieuzasadnionego rozdziału pomiędzy dwómi, trzema pracownikami czynności związanych z obrotem gotówkowym jednego klienta. Wprowadzona w życie w oddziałach operacyjnych województwa stalinogrodzkiego reorganizacja komórek planowania obiegu pieniężnego w kierunku zlikwidowania oddzielnych referatów planowania kasowego, kontroli funduszu płac i obrotu bezgotówkowego oraz rozdziału prac na zasadach branżowych potwierdza słuszność powyższych wniosków.

Należy w końcu podkreślić, że rezultaty gospodarcze reorganizacji komórek planowania, jak również szczególnego zacieśnienia współpracy pomiędzy komórkami kredytowymi i planowania są widoczne na naszym terenie. Większe niż dotychczas zainteresowanie się pracownikami kredytowych gotówkowym wyrazem procesów gospodarczych i odpowiednie oddziaływanie na przedsiębiorstwa kontrolowane nie było bez wpływu na wykonanie wojewódzkiego planu kasowego w II kwartale br., który po naszych niepowodzeniach w poprzednich okresach, został obecnie wykonany z nadwyżką.

J. Batko
Stalinogród

Doświadczenia z zakresu działalności komórki kredytów drobnego rolnictwa w Oddziale Wojewódzkim w Łodzi

Celem niniejszego artykułu będzie przedstawienie metod i zakresu pracy komórki kredytowej drobnego rolnictwa w Oddziale Wojewódzkim Narodowego Banku Polskiego w Łodzi — w świetle doświadczeń, uzyskanych na tym odcinku od momentu reorganizacji banków, tj. od sierpnia ubiegłego roku. Doświadczenia te mogą być o tyle wartościowe, że na terenie naszego województwa jest czynnych 95 gminnych kas spółdzielczych ze 126 stałymi punktami kasowymi, nad którymi funkcje instrukcyjne i organizacyjno-rewizyjne pełni 12 oddziałów operacyjnych NBP. Jest to zatem dość znaczny pod względem liczby i zakresu działalności aparat gminnych kas spółdzielczych, wymagający stałej kontroli i instruktażu ze strony oddziałów terenowych Banku.

Z chwilą przejęcia przez oddziały NBP agend Banku Rolnego w zakresie kredytowania drobnego rolnictwa wystąpił cały szereg nowych momentów i zagadnień, związanych z właściwym ustawieniem pracy komórek kredytowych drobnego rolnictwa w dostosowaniu do charakteru, potrzeb i metod pracy NBP, przy jednoczesnej konieczności zachowania peł-

nej operatywności tychże komórek w zakresie pełnionych przez NBP funkcji jako centrali organizacyjnej, rewizyjnej i finansowej GKS. Przede wszystkim jako moment zasadniczy wydaje się godny podkreślenia fakt, że miejsce dawnego kierownictwa oddziałów powiatowych Banku Rolnego nad komórkami kredytowymi drobnego rolnictwa — objęło kierownictwo oddziałów operacyjnych NBP. Wprawdzie na terenie naszego województwa oddziały terenowe NBP przejęły na ogół — z nielicznymi wyjątkami — personel drobnego rolnictwa w tym samym składzie osobowym, jaki do momentu reorganizacji utrzymywał się w byłych oddziałach powiatowych Banku Rolnego, wprawdzie kierownikami grup kredytów rolnictwa i leśnictwa w oddziałach operacyjnych NBP pozostali dawni pracownicy Banku Rolnego, dostatecznie zapoznani z problematyką i rodzajem pracy komórek drobnego rolnictwa, tym niemniej komórki te zostały postawione wobec nowego kierownictwa oddziałów operacyjnych NBP. Kierownicy oddziałów, jak i zarówno kierownicy działów kredytowych w oddziałach terenowych NBP nie znali jesz-

cze w tym czasie zagadnień kredytowania drobnego rolnictwa i kontroli GKS, były one dla nich nowe i w pierwszym okresie mogły być nawet traktowane jako tylko dodatkowe obciążenie do dotychczasowych zajęć i obowiązków. Zachodziła zatem obawa, że kierownictwo oddziałów operacyjnych nie włączy się dostatecznie szybko i czynnie w ramy tego nowego odcinka pracy, że zatem komórki kredytowe drobnego rolnictwa będą pozostawione samym sobie — bez odpowiedniej opieki i zainteresowania ze strony kierowników oddziałów i kierowników działów kredytowych. Celem przeciwdziałania zaistnieniu tego rodzaju sytuacji, oddział wojewódzki Banku na wszystkich organizowanych przez siebie konferencjach i odprawach z kierownikami oddziałów operacyjnych i kierownikami odpowiednich komórek kredytowych — stawiał zagadnienie obsługi kredytowej drobnego rolnictwa oraz kontroli działalności GKS — jako zagadnienie czołowe na obecnym etapie budownictwa socjalistycznego, wymagające bezwzględnej włączenia się i zainteresowania ze strony kierownictwa oddziałów terenowych Banku. Jednocześnie też zostały przeprowadzone z ramienia oddziału wojewódzkiego specjalne bezpośrednie wizytacje, którymi objęto wszystkie zainteresowane oddziały terenowe. Celem tych wizytacji było między innymi ustalenie na miejscu w oddziałach terenowych pracy komórek drobnego rolnictwa, omówienie i przedyskutowanie metod i zakresu pracy tychże komórek na specjalnych odprawach z udziałem kierownictwa oddziałów terenowych i referentów GKS oraz udzielenie wyjaśnień w zakresie prac i spraw bieżących oddziału w pionie zagadnień kredytowych drobnego rolnictwa.

Powyzszą akcją o charakterze instruktażowo-doradczym przeprowadził oddział wojewódzki niezwłocznie po przejęciu przez NBP kredytowania rolnictwa oraz funkcji centrali organizacyjnej, rewizyjnej i finansowej GKS. W wyniku tych wszystkich poczynań wzrosło zainteresowanie i udział kierownictwa oddziałów terenowych w zakresie obsługi kredytowej drobnego rolnictwa oraz oddziaływania i kontroli GKS, znajdując swój wyraz na terenie niektórych oddziałów w formie głębokiego i wnikliwego podejścia do tych zagadnień. Dotychczasowe doświadczenia wykazują, że oddziały NBP są w stanie wykonać w pełni zadania i funkcje centrali organizacyjnej, rewizyjnej i finansowej GKS, jeżeli zostanie zapewniony odpowiedni udział i zainteresowanie tymi zagadnieniami ze strony kierownictwa oddziałów operacyjnych Banku w osobach kierownika oddziału i kierownika działu kredytowego.

Jako dalszy moment, związany z przejęciem agendy Banku Rolnego w pionie GKS, należy zanotować zmiany w zakresie obsady komórki kredytowej drobnego rolnictwa w oddziałach operacyjnych NBP — w stosunku do sytuacji, jaka miała miejsce na tym odcinku w byłych oddziałach powiatowych Banku Rolnego, gdzie w skład komórki kredytowej obok referenta wchodził tzw. kontroler powiatowy GKS. Do zadań tego ostatniego należało przeprowadzenie kontroli bezpośredniej o charakterze instruktażowym w GKS w ramach pracy terenowej do 18 roboczo-dni w miesiącu, gdy tymczasem funkcje kameralno-referendarskie, związane z obsługą GKS były wykonywane przez referenta GKS. Tego rodzaju ustawienie pracy miało tę pozytywną stronę, że zapewniało zwiększoną kontrolę nad GKS i instruktaż bezpośredni, z drugiej jednak strony powodowało jednostronne zainteresowanie i specjalizację pracowników

referatu GKS. W rezultacie powyższego referencji zatrudnieni przy pracach sprawozdawczo-kameralnych na miejscu w oddziale Banku — nie zdobywali umiejętności i doświadczenia do przeprowadzania kontroli bezpośredniej GKS. Obecnie w związku ze zniesieniem etatów kontrolerów powiatowych GKS w oddziałach terenowych NBP, funkcje z zakresu kontroli bezpośredniej i kameralnej GKS są skumulowane i należą do zadań referenta kredytowego.

W świetle PO L. 97 z dnia 24.8.1953 r. — załącznik z Dz. I/A/5, do zadań komórki kredytowej GKS w oddziale terenowym należy wykonywanie czynności w zakresie spraw kredytowych, organizacyjnych i finansowych GKS, a więc stosunkowo szeroki zakres pracy. Stąd też w okresach szczególnego nasilenia prac, związanych ze sporządzeniem bilansów netto GKS, opracowywaniem rocznych planów finansowych, rozdziałem limitów kredytów siewnych i uruchamianiem zaliczek kontraktacyjnych, wytwarza się sytuacja tego rodzaju, że referent kredytowy GKS w małym tylko stopniu może się udzielać pracy terenowej, będąc faktycznie przywiązany do biurka. Powoduje to w konsekwencji okresowy spadek ilości kontroli bezpośrednich w GKS, a tym samym zmniejsza się stopień bezpośredniego oddziaływania oddziału na GKS. Wydaje się, że jedynym sposobem likwidacji tego rodzaju zjawiska w zakresie zapewnienia równomierności wykonywania kontroli bezpośrednich pod względem ilości i czasokresu na przestrzeni całego roku, jest przeszkolenie innych pracowników grupy kredytów rolnictwa, a szczególnie referentów spółdzielni produkcyjnych — w zagadnieniach kredytowych pionu drobnego rolnictwa. Tego rodzaju posunięcie zapewni odciążenie i zastępstwo referentów GKS w zakresie pełnionych przez nich funkcji w oddziale, na odcinku kontroli bezpośrednich GKS. Za tego rodzaju ustawieniem pracy przemawia i ten moment, że referenci spółdzielni produkcyjnych przy okazji pobytu w terenie w spółdzielniach produkcyjnych będą mogli przeprowadzać kontrole i instruktaż również w GKS.

Po naświetleniu zagadnień, związanych z organizacją pracy w komórkach kredytowych GKS w oddziałach operacyjnych NBP, możemy obecnie przystąpić do omówienia czynności teje komórki w oddziale kredytów rolnictwa i leśnictwa oddziału wojewódzkiego Banku. Komórka ta w okresie pracy w Banku Rolnym pełniła z jednej strony funkcje koordynacyjne i instruktażowo-kontrolne w odniesieniu do oddziałów powiatowych Banku z terenu województwa, z drugiej strony — wykonywała ona także czynności operacyjne w odniesieniu do GKS z terenu dwóch powiatów, obsługiwanych bezpośrednio przez oddział wojewódzki Banku. Jest rzeczą oczywistą, że ten stan rzeczy nie sprzyjał rozwijaniu i pogłębianiu metod i zakresu prac instruktażowo-kontrolnych w skali wojewódzkiej, często bowiem kierownictwo komórki przytłoczone nawałem spraw powiatowych, traciło częściowo z pola widzenia sprawy ogólnowojewódzkie. Obecnie do zadań komórki kredytowej drobnego rolnictwa należą wyłącznie funkcje kontroli, instruktażu i koordynacji w odniesieniu do oddziałów operacyjnych, w wyniku czego komórka — odciążona całkowicie od bezpośredniej obsługi powiatu i zajęć operacyjnych — jest w możności całą swą uwagę i wysiłek skoncentrować na wykonaniu swych funkcji wojewódzkich.

W ramach niniejszego artykułu zajmujemy się omówieniem zakresu i metod pracy, które wiążą się wyłączenie z zadaniami oddziału wojewódzkiego w za-

kresie bezpośredniej kontroli i instruktazą oddziałów operacyjnych po linii zagadnień kredytowych drobnego rolnictwa. W porównaniu z praktyką w Banku Rolnym — metody te i zakres pracy musiały ulec odpowiedniemu dostosowaniu do charakteru pracy NBP oraz do ustalonego składu osobowego komórki kredytowej.

W oddziale wojewódzkim Banku Rolnego przewidziany był osobny etat tzw. kontrolera wojewódzkiego GKS, do zadań którego należało przeprowadzanie inspekcji o charakterze instruktazowym w byłych oddziałach powiatowych Banku Rolnego w zakresie kredytowania drobnego rolnictwa w ramach pracy terenowej do 18 roboczo-dni w miesiącu. Obecnie w związku ze zniesieniem etatu kontrolera wojewódzkiego GKS, funkcje te należą do zadań referentów kredytowych. W praktyce naszego oddziału czynności kontrolno-instruktazowe na tym odcinku wykonuje kierownik referatu drobnego rolnictwa lub kierownik działu spółdzielni produkcyjnych i drobnego rolnictwa. Praktykowany poprzednio w Banku Rolnym dla kontrolera wojewódzkiego — czasokres w ilości 3 — 4 dni na przeprowadzenie kontroli w jednym oddziale terenowym Banku: musiał obecnie ulec — w dostosowaniu do aktualnej sytuacji etatowej — odpowiedniemu zmniejszeniu do dwóch roboczo-dni, z tym, że czasokres ten jest uzależniony od zakresu działalności kontrolowanego oddziału w pionie drobnego rolnictwa oraz od stopnia i charakteru niedociągnięć, jakie mają miejsce w danym oddziale. Jeśli chodzi o częstotliwość kontroli, to przeciętnie każdy oddział terenowy jest kontrolowany jeden raz na kwartał.

Wypada obecnie zastanowić się, czy w wyniku wspomnianej redukcji czasokresu kontroli w stosunku do praktyki Banku Rolnego — nie nastąpiło zmniejszenie wartości, zwięźlenie zakresu i tematyki kontroli lub osłabienie akcji instruktazowej. Można z całą pewnością stwierdzić, że w pracy oddziału wojewódzkiego kontrola w omawianym zakresie nie uległa osłabieniu, ale na wielu odcinkach zyskała na wartości. Stało się to możliwe dzięki temu, że:

1) w pracy kontrolno-instruktazowej z ramienia oddziału wojewódzkiego biorą udział pracownicy lepiej zorientowani i głębiej tkwiący w zagadnieniach branżowych, niż dawni kontrolerzy wojewódzcy GKS, którzy poświęcając większość czasu pracy terenowej nie byli w możności w takim stopniu zgłębić problematyki drobnego rolnictwa i aktualnych wy-mogów oraz zagadnień akcji kredytowych;

2) tematyka kontroli instruktazowych przeprowadzanych przez oddział wojewódzki jest nastawiona na najbardziej węzłowe zagadnienia, z pominięciem drugorzędnych szczegółów;

3) pracownicy oddziału wojewódzkiego przed wyjazdem w teren — każdorazowo przygotowują i analizują wszelkie posiadane materiały dotyczące danego oddziału. W ten sposób materiał skompletowany i przeanalizowany przez pracownika oddziału wojewódzkiego jest z kolei na miejscu w oddziale operacyjnym w czasie kontroli uzupełniany o dalsze potrzebne elementy, których oddział wojewódzki nie posiada, a które może uzyskać tylko w źródle kontroli bezpośredniej. Dzięki temu dobrze przygotowany do kontroli i instruktazu pracownik oddziału wojewódzkiego nie traci czasu w oddziale operacyjnym na poszukiwanie tych materiałów, które może sam zebrać w oddziale wojewódzkim.

Zagadnienia podane w punktach 2 i 3 są, zdaniem naszym, szczególnie istotne i ważne. Od właściwego

bowiem opracowania metod, zakresu i tematyki kontroli instruktazowych oddziału wojewódzkiego w omawianym zakresie — zależy w dużym stopniu dalsze usprawnienie działalności oddziałów operacyjnych w pionie drobnego rolnictwa. Dlatego też na tym miejscu postaramy się omówić powyższe zagadnienia w świetle dotychczasowych doświadczeń i praktyki oddziału wojewódzkiego, z zaznaczeniem, że rozpracowane przez nas metody kontroli instruktazowych, łącznie z ich zakresem i tematyką nie pretendują bynajmniej do wyczerpania wszystkich zagadnień związanych bezpośrednio i pośrednio z działalnością kredytową oddziałów operacyjnych w pionie drobnego rolnictwa, lecz mają na celu uchwycenie i potraktowanie najbardziej węzłowych zagadnień w ramach przewidzianego czasokresu kontroli.

Ustalona przez nas tematyka kontroli instruktazowych na omawianym odcinku da się ująć ogólnie w sześciu punktach, które poniżej omówimy.

Punktem pierwszym jest, przy przeprowadzaniu kontroli w oddziale terenowym Banku, ocena prawidłowości zbiorczego projektu planu kredytowego GKS, opracowanego przez oddział dla indywidualnego rolnictwa na dany kwartał. Szczególną uwagę wypada tutaj zwrócić na zbadanie, w oparciu o jakie elementy dokonuje oddział analizy i ewentualnej korekty wniosków kredytowych GKS, a więc czy uwzględnia się strukturę gospodarczą i potrzeby rolnictwa obsługiwanych przez GKS gmin, następnie stan produkcji roślinnej i hodowlanej terenu, zaopatrzenie wsi i jej sytuację finansową, rozwój spółdzielczości produkcyjnej, formy wycyzku i uzależnienia mało- i średniorolnych chłopów od bogaczy wiejskich. Następnie jest celowe stwierdzenie, czy zbiorczy projekt planu kredytowego w skali powiatu został przez oddział przekonsultowany z powiatowym zarządem rolnictwa, prezydium powiatowej rady narodowej oraz z właściwymi instytucjami i placówkami na szczeblu powiatu, współdziałającymi w podnoszeniu produkcji rolnej, pod kątem powiązania wysokości zapotrzebowania kredytowego na cele produkcji rolniczej z wartością masy towarowej, jaka będzie w handlu do dyspozycji indywidualnego rolnictwa na dany kwartał (nawozy, materiał siewny, materiały budowlane, itd.). Zbadanie tego pozwoli zorientować się w poziomie pracy oddziału w zakresie planowania kredytowego w pionie drobnego rolnictwa, ujawnić braki i niedociągnięcia w powyższym zakresie oraz doprowadzić do ich usunięcia w przyszłości.

Drugim z kolei punktem są zagadnienia, związane z wykonaniem kwartalnego planu kredytowego GKS dla indywidualnego rolnictwa w zakresie limitów kredytów obrotowych na nową akcję pożyczkową. W pierwszym rzędzie chodzi tutaj o zbadanie sposobu, trybu i terminowości dokonania przez oddział podziału limitów kredytów krótkoterminowych na poszczególne gminy i GKS, a więc czy oddział w ciągu trzech dni od daty otrzymania z oddziału wojewódzkiego kwartalnego planu kredytowego wysłał zawiadomienia o przyznanych limitach do GKS, czy podział limitu powiatowego został dokonany na posiedzeniu powiatowego komitetu kredytowego w składzie osobowym, przewidzianym zarządzeniem dyrektora Banku Rolnego Nr 76/C/52 z dnia 30 lipca 1952 r. w sprawie regulaminu komitetów kredytowych przy oddziałach Banku. To ostatnie zagadnienie jest ważne, gdyż decyzje w sprawie podziału limitów na poszczególne gminy winny być podejmowane kolegialnie, przy udziale większej liczby przedstawicieli

odpowiednich władz i instytucji, co daje gwarancję podziału limitu powiatowego na poszczególne gminy w sposób prawidłowy i zgodny z potrzebami terenu.

Istotne jest zbadanie stopnia wykorzystania kwartalnego limitu kredytów obrotowych na koniec danego miesiąca w poszczególnych GKS, obsługiwanych przez oddział. Ponieważ oddział wojewódzki otrzymuje co miesiąc od oddziałów operacyjnych zbiorówki powiatowych sprawozdań „5DR“ łącznie ze sprawozdaniami miesięcznymi „5DR“ poszczególnych GKS, zatem przed wyjazdem w teren należy na miejscu w oddziale wojewódzkim przygotować do zbadania tego zagadnienia odpowiedni materiał liczbowy, który z kolei w oddziale operacyjnym będzie tylko uzupełniony danymi odnośnie wysokości limitów, których oddział wojewódzki na miejscu nie posiada. Po skonfrontowaniu ich w oddziale z wykorzystaniem kredytów w poszczególnych GKS pozwolą zorientować się w stopniu i przebiegu realizacji limitów kredytowych w GKS, ustalić przyczyny ewentualnych odchyłań oraz podjąć decyzje dla zapewnienia prawidłowego przebiegu akcji kredytowej.

W związku z tym ważne jest zbadanie stopnia pokrycia towarowego udzielonych przez GKS kredytów siewnych, na remonty bieżące i drobne budownictwo oraz inne cele ogólnobrotowe, mając na uwadze zasadę, że powyższe kredyty winny być realizowane w GKS w drodze bezgotówkowej.

Jak wiadomo oddziały operacyjne otrzymują co miesiąc od poszczególnych GKS sprawozdania „5 DR“ z działalności pożyczkowej, z których sporządzają zbiorówkę powiatową dla oddziału wojewódzkiego. Sprawozdania te zawierają podstawowy materiał ze stopnia i przebiegu realizacji kredytów w poszczególnych GKS, stąd winny one być przedmiotem dokładnej analizy. Dlatego przy kontroli zwracamy uwagę czy oddział analizuje sprawozdania „5 DR“ poszczególnych GKS, czy ewentualne korekty i wynikające z toku analizy tych sprawozdań nieprawidłowości w działalności kredytowej lub sprawozdawczości są przenoszone do zainteresowanych GKS w formie pisemnego instruktażu. Praktykowany przez oddziały sposób podawania tych niedociągnięć do wiadomości GKS na miesięcznych odprawach kierowników GKS uważamy za słuszny i celowy, pod warunkiem jednak, że niezależnie od tego będą one awizowane GKS w formie pisemnej. Tą drogą bowiem dotrą one również do wiadomości członków zarządu i komisji rewizyjnej GKS, którzy ze swej strony winni dopilnować ich usunięcia.

Trzecim z kolei punktem badań można objąć zagadnienie związane z przebiegiem zaliczkowania kontraktacji roślinnej i zwierzęcej oraz stopniem wykorzystania kredytów przez indywidualne rolnictwo w stosunku do limitów kontraktacyjnych. Chodzić tutaj będzie o zbadanie trybu i terminowości uruchamiania przez oddział limitów na zaliczki kontraktacyjne dla poszczególnych GKS. Jest to zagadnienie bardzo istotne, ponieważ zwłoka w uruchomieniu zaliczek może rzutować ujemnie na wykonawstwo planów kontraktacji. W oddziałach o dużym zasięgu kontraktacji można powyższe zagadnienie badać w sposób wyrównany. W dalszej perspektywie wydaje się celowe badanie wykorzystywania limitów kredytów kontraktacyjnych przez poszczególne GKS — na podstawie przygotowanych już w oddziale wojewódzkim materiałów ze sprawozdań „5 DR“ poszczególnych GKS — w zestawieniu z danymi oddziału, obejmującymi wysokość uruchomionych limi-

tów zaliczek kontraktacyjnych dla poszczególnych GKS. Badania powyższe mogą nasunąć konieczność wyjaśnień i ewentualnej interwencji w wypadkach nieuzasadnionej słabej realizacji zaliczek w pionie poszczególnych instytucji kontraktujących.

W czwartym z kolei punkcie tematyki należy uwzględnić zagadnienia, dotyczące wykonania kwartalnego planu kredytowego GKS dla indywidualnego rolnictwa w zakresie spłat kredytów obrotowych i kontraktacyjnych. W oparciu o materiały przygotowane w oddziale wojewódzkim i dane uzupełniające oddziału o wysokości ustalonych dla GKS limitów windykacyjnych — można będzie ustalić na dany okres wskaźniki procentowe wykonania planu spłat przez poszczególne GKS, lub przyczyny słabej spłacalności, łącznie ze zbadaniem prawidłowości podziału powiatowego limitu windykacyjnego na poszczególne GKS. Na tle powyższych materiałów cyfrowych zagadnieniem zasadniczym jest ustalenie, w jakim stopniu oddział oddziałuje na GKS w zakresie windykacji należności krótkoterminowych — poprzez bezpośrednie kontrole instruktażowe w GKS, odprawy robocze z kierownikami GKS, odpowiednie wykorzystanie sprawozdań „5 DR“ poszczególnych GKS do operatywnej analizy kształtowania się zadłości pożyczkowych i bieżącej spłacalności zapadających w danym kwartale pożyczek, poprzez kierowanie odpowiednich pism mobilizujących do GKS, nawiązanie i kontynuowanie współpracy z prezydium powiatowej rady narodowej i instytucjami kontraktującymi. Konieczne jest również zbadanie i przedyktowanie metod i sposobów windykacji, jak stosowanie upomnień, wezwań adwokackich, opublikowania nazwisk opornych dłużników w prasie lokalnej, utrzymywanie przez GKS stałego i systematycznego kontaktu z opornymi dłużnikami itp.

Przebieg i wyniki windykacji w GKS badamy w odniesieniu do kredytów obrotowych i kontraktacyjnych, ustalając dla każdej z tych grup kredytów osobne wskaźniki procentowego wykonania i kryteria analityczne. W ramach powyższego przedmiotem analizy winien być również stopień likwidacji i spłacalności pożyczek krótkoterminowych, pozostających w administracji GKS.

Niezależnie od spraw związanych z windykacją krótkoterminowych należności GKS, należy śledzić również przebieg likwidacji kredytów krótkoterminowych drobnego rolnictwa, pozostających w bezpośredniej obsłudze niektórych oddziałów Banku. Powyższe pożyczki datują się z lat 1945—1949 i są trudne do ściągnięcia. Stąd też zbadanie akt poszczególnych dłużników pozwoli zorientować się w stopniu oddziaływania i inicjatywie oddziału w kierunku likwidacji tych zadłużeń.

Piąty z kolei punkt tematyki obejmuje zagadnienia związane z organizowaniem przez oddział okresowych odpraw roboczych z kierownikami GKS. W świetle dotychczasowych doświadczeń można stwierdzić, że powyższe odprawy, które na naszym terenie odbywają się z reguły w okresach miesięcznych we wszystkich oddziałach terenowych, stanowią obecnie najbardziej stałą i zasadniczą formę bezpośredniego kontaktu oddziału z GKS. Stąd też uzasadniony jest wymóg starannego przygotowania i właściwego przeprowadzania tych odpraw, którym winien przewodniczyć kierownik oddziału operacyjnego Banku, co na naszym terenie z reguły jest praktykowane. Tematyka tych odpraw winna być każdorazowo dostosowana przede wszystkim do

aktualnych zadań GKS w zakresie działalności kredytowej, zaś korzyści wyniesione z odpraw winny mieć charakter obopólny tak dla oddziału Banku, jak i dla GKS. Oddział winien otrzymać potrzebne wyczerpujące informacje o wynikach działalności GKS oraz aktualnych wydarzeń i sytuacji w terenie, kierownicy GKS winni otrzymać wskazówki dotyczące prowadzenia dalszej działalności GKS oraz odpowiedni zasób wiadomości fachowych. Stąd też zachodzi konieczność nadania tym odprawom charakteru instruktażowo-szkoleniowego.

Z powyższych uwag wynika, że wymóg starannego przygotowania się do wspomnianych odpraw odnosi się w równym stopniu tak do oddziału Banku, jak i do GKS. Dotychczasowe obserwacje przebiegu odpraw nasuwają stwierdzenie, że nie wszyscy kierownicy GKS przygotowują się do nich w sposób należyty, co szczególnie odnosi się do GKS wykazujących niedostateczne wyniki swej działalności kredytowej. Zdarzają się jeszcze sporadyczne wprawdzie wypadki, że kierownik GKS nie potrafi powiedzieć na odprawie, w jakim procencie wykonał plan windykacji, a nawet nie orientuje się dokładnie, w jakiej wysokości GKS otrzymała limit windykacyjny. Winę za ten stan rzeczy należy przypisać w dużej mierze także oddziałowi Banku, który z kolei nie potrafi w należyty sposób przeprowadzić odprawy. Oddział nie może ograniczyć się w danym wypadku tylko do publikowania na odprawie danych cyfrowych z odcinka wykonania planu spłat przez poszczególne GKS, lecz winien żądać złożenia od poszczególnych kierowników GKS ustnego sprawozdania, obejmującego procent wykonania przez GKS planu spłat osobno w odniesieniu do kredytów obrotowych i kontraktacyjnych, następnie danych cyfrowych odnośnie kształtowania się w danych GKS wysokości zaległości pożyczkowych w procentowym ujęciu w odniesieniu do kredytów obrotowych i kontraktacyjnych, informacji czy podana w sprawozdaniu suma zaległości pożyczkowych jest realna i w oparciu o jakie materiały została przez GKS ustalona. Tą drogą skłonij kierowników GKS do samodzielnego i krytycznego analizowania działalności GKS, do operatywnej analizy wszystkich ważnych elementów sprawozdań „5 DR“ i do wyciągania należytych wniosków z tejże analizy, pod kątem praktycznego usprawnienia działalności GKS.

Podane wyżej zagadnienia są przedmiotem badań w ramach kontroli instruktażowych, przeprowadzanych z ramienia oddziału wojewódzkiego w oddzia-

łach operacyjnych Banku. Jednocześnie też wydaje się celowe powiązanie w miarę możliwości terminów kontroli instruktażowych oddziału wojewódzkiego z datą organizowania przez oddziały terenowe odpraw roboczych z kierownikami GKS, a tym samym umożliwienie pracownikom oddziału wojewódzkiego wzięcia bezpośredniego udziału w tych odprawach i nadanie im w wypadku potrzeby — właściwego kierunku w świetle podanych wyżej uwag.

Wreszcie w ostatnim z kolei szóstym punkcie tematyki mieszczą się zagadnienia odnoszące się do stopnia oddziaływania oddziałów operacyjnych na GKS w ramach bezpośrednich kontroli i instruktażu. Chodzi tu o ustalenie częstotliwości kontroli przeprowadzanych przez oddział w GKS, czasokresu, tematyki i wartości tych kontroli z punktu widzenia potrzeb Banku, a następnie o zbadanie, w jakim stopniu oddział egzekwuje zalecenia pokontrolne wydane GKS. Są to zagadnienia bardzo istotne i mające bezpośredni wpływ na usprawnienie działalności GKS. Stąd też winny być likwidowane wszelkiego rodzaju niedociągnięcia w takim zakresie, jak np. zbyt mała ilość kontroli bezpośrednich w GKS w stosunku do możliwości oddziału i potrzeb terenu, obejmowanie zakresem tematyki spraw drugorzędnych przy jednoczesnym pomijaniu zagadnień z odcinka działalności kredytowej GKS, ograniczanie czasokresu kontroli z reguły do dwóch-trzech godzinnych wizytacji przy tendencji do obejmowania tego rodzaju „lotnymi“ kontrolami jak największej ilości GKS, w rezultacie czego sprawozdania z tych kontroli nie dostarczają oddziałowi Banku potrzebnego materiału do oceny działalności GKS. W związku z tym wydaje się konieczne stosowanie zasady, że tematyka, zakres i czasokres kontroli winny być każdorazowo dostosowane do warunków pracy GKS oraz do stopnia i charakteru niedociągnięć, jakie mają miejsce w danej GKS.

Tak w ogólnych zarysach przedstawiają się zasadnicze kierunki, a które są w świetle naszych doświadczeń, przeprowadzane z ramienia oddziału wojewódzkiego bezpośrednie kontrole instruktażowe w oddziałach operacyjnych Banku. W wyniku tych kontroli są wydawane przez oddział wojewódzki odpowiednie zalecenia pokontrolne, których termin i sposób wykonania przez oddziały operacyjne są ściśle egzekwowane — w ramach kontroli kameralnej oraz przy okazji następných kontroli w oddziałach terenowych Banku.

M. Wyszkowski
Łódź

Uwagi o kontroli funduszu płac w okręgu warszawskim

W okresie pierwszego półrocza nastąpiła ogólnie biorąc, duża poprawa poziomu i stylu pracy komórek planowania obiegu pieniężnego oddziałów operacyjnych naszego okręgu w zakresie kontroli funduszu płac.

Uzyskanie pewnych pozytywnych osiągnięć w tej dziedzinie pracy oddziałów należy zawdzięczać — z jednej strony, operatywnej działalności Centrali Banku, poprzez wskazywanie właściwych kierunków i węzłowych zagadnień tej kontroli oraz wynikających z nich zadań dla oddziałów NBP — z drugiej zaś, ofiarnej pracy referentów komórek planowania oddziałów operacyjnych, którzy nowe przepisy szybko opanowywali.

Powyższe ustalenia nie wykluczają rzecz jasna, istnienia poważnych jeszcze błędów w pracy oddziałów naszego okręgu.

Jednym z najpoważniejszych mankamentów jest istniejący w większości oddziałów operacyjnych, „fakt podziału“ pracowników komórek planowania obiegu pieniężnego, na referentów kontroli funduszu płac i referentów planowania kasowego.

Fakt ten nie wynika, ze słusznego i koniecznego podziału pracy (czynności) w komórce, lecz znajduje swą przyczynę w tym, że część pracowników komórki zna przepisy tylko w zakresie Dz. IV H (obecnie Va) część zaś tylko przepisy Dz. V, przy czym nieliczna ilość pozostałych pracowników wykazuje opanowanie przepisów dotyczących działalności całej komórki planowania obiegu pieniężnego. Powoduje to duże niebezpieczeństwo popełniania uchybień na omawianym odcinku pracy zwłaszcza w oddziałach o mniejszej liczbowo obsadzie komórce (dwu-trzyosobowej), w okresach urlopów lub w przypadkach zachorowań pracowników kiedy np. referent planowania kasowego mający tzw. „ogólne pojęcie“ o przepisach Dz. V zastępuje nieobecnego referenta kontroli funduszu płac. Stan taki wobec poważnych zagadnień stawianych przed oddziałami NBP w zakresie wzmocnienia kontroli funduszu płac i na odcinku planu kasowego, jest wybitnie niekorzystny.

Powyższy stan występuje szczególnie drastycznie w oddziałach, w których komórki planowanego obiegu pieniężnego mają większe obsady osobowe (oddziały miejskie).

W oddziałach, w których komórki te są liczbowo mniejsze, w nielicznych najgorszych przypadkach występuje sytuacja tego rodzaju, że referent wykonujący pracę w zakresie jednego z omawianych wyżej działów, zna „słabiej“ przepisy drugiego działu. Rozwiązanie to również nie może zadowalać i wymaga zmiany.

Dla potwierdzenia, że stan organizacyjny komórek planowania obiegu pieniężnego ma zasadniczy wpływ na poziom wykonywanych zadań tych komórek i pozytywną ocenę ich pracy niech świadczą ustalenia z przeprowadzanych lustracji oddziałów. W oddziałach Sierpc, Siedlce, Grójec, Żoliborz, Mińsk Mazowiecki, Żyrardów, Ciechanów, Mława, Pułtusk i Legionowo, gdzie wszyscy pracownicy komórki planowania obiegu pieniężnego mają opanowaną znajomość przepisów dotyczących działalności całej komórki, poziom dokonywanej kontroli funduszu płac oceniany jest na dobry i nie wykazuje od dłuższego czasu wahań w przypadkach okresów urlopowych, zachorowań pracowników itp.

Dalszą bolączką w zakresie organizacyjnym komórek planowania obiegu pieniężnego (która uległa ostatnio likwidacji) jest bądź w ogóle fakt nieobsadzenia stanowisk kierowników komórek planowania obiegu pieniężnego w poszczególnych oddziałach (VIII Oddział Miejski w Warszawie, Oddział Pruszków), bądź też mianowanie kierownikami komórek pracowników nie znających całości obowiązujących przepisów w zakresie planowania kasowego

i kontroli funduszu płac (Oddział Grodzisk Mazowiecki, Oddział Piaseczno, Oddział Otwock).

Sprawa powyższa również wymaga bezzwłocznego uregulowania.

Takie błędy organizacyjne, polegające na opacznie pojętej odpowiedzialności oddziału za wykonywane zadania, a wyrażające się w daleko posuniętym funkcjonalizmie, kiedy to stwierdzone podczas lustracji uchybienia w zakresie kontroli funduszu płac oddział usprawiedliwiał niezawinieniem komórki planowania obiegu pieniężnego, a błędami w pracy dysponenta rozliczeń (np. Oddział Żyrardów — który jednak ostatnio jest jednym z oddziałów wykazujący znaczną poprawę w pracy na omawianym odcinku).

Przedstawione nieprawidłowości natury organizacyjnej były uchwycone przez Oddział Wojewódzki w Warszawie. Na podstawie każdorazowo przeprowadzanej szczegółowej analizy wyników lustracji oddziałów wydawano polecenia wskazując konkretnie sposób właściwego ustawienia organizacyjnego komórki, podziału pracy w niej, jak również nakładano obowiązek praktycznego i teoretycznego przeszkolenia wszystkich pracowników komórki w czynnościach obu działów.

Oceniając działalność oddziału wojewódzkiego w tym zakresie należy stwierdzić, że kontrola wykonywania wydanych poleceń i zarządzeń nie zawsze stała na wysokości zadania. Oddział wojewódzki nie wykorzystał w pełni wszystkich środków, zwłaszcza formy sprawdzenia odbytego szkolenia w drodze przeprowadzenia egzaminów zadowalając się zawiadomieniami o zorganizowaniu i zakończeniu takiego szkolenia i porzeczając na jego kontroli formalnej (badanie prowadzenia dzienników szkolenia czy też ewidencji odpraw szkoleniowych).

W wyniku analizy doświadczeń i błędów oddział wojewódzki rozpoczął ostatnio przeprowadzać w poszczególnych oddziałach operacyjnych egzaminy wszystkich pracowników komórek planowania obiegu pieniężnego w zakresie znajomości przepisów kontroli funduszu płac. Wydaje się, że wprowadzona ostatnio praktyka połączona z wystawieniem odpowiedniej oceny zdającego spotka się z życzliwym przyjęciem ze strony kierownictwa oddziałów i właściwym podejściem ze strony zainteresowanych pracowników.

W związku z powyższym ciągłą troską komórek planowania obiegu pieniężnego powinno być szkolenie zawodowe, mające na celu stałe podnoszenie kwalifikacji pracowników tych komórek, a polegające na doskonaleniu się w znajomości obowiązujących przepisów i przeprowadzane tak w formie szkolenia indywidualnego jak i w formie odpraw szkoleniowych.

Należy przy tym podkreślić, że stały rozwój i wzrost naszej gospodarki socjalistycznej powoduje ciągłe uaktualnienia i zmiany w obowiązujących przepisach, a nie nadążanie za tymi zmianami jest źródłem popełniania uchybień i nieprawidłowości w wykonywaniu zadań, jakie postawiła przed aparatem Banku Uchwała Nr 53 Prezydium Rządu z dnia 10.I.53 r. w sprawie wzmocnienia kontroli funduszu płac w gospodarce socjalistycznej.

Jeśli wykonywaną przez aparat bankowy kontrolę funduszu płac podzielimy pod względem formy na wstępną (analiza przyjmowanych planów funduszu płac), bieżącą (realizacja tych planów, czyli kontrola dokonywanych wypłat na wynagrodzenia) i następną (przeprowadzenie lustracji kontrolowanych jednostek w zakresie gospodarki funduszem płac) to należy stwierdzić, że niewątpliwie największy postęp osiągnęły oddziały operacyjne naszego okręgu w dwóch pierwszych formach kontroli. W myśl zasady „jaki plan taka kontrola“ oddziały operacyjne przeprowadzają obecnie dokładną analizę składanych planów funduszu

plac, rozumując słusznie, że czas zużyty na jej przeprowadzenie lub na korespondencję z jednostką nadrzędną odnośnie poprawienia, uzupełnienia braków zatwierdzonych planów itp. opłaca się stokrotnie, ułatwiając w dużym stopniu wykonywanie kontroli bieżącej. Ujmując to zagadnienie lapidarnie można powiedzieć, że lepiej poświęcić więcej czasu i trudu na wyegzekwowanie od jednostki kontrolowanej prawidłowo, formalnie i merytorycznie sporządzonego planu, niż przyjąwszy szybko plan taki jaki przedsiębiorstwo przyniesie mieć trudności przez trzy miesiące.

Do oddziałów, które kontrolę wstępną postawiły na właściwym poziomie nie uczulając się zwłaszcza w kierunku właściwie sporządzonego terminarza wypłat (podstawy realizacji planu funduszu plac) należą VIII Oddział Miejski — Warszawa, II Oddział Miejski — Warszawa, Oddział Mokołów, Oddział Zoliborz, Oddział Żyrardów, Oddział Grodzisk Mazowiecki. Dużą inicjatywę wykazuje również V Oddział Miejski w Warszawie, kontrolujący wyłącznie jednostki budżetowe, w odniesieniu do sprawdzania składanych zaświadczeń o rejestracji, których w przypadkach stwierdzenia niezgodności z obowiązującymi przepisami nie przyjmuje, mimo ich poświadczenia przez organ rejestrujący. Skutek jest taki, że organ rejestrujący koryguje zakwestionowane zaświadczenie zgodnie z wnioskiem oddziału.

O znaczeniu kontroli wstępnej niech świadczy następujący przykład:

Oddział Ostrołęka przyjął od jednej z kontrolowanych jednostek plan osobowego funduszu plac na II kwartał br. w którym terminarz wypłat ujmował terminy wypłat zaliczek dla pracowników fizycznych w różnych dniach dla każdego miesiąca kwartału, mianowicie w kwietniu 15, w maju 20, w czerwcu 19. Badając bliżej podany terminarz należy przyjąć, że wypłata zaliczek w tym przedsiębiorstwie dokonywana jest w zasadzie w dniu 20-go każdego miesiąca (20 czerwca br. wypadła niedziela) a dzień 15 kwietnia przedsiębiorstwo wstawiło do planu „uwzględniając” Święta Wielkanocne. Oddział przyjmując plan z takim terminarzem dopuścił do wypłaty przed terminem, która w swych skutkach, jeśli przyjmiemy, że fakt taki nie był sporadyczny lub błędy takie popełniły i inne oddziały, mogła spowodować niepożądany w danym okresie wzrost emisji i związane z nią ujemne skutki ekonomiczne.

Wyżej opisany fakt potwierdza raz jeszcze postawioną na wstępie tezę konieczności znajomości przepisów całości komórki planowania obiegu pieniężnego przez pracowników wykonujących czynności w zakresie funduszu plac przyjmując, że pracownik rozumiejący istotę planu kaso-owego nie dopuściłby do takiego błędu. Stąd dalszy wniosek, że oddział obowiązany jest dopilnować aby plany funduszu plac sporządzane były ściśle wg wzorów i wyjaśnień zawartych w instrukcjach NBP, przy czym w konkretnym przypadku przykład powyższy wyraźnie określa konieczność podawania jednej daty w poszczególnych pozycjach terminarza wypłat.

Kontrola bieżąca to kontrola wykonywania planów funduszu plac na podstawie składanych zapotrzebowań i sprawozdań z wykonania tych planów przy pomocy bieżąco prowadzonych arkuszy kontrolnych wzór Nr 9. Poziom wykonywania tej kontroli, jak już wspomniano, wykazuje również duże postępy w naszym okręgu, w odniesieniu do funduszu osobowego kontrola bieżąca ma charakter ściśle formalny, opierając się na oświadczeniach składanych przez kontrolowane jednostki, w których wiarogodność i zgodność ze stanem rzeczywistym może być sprawdzona dopiero podczas lustracji w tych jednostkach.

Charakter formalny kontroli bieżącej osobowego funduszu plac nie zezwala jednak oddziałom na bezkrytyczne przyjmowanie składanych przez przedsiębiorstwa doku-

mentów. Przykładowo — oddział nie powinien premii zmiennej wypłaconej w dniu 31 lipca zaliczyć do miesiąca lipca mimo określenia jej w zezwoleniu jednostki nadrzędnej jako „lipcowej” (za lipiec) gdyż 1° — premia zmienna za lipiec może być obliczona po zakończeniu tego okresu, 2° — wspomniana premia wyliczona została prawdopodobnie na podstawie wyników miesiąca poprzedniego (co można zbadać żądając przedstawienia regulaminu premiovania).

Kontrola wypłat z funduszu bezosobowego przestała mieć w naszym okręgu charakter tylko formalny, a każdy wydatek z tego funduszu jest obecnie analizowany pod względem jego legalności, celowości i oszczędności. Kontrola ta nie ogranicza się tylko do odmowy wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzenia za pracę wykonywane w trybie prac zleconych w księgowości dla pracowników zatrudnionych w tych komórkach, lecz powinna polegać na wykrywaniu wszelkich nieprawidłowości popełnianych przez kontrolowane jednostki w zakresie gospodarki funduszem bezosobowym. Należy badać np. czy wypłaty wynagrodzeń za pracę zlecone własnemu pracownikowi nie przekraczają w miesiącu 50% jego uposażenia lub czy przedsiębiorstwa nie wypłacają z tego funduszu wynagrodzeń pracownikom własnym za prace wykonywane w trybie zleconym a związane z działalnością zasadniczą przedsiębiorstwa. Należy tu podkreślić, że w wielu przypadkach jednostka kontrolowana próbuje wykorzystać limity funduszu bezosobowego dla uniknięcia przekroczeń planu zatrudnienia (również osobowego funduszu plac, opłacając z tych limitów wynagrodzenia kwalifikujące się do funduszu osobowego (np. zastępstwa urlopowe itd.). Dużą aktywność na odcinku tej kontroli przejawia Oddział Zoliborz, słusznie kwestionując między innymi wypłaty wynagrodzeń z funduszu bezosobowego dla inżyniera w spółdzielni budowlano-mieszkaniowej lub dla maszynistki odrabiającej zaległości w godzinach pozasłużbowych.

W odniesieniu do kontroli, tak funduszu osobowego, jak i bezosobowego należy stwierdzić, że oddziały przez swe oddziaływanie podniosły poziom sporządzanych dokumentów przez kontrolowane jednostki tak co do nich formalnej zgodności z obowiązującymi wzorami jak i merytorycznej treści. Pracownicy komórek planowania obiegu pieniężnego zaprzestali również, co uprzednio występowało nagminnie, dokonywania poprawek i uzupełnień składanych przez przedsiębiorstwa zapotrzebowań, sprawozdań itp. dokumentów. Praktyka ta z jednej strony dezawuowała znaczenie tych dokumentów podpisywanych przez kierownictwo przedsiębiorstw, z drugiej zaś, w przypadkach zaistnienia w przedsiębiorstwie nieprawidłowości w zakresie funduszu plac, których rozstrzygnięcie następowało na drodze sądowej mogła pociągnąć za sobą odpowiedzialność karną pracownika Banku. Zdarzają się jednak jeszcze przypadki poważnych niedociągnięć na tym odcinku.

Poziom kontroli następnej wykonywanej przez oddziały operacyjne naszego okręgu nie jest jeszcze zadowolający i wymaga szerokiego omówienia. Należałoby tylko wskazać na pewne nieprawidłowości popełniane przez niektóre oddziały przy jej wykonywaniu, które wypaczają jej sens, zwłaszcza w odniesieniu do likwidacji stwierdzonych uchybień. Trzeba stwierdzić, że w większości przypadków oddziały nie wykorzystują danych uzyskanych w czasie lustracji we właściwy sposób, tzn. sporządzanie notatek służbowych i protokołów następuje zbyt późno po dokonanej lustracji, przy czym oddziały nie zajmują właściwego stanowiska w stosunku do stwierdzonych uchybień i niezgodności i nie wysyłają listów polustracyjnych do jednostek nadrzędnych.

Przykład: Oddział Sokołów przeprowadził w dniu 12 kwietnia br. lustrację w jednej z kontrolowanych jednos-

tek, podczas której stwierdzono podawanie w sprawozdaniu bankowym danych odnośnie wykonania planu produkcji, niezgodnych ze stanem rzeczywistym. Choć notatka służbowa z lustracji sporządzona została w dniu 15 kwietnia to kopię jej oddział wojewódzki otrzymał dopiero w dniu 29 lipca br. bez pisma przewodniego, wyjaśniającego przyczyny opóźnienia nadesłania kopii jak również wyjaśnienia, czy do jednostki nadrzędnej wysłano list polustracyjny.

Nie oceniając poziomu przeprowadzonej lustracji należy stwierdzić, że powyższy tryb wykonywania kontroli następnej jest niewłaściwy i świadczy o formalnym traktowaniu istoty kontroli bankowej.

Nie wchodząc również w merytoryczną ocenę dokonywanych lustracji przez oddziały, należy wspomnieć, że z oddziałów, które właściwie pojmują znaczenie lustracji przedsiębiorstw wyróżniają się III Oddział Miejski Warszawa, Oddział Mokotów, Oddział Sierpc i Oddział Zyrardów, które protokoły z lustracji przesyłają w możliwie krótkim czasie do jednostek nadrzędnych, zaś w listach polustracyjnych wskazują wyraźnie termin ich załatwienia, a nie uzyskawszy odpowiedzi bądź monitują zainteresowane jednostki nadrzędne, bądź też interweniują za pośrednictwem oddziału wojewódzkiego.

Z. Sutkowski

Niektóre zagadnienia dotyczące kredytowania i rozliczeń planowych w gospodarce komunalnej

Jedną z metod walki o przyspieszenie obiegu środków obrotowych w gospodarce narodowej jest wprowadzenie przez Narodowy Bank Polski odmiennych form rozliczeń.

Ustalone rodzaje odmiennych form rozliczeń i ich zasady, między innymi i rozliczeń planowych, zostały ogłoszone w zarządzeniu Ministra Finansów z dnia 17 czerwca 1953 r. w sprawie odmiennych form rozliczeń ustalonych przez Narodowy Bank Polski dla niektórych dostaw, usług i robót (Monitor Polski Nr A-64 z dnia 10 lipca 1953 r. poz. 780).

Rozliczenia planowe, realizowane, zgodnie z umową zawieraną między kontrahentami, drogą przelewów określonych kwot w ustalonych krótkich okresach czasu — skracając cykl obiegu środków obrotowych o cykl fakturowania i cykl inkasa.

W gospodarce komunalnej — w branżach fakturujących swoje usługi w okresach miesięcznych — rozliczenia planowe zmniejszają poza tym dofinansowywanie odbiorcy przez dostawcę, spowodowane rozliczaniem usług z dołu, skracając do minimum okres świadczenia usługi bez zapłaty.

W związku z powyższym Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Komunalnych Departamentu Kredytów Przemysłu w grudniu ub. roku podjął inicjatywę wprowadzenia w jak najszerszym zakresie rozliczeń planowych w gospodarce komunalnej, w pierwszym rzucie między przedsiębiorstwami komunalnymi, świadczącymi usługi wodociągowo-kanalizacyjne i oczyszczania miast, rozliczane z dołu, a zarządami budynków mieszkalnych — jako najpoważniejszymi odbiorcami tych usług.

Inicjatywa Wydziału Kredytów Przedsiębiorstw Komunalnych nie znalazła jednak należytego oddźwięku w terenie, a podjęta w tym samym czasie samodzielna inicjatywa Oddziału Wojewódzkiego w Łodzi również w pierwszym okresie nie dała praktycznych rezultatów.

Z jednej strony było to wynikiem niechętnego ustosunkowania się do zmiany systemu rozliczeń zarówno wojewódzkich zarządów i podległych im przedsiębiorstw jak i oddziałów Banku.

Z drugiej strony niewątpliwie niektóre przepisy instrukcji Banku o rozliczeniach planowych, odpowiadające dużym przedsiębiorstwom utrudniały wprowadzenie tego systemu rozliczeń w przedsiębiorstwach komunalnych.

Poza tymi obiektywnymi trudnościami wojewódzkie zarządy i oddziały Banku wysunęły cały szereg innych zastrzeżeń odnośnie możliwości wprowadzenia rozliczeń planowych, z których najpoważniejszym było pogorszenie i tak już złej sytuacji finansowej i pogłębienie trudności płatniczych zarządów budynków mieszkalnych, będących odbiorcami usług komunalnych.

Po naradzie pracy oddziałów wojewódzkich w Departamencie Kredytu Przemysłu w pierwszej dekadzie lutego

br. w zakresie kredytowania i kontroli przedsiębiorstw komunalnych, na której przedstawiciele oddziałów naświetlili trudności na jakie napotykali w terenie przy wprowadzaniu rozliczeń planowych oraz na podstawie informacji uzyskanych z oddziałów drogą korespondencji — Departament Kredytów Przemysłu w porozumieniu z Departamentem Operacyjno-Rachunkowym wyraził zgodę na następujące odstępstwa od przepisów instrukcji o rozliczeniach planowych przy wprowadzaniu tych rozliczeń w przedsiębiorstwach komunalnych:

1. Z uwagi na niewielkie kwoty rozliczeń za usługi komunalne — okresy przelewów przy rozliczeniach planowych w gospodarce komunalnej mogą następować w okresach do 10 dni a kwoty planowanych przelewów mogą wynosić poniżej zł 1000.—

2. Z uwagi na bardzo dużą ilość punktów odbioru usług komunalnych i związane z tym trudności częstego fakturowania — wyrównanie rozliczeń planowych w gospodarce komunalnej może następować na podstawie faktur za okres trzydziestodniowy.

Wprowadzenie wyżej podanych odstępstw od ogólnie przyjętego trybu rozliczeń planowych w zasadzie usunęło wszystkie trudności natury formalnej przy wprowadzaniu tych rozliczeń w przedsiębiorstwach komunalnych.

Pozostałe zastrzeżenia podniesione przez wojewódzkie zarządy i oddziały nie mają uzasadnienia i nie stanowią przeszkody do przejścia na tę formę rozliczeń, w szczególności zaś niekorzystna sytuacja finansowa zarządów budynków mieszkalnych nie może stanowić dostatecznego argumentu dla niezastosowania rozliczeń planowych.

W przypadku występujących trudności płatniczych w zarządach budynków mieszkalnych zobowiązania ich regulowane w trybie inkasa bezakceptowego nie są natychmiast pokrywane lecz oczekują w kartotece nr 2 kolejności pokrycia — okres więc korzystania przez te przedsiębiorstwa z usług nieopłaconych przedłuża się i trudności płatnicze Z. B. M. przerzucane są w ten sposób na ich dostawców.

Forma rozliczeń planowych i w tym przypadku skracający faktyczny okres inkasa należności dostawców gdyż polecenia przelewów składane bieżąco przez zarządy budynków mieszkalnych w określonych terminach i przechoływane przez Bank w kartotece nr 2 wcześniej doczekają się kolejności pokrycia od bezakceptowanego żądania zapłaty, złożonego przez dostawcę po upływie całego miesiąca.

Oczywiście wprowadzenie rozliczeń planowych w tym przypadku pogłębi trudności płatnicze zarządu budynków mieszkalnych, co jednak powinno stanowić czynnik mobilizujący te przedsiębiorstwa do usprawnienia inkasa swoich należności i zlikwidowania należności przeterminowanych. Natomiast przerzucanie trudności płatniczych Z B M.

na ich dostawców jest sprzeczne z zasadami rozrachunku gospodarczego i jest czynnikiem demobilizującym Z. B. M.

Odroczenie wprowadzenia rozliczeń planowych w takiej sytuacji może być uzasadnione jedynie tak dużymi trudnościami płatniczymi, że zwalczenie ich przez przedsiębiorstwo wymaga dłuższego okresu czasu a pogłębienie ich przez wprowadzenie rozliczeń planowych może pozbawić przedsiębiorstwo możliwości terminowego regulowania nawet zobowiązań mających pierwszeństwo pokrycia.

W tym przypadku pozostawienie dotychczasowej formy rozliczeń inkasowych jest złem koniecznym i wymaga natychmiastowego podjęcia przez przedsiębiorstwo i jednostkę nadrzędną energicznej akcji usprawnienia inkasa i likwidacji zaległych należności, jako głównej przyczyny złego stanu finansowego przedsiębiorstwa.

W lutym i marcu br. Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Komunalnych zarówno drogą korespondencji jak i w bezpośrednich kontaktach na naradach wojewódzkich zarządów w resorcie, na naradach pracy oddziałów i konferencjach branżowych w oddziałach wojewódzkich oraz w czasie inspekcji oddziałów i przedsiębiorstw — podjął energiczną akcję wyjaśniającą i instruktażową mobilizującą wojewódzkie zarządy, przedsiębiorstwa i oddziały w zakresie wprowadzania rozliczeń planowych.

W rezultacie wspólnej akcji wydziałów i oddziałów wojewódzkich osiągnęliśmy dość znaczne wyniki w skali krajowej, uzyskując na ultimo marca br. 209 podpisanych umów planowych, z czego jednak na jeden przodujący w tym zakresie Oddział Wojewódzki w Stalinogrodzie przypada 87 umów.

Uzyskane w I kwartale br. wyniki w akcji wprowadzania rozliczeń planowych w gospodarce komunalnej przez poszczególne oddziały wojewódzkie świadczą z jednej strony o bardzo szerokich możliwościach w tym zakresie w gospodarce komunalnej, z drugiej zaś strony o zbyt małym zainteresowaniu się i nie wystarczającym oddziaływaniu niektórych oddziałów wojewódzkich na oddziały i jednostki nadrzędne przedsiębiorstw.

Analiza sprawozdań oddziałów wojewódzkich z przeprowadzonej akcji w I kwartale br. oraz wizytacje oddziałów wojewódzkich i operacyjnych, dokonane przez Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Komunalnych w I i II kwartale br. wykazały, że szereg oddziałów operacyjnych i niektóre wojewódzkie zarządy dotychczas nie są zorientowane w istocie zagadnienia rozliczeń planowych, nie znają warunków i trybu zawierania umów, techniki przeprowadzania rozliczeń oraz nie rozumieją korzyści dla gospodarki narodowej, płynących ze zmiany trybu rozliczeń i celu wprowadzania nowych form rozliczeń.

Oddziały i wojewódzkie zarządy w wielu przypadkach w dalszym ciągu wysuwają trudności i zastrzeżenia wyjaśnione już przez Departament, a niektóre oddziały wojewódzkie bezkrytycznie przesyłają je do Departamentu.

Świadczy to o niedostatecznym przeanalizowaniu przez oddziały zagadnienia rozliczeń planowych i wyjaśnień otrzymanych z Departamentu oraz o niewłaściwej formie przeprowadzanego przez niektóre oddziały wojewódzkie instruktażu i braku bezpośredniej konkretnej pomocy oddziałom w trudniejszych przypadkach.

W konsekwencji oddziały i wojewódzkie zarządy w niedostateczny sposób oddziaływały na przedsiębiorstwa, które w wielu przypadkach przeciwstawiają się dotychczas rozliczeniom planowym lub wysuwają cały szereg trudności, które ich zdaniem uniemożliwiają wprowadzenie tej formy rozliczeń.

W rezultacie powyższego w szeregu oddziałów wojewódzkich akcja wprowadzenia rozliczeń planowych w go-

spodarce komunalnej nie dała zadowalających wyników, a w oddziałach wojewódzkich, które osiągnęły nawet bardzo dobre wyniki w skali województwa, nie wszystkie oddziały operacyjne przyczyniły się do tego proporcjonalnie do swoich możliwości.

W związku z powyższym oddziały powinny poddać krytycznej ocenie swój dotychczasowy ilościowy i jakościowy wkład pracy w zakresie wprowadzania rozliczeń planowych w przedsiębiorstwach komunalnych, skontrolować swoje dotychczasowe wyniki i zmobilizować się do większego wysiłku i osiągnięcia większych rezultatów w swojej pracy.

Cały szereg możliwości w tym zakresie nie został przez wiele oddziałów wykorzystany. Przykładowo można wymienić następujących kontrahentów:

1. Przedsiębiorstwa i zakłady wodociągowo-kanalizacyjne oraz oczyszczania miast z zakładami przemysłowymi, handlowymi i usługowymi, przedsiębiorstwami budowlanymi specjalizowanymi, z jednostkami budżetowymi, z hotelami i spółdzielniami mieszkaniowymi.

2. Zarządy i zakłady zieleni miejskiej oraz zakłady usług komunalnych z prezydiami rad narodowych.

3. Przedsiębiorstwa i zakłady pralnicze z hotelami.

4. Przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej, posiadające trakcję tramwajową i trolleybusową z dostawcami energii elektrycznej.

5. Przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej, posiadające trakcję autobusową oraz przedsiębiorstwa i zakłady oczyszczania miast, posiadające tabor mechaniczny z dostawcami paliwa płynnego itd.

Oddziały poprzez analizę stosunków gospodarczych poszczególnych przedsiębiorstw z ich dostawcami i odbiorcami stale powinny szukać coraz to nowych możliwości wprowadzania rozliczeń planowych, gdyż w miarę powiększania się ich zasięgu powstają nowe możliwości.

Wprowadzenie rozliczeń planowych w przedsiębiorstwie z najpoważniejszymi jego odbiorcami umożliwia z kolei wprowadzenie tych rozliczeń z dostawcami przedsiębiorstwa, a tym znów z ich dostawcami itd.

Oddziały, chcąc uzyskać duże rezultaty w swojej pracy na tym odcinku, muszą być przekonane o słuszności podjętej akcji, muszą prowadzić ją z własnej inicjatywy, a nie tylko dlatego, że otrzymały takie polecenie z Departamentu czy oddziału wojewódzkiego.

Natomiast o wszelkich trudnościach, które występują w terenie przy przeprowadzaniu tej akcji, a które nie były dotychczas omówione lub niedostatecznie zostały wyjaśnione — oddziały powinny powiadamiać oddziały wojewódzkie, a te z kolei Departament Kredytów Przemysłu.

W związku z nową organizacją księgowości w przedsiębiorstwach komunalnych, opartą na ramowym planie kont, w większości branż mogą występować usługi wykonane, w niektórych zaś również usługi w toku.

Ponieważ dotychczasowe przepisy resortu o normowaniu środków obrotowych przedsiębiorstw komunalnych z 1951 roku wraz z późniejszymi zmianami nie regulują tego zagadnienia — Departament Kredytów Przemysłu już w II kwartale ub. r. zwrócił uwagę Ministerstwu Finansów i Ministerstwu Gospodarki Komunalnej na konieczność opracowania nowych przepisów w tym zakresie.

Praca ta nie została podjęta przez resort w ub. r., ponieważ musiała być poprzedzona opracowaniem branżowych planów kont i branżowych indeksów materiałowych.

W bieżącym roku Departament Kredytów Przemysłu ponowił interwencję w tej sprawie i obecnie resort przystąpił do opracowania nowej instrukcji o normowaniu środków obrotowych, na podstawie której będą już oparte zadania planowe i plany na 1955 r.

W 1954 r. na podstawie przepisów systemu finansowego przedsiębiorstw komunalnych (Zarządzenie Ministra Finan-

sów z dnia 6.7.51 r. Monitor Polski A-71/51) oraz w oparciu o przepisy Instrukcji Służbowej VI (cz. B p. 10 i 11), przepisy szczegółowe kredytowania i kontroli przedsiębiorstw przemysłowych (cz. I p. 60 i 82) i instrukcję MGK o sporządzaniu części finansowej szczegółowych planów przedsiębiorstw komunalnych na 1954 r. (plan normatywów) — należy usługi w toku i usługi wykonane traktować jako środki normowane, dla których nie został ustalony normatyw (normatyw = 0).

W związku z tym w przypadku występowania w przedsiębiorstwach komunalnych stanów usług w toku i usług wykonanych (zakończonych), należy je traktować w całości jako stany ponadnormatywne i na podstawie kwalifikacji kredytowej, dokonanej zgodnie z przepisami Instrukcji Służbowej VI kredytować je właściwym kredytem celowym lub kredytem na nadzwyczajne potrzeby.

Roboty w toku i roboty wykonane brygad i warsztatów remontowych w działalności pomocniczej przedsiębiorstw komunalnych należy traktować analogicznie jak usługi.

Kontrola ponadnormatywnych zapasów materiałowych w drobnej wytwórczości

Sprawa właściwej gospodarki materiałowej łącząca się ściśle z ponadnormatywnymi zapasami materiałowymi stanowi niewątpliwie jedno z czołowych zagadnień naszej gospodarki narodowej. Jego znaczenie podkreśla okoliczność, że była ona m.in. przedmiotem Uchwał Plenum KC PZPR, II Zjazdu Partii oraz wytycznych zadań narodowego planu gospodarczego na rok 1954.

Zadania Narodowego Banku Polskiego na tym odcinku wynikają już z ogólnych zadań naszej instytucji w gospodarce narodowej, ponadto obejmują konkretne wytyczne, do których należą — wzmocnienie nadzoru nad likwidacją nadwyżek materiałowych, zaostreżenie polityki kredytowej w odniesieniu do materiałów nadmiernych oraz nawiązanie współpracy z Państwową Inspekcją Gospodarki Materiałowej, jako jednego ze środków zmierzających do realizacji tych zadań.

Wykonywanie ich przez oddziały NBP zależy w decydującej mierze od właściwego rozeznania zapasów materiałowych przez pracowników kredytowych, zaś jego źródłem mogą być odpowiednio przeprowadzane inspekcje w przedsiębiorstwach kontrolowanych.

Celem niniejszego artykułu jest podzielenie się metodami i doświadczeniami pracy naszego oddziału na tym odcinku.

Kontrola gospodarki materiałowej — w szczególności analiza i kredytowanie ponadnormatywnych zapasów materiałowych w przedsiębiorstwach drobnej wytwórczości, a przede wszystkim spółdzielczości pracy — jest dosyć trudna z uwagi na szereg występujących nieprawidłowości, które wymagają od referenta zarówno odpowiednich kwalifikacji, jak również znacznej operatywności. Do momentów utrudniających pracę w głównej mierze należą — częste zmiany profilu produkcji, postawiony na stosunkowo niewysokim poziomie styl pracy komórek finansowych, a przede wszystkim wadliwe zaopatrzenie. Ostatnia nieprawidłowość przejawia się — okresowo w prawie całkowitym braku zaopatrzenia, nie wystarczających bądź nieterminowych lub spiętrzonych dostawach, czy też w niewłaściwym składzie asortymentowym otrzymywanych materiałów, zakupach w detalu lub nawet w sektorze nieuspołecznionym.

Biorąc poza tym pod uwagę różnorodność trybu zaopatrzenia, brak normatywów (poza przedmiotami nietrwały-

W zarządach budynków mieszkalnych remonty planowo-zapobiegawcze oraz większe remonty bieżące mogą być rozliczane w czasie, a nierozliczone na koniec okresu saldo debetowe konta 155 „Remonty bieżące“ traktowane jest i wykazywane w sprawozdaniach finansowych jako nakłady przyszłych okresów.

Nierozliczony więc stan nakładów na remonty bieżące powinien być finansowany w granicach normatywów na nakłady przyszłych okresów, ewentualne zaś stany ponadnormatywne z tego tytułu zakwalifikowane do kredytowanych — kredytem celowym lub kredytem na nadzwyczajne potrzeby, w zależności od przyczyn powstania i utrzymania się stanów ponadnormatywnych.

W związku z powyższym udzielanie kredytów zarządom budynków mieszkalnych na finansowanie remontów bieżących w ramach kredytów różnych jest nieaktualne i przedmiotowe pismo okólnie nr 63/VI/52 przy najbliższej kodyfikacji przepisów Działu VI będzie unieważnione.

W. Domaniewski

mi) na poszczególne grupy zapasów, różnorodność w ewidencji materiałów itp., musimy dojść do wniosku, że zbądanie całokształtu gospodarki materiałowej w jednostkach drobnej wytwórczości jest istotnie problemem dosyć trudnym.

Za czynność wstępną przy przeprowadzaniu inspekcji w omawianym zakresie uważamy ogólne zapoznanie się z całą działalnością przedsiębiorstwa, jego strukturą i zadaniami produkcyjnymi. Dla cyfrowego ujęcia odnośnych danych posługujemy się poniższą tabelką:

TABELKA Nr 1
Wykonanie planu produkcji (usług) za okres...

	Plan	Wykon.	%
W cenach niezmiennych			
W cenach zbytu			

Jeżeli przedsiębiorstwo jest jednostką wielobranżową należy przedstawić wykonanie zadań produkcyjnych według specyfikacji branżowej — (jak w tabelce Nr 2).

TABELKA Nr 2
Wykonanie planu produkcji (usług) za okres...

Lp.	Branża	Ceny niezmiennne					Ceny zbytu				
		Plan	%	Wykon.	%	% (5,3)	Plan	%	Wykon.	%	% 10:3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1											
2											
3											
Razem		100		100			100		100		

Dalszą czynnością jest ustalenie surowców podstawowych, sposobu ich ewidencji, dokumentacji ich obiegu oraz omówienie procedury zaopatrzenia, przy czym z uwagi na ściśle powiązanie zaopatrzenia z kształtowaniem się stanu zapasów omówienie w tym względzie winno być możliwie najbardziej wyczerpujące i obejmować takie zagadnienia, jak np. cykl dostaw, spiętrzenie dostaw.

Dla cyfrowego ujęcia zaopatrzenia może służyć poniższe zestawienie.

TABELKA Nr 3
Realizacja planu zaopatrzenia

Lp.	Zapotrzebowanie	Rodz. el- nik	Realizacja rozdziel- nika	Daty i kwoty realizacji rozdziel- nika	Uwagi
1					
2					
3					
4					
itd					

Z kolei ustalamy kształtowanie się zapasów w konfrontacji z normatywami na przestrzeni kontrolowanego okresu czasu (patrz tabela Nr 4).

TABELKA Nr 4
Stany zapasów (globalne)

		1/1	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6
Materiały	Normatyw Stan faktyczny							
Przedmioty nietrwałe	Normatyw Stan faktyczny							
Stany ponadnor- matywne	Materiały Przedmioty nietrwałe							
Razem								

W przypadku występowania kilku branż stany zapasów ujmujemy również według specyfikacji branżowej (tabela Nr 5), gdyż przeprowadzane inspekcje ustaliły, że w przedsiębiorstwach wielobranżowych (np. powiatowych spółdzielniach pracy i usług wielobranżowych) występujące nieprawidłowości (za wysokie zapasy) w niektórych branżach były pokrywane, neutralizowane zanizonymi stanami w branżach pozostałych.

TABELKA Nr 5
Stany zapasów wg specyfikacji branżowej

Lp.	Branża	1/1	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6
1								
2								
3								
Razem								

Stwierdziliśmy również, że ponadnormatywne stany zapasów materiałowych warunkowane były częstokroć wysokimi, nieuzasadnionymi zapasami surowców pomocniczych lub opakowań. Dlatego też w tych przypadkach należy rozbić ogólne kwoty materiałów na wymienione grupy zapasów.

Również obroty zapasów materiałowych ujmujemy w zestawieniu cyfrowym (jak niżej) tabela Nr 6, przy czym jego układ jest dostosowany do przedsiębiorstwa wielobranżowego.

TABELKA Nr 6
Obroty zapasów z uwzględnieniem specyfikacji branżowej

Lp.	Branża	Z a k u p						Razem zakup	Zużycie i sprzedaż						Razem zużycie i sprzedaż	
		I	II	III	IV	V	VI		I	II	III	IV	V	VI		
1																
2																
3																
Razem																

W przypadku stwierdzenia wysokich stanów w grupie materiałów pomocniczych, czy też opakowań stosujemy analogiczną tabelkę dla tych grup zapasów (tabela Nr 6a).

TABELKA Nr 6a
Grupowa specyfikacja zapasów

Lp.	Grupa zapasów	1/1	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6
1	Materiały podstawowe							
2	materiały pomocnicze							
3	opakowania							
Razem								

Rotację zapasów wyliczamy zarówno dla całego okresu czasu podlegającego kontroli (łącznie), jak też dla poszczególnych kwartałów. Dla dokonania tych wyliczeń (patrz tabela Nr 7) służy zestawienie pomocnicze (tabela Nr 7a).

TABELKA Nr 7
Rotacja w dniach w przekroju branżowym
(za okres 1/1—31/3)

Lp.	Branża	Z a o k r e s		
		I kw. 1/1 — 31/3	II kw. 1/4 — 30/6	1/1 — 30/6
1				
2				
3				
Rotacja wszystkich zapasów				

TABELKA Nr 7a
Zestawienie pomocnicze do wyliczeń rotacji
(za okres 1/1 — 31/3)

Lp.	Branża	Stany zapasów				Stan prze- ciętny	Zuży- cie w okre- sie 1/1-31/3	Zuży- cie dzienne
		1/1	31/1	28/2	31/3			
1								
2								
3								
Dane dotyczące wszystkich zapasów								

Materiał cyfrowy, ujęty w powyższych tabelkach jest dość obszerny i przez rozłożenie występującej nieprawidłowości (której wyrazem jest ogólny stan ponadnormatywny) na prostsze elementy pozwala na jej dokładne rozpoznanie (wg grup zapasów, okresu ich powstania itp.).

Końcowym etapem tych czynności analitycznych jest kontrola kart kontowych, która, opierając się na dokonanych uprzednio ustaleniach ma stwierdzić, które zapasy są niechodliwe, bądź też, które występują w nadmiernych ilościach tylko przejściowo. W toku tej kontroli grupujemy w oddzielnych wykazach te asortymenty, które na przestrzeni dłuższego okresu czasu nie wykazują żadnych lub prawie żadnych obrotów, na drugich asortymenty, których stany są niewspółmiernie wysokie w stosunku do zużycia. Układ tych wykazów przedstawia tabela Nr 8.

TABELKA Nr 8
Ruch remanentów wg asortymentów

Lp.	Asortyment	Stan na dzień 1/1	Z a k u p						Razem zakup	Zużycie i sprzedaż						Razem zużyte i sprzed.	Stan 30/6	Przeciętny stan w okresie 1/1 - 30/6	Zużycie 1/1 - 30/6	Zużycie dzienne	Wskaźnik rotacji
			I	II	III	IV	V	VI		I	II	III	IV	V	VI						
1																					
2																					

itd.

Porównanie wskaźników rotacji poszczególnych asortymentów ze wskaźnikami rotacji wyliczonymi dla poszczególnych branż, czy też dla całości przedsiębiorstwa wypukała nam ewentualne przerosty w zapasach, z tym jednak zastrzeżeniem, iż przy kwalifikowaniu zapasu do przerostów musimy również brać pod uwagę ekonomiczny cykl dostaw.

Wyniki przeprowadzonej inspekcji, stwierdzone nieprawidłowości, niezależnie od ich omówienia na konferencji z przedsiębiorstwem lub dokonania odpowiednich interwencji, winny być naszym zdaniem zawsze konfrontowane z materiałami zebranymi w toku poprzednich inspekcji. Właściwe rozpoznanie gospodarki materiałowej, wartościowanie wyników inspekcji, a tym samym możliwość odpowiedniego i skutecznego oddziaływania Banku możliwe jest w oparciu o dane ustalane w czasie kilku kolejnych inspekcji, gdyż tylko w ten sposób możemy wyrobić sobie właści-

wy pogląd na całokształt gospodarki materiałowej przedsiębiorstwa.

Zdajemy sobie sprawę, że przedstawiona w niniejszym artykule metoda przeprowadzania inspekcji będzie być może nasuwała szereg zastrzeżeń czy też wątpliwości, jak również, że wymaga jeszcze dalszych uzupełnień czy udoskonaleń. Zdajemy sobie także sprawę, że omówiona metoda nie w każdym przypadku może znaleźć zastosowanie jak również, że niektóre z przeprowadzanych inspekcji nie wymagają stosowania kolejno wszystkich podobnych wytycznych i zestawień — uważamy jednakże ich omówienie za wskazane, z uwagi na aktualność i ważność właściwej analizy gospodarki materiałowej i stanów ponadnormatywnych przez aparat bankowy.

W. Godula i A. Mendrek
Bielsko-Biała

Sprawozdania P-26 i P-27a jako podstawa dokonywania wyłączeń w kredytowaniu z tytułu przekraczania kosztów planowych

W świetle uchwał II Zjazdu PZPR analiza kształtowania się kosztów w kontrolowanych przez Bank przedsiębiorstwach nabiera szczególnego znaczenia. Wiąże się z tym zadanie aparatu kredytowego postawienia swej pracy w tym zakresie na poziomie umożliwiającym stałą i realną kontrolę kształtowania się kosztów przedsiębiorstw. Wymaga to w pierwszym rzędzie przyjęcia właściwych metod ustalania odchyłeń kosztów rzeczywistych od założeń planu, jako podstawy dla dokonywania wyłączeń z kredytowania stanów produkcji w toku i wyrobów gotowych. Odpowiednie bowiem korygowanie i uaktualnienie odchyłeń kosztów wykazywanych przez sprawozdawczość przedsiębiorstw jest nie tylko postulatem właściwego kredytowania, lecz daje ponadto należyty obraz kształtowania się kosztów w przedsiębiorstwach i ewentualnie stanowi punkt wyjścia dla dalszej, szczegółowej ich analizy.

W wypadkach stwierdzenia przekraczania przez przedsiębiorstwo planowanych kosztów jednostkowych komórka kredytowa Banku obowiązana jest — zgodnie z przepisami I.S. Dz. VI — do dokonywania wyłączeń z kredytowania odpowiednich części stanów ponadnormatywnych produkcji w toku i wyrobów gotowych. Jako podstawa dla ustalania wysokości wyłączeń służyć mogą wg I.S. Dz. VI Przepisy Szczegółowe — kwartalne sprawozdania według wzoru P-26 (z wykonania planu kosztów własnych produkcji towarowej i ich obniżania), bądź jakaś aktualniejsza sprawozdawczość finansowa przedsiębiorstwa lub kalkulacje wynikowe ważniejszych wyrobów, wykazujące nieaktualność przekroczenia planowanych kosztów według jego obliczenia w ostatnim sprawozdaniu P-26 (I.S. Dz. VI Przepisy Szczegółowe cz. I, pkt 65 wraz z jego uzupełnieniem drukowanym z r. 1951 i poprawkami wg Z.P. 121/54 oraz pkt. 67 i 88).

Wykonywanie jednak wspomnianych przepisów I.S. nasuwa w praktyce szereg trudności, które wynikają bądź z układu samych sprawozdań, będących podstawą ustala-

nia odchyłeń kosztów, bądź z nie dość dokładnego sformułowania przepisów I.S. Trudnościom tym zaradzić można przez przyjęcie pewnych zasad praktycznego stosowania tych przepisów, w oparciu o dążenia do jak najlepszego realizowania rzeczowej słuszności w granicach możliwości, jakimi dysponuje aparat kredytowy oddziałów Banku.

Wzór sprawozdania P-26 przewiduje na str. 2 (w danych uzupełniających) dokonywanie korekty wykazanego na stronie 1 odchylenia kosztów rzeczywistych od kosztów planowanych (ilościowego wykonania rzeczywistego). Założeniem tej korekty jest wyeliminowanie odchylenia kosztów, spowodowanego niezależnymi od przedsiębiorstwa zmianami cen zakupu, taryf i płac.

Wzór P-26 na r. 1954 wprowadził istotną zmianę w obliczaniu takiej korekty odchylenia kosztów w porównaniu z tym, co przewidywał w tym zakresie wzór P-26 na rok 1953. Zmiana ta polega na tym, że nowy wzór umożliwia korygowanie odchylenia kosztów również w ramach produkcji nieporównywalnej, podczas gdy wzór na r. 1953 ograniczał dokonywanie korekty odchylenia kosztów tylko do produkcji porównywalnej.

Słuszna ta innowacja nie zlikwidowała jednak problemów związanych ze sprawą korygowania odchyłeń kosztów w zakresie produkcji nieporównywalnej. Nowy wzór sprawozdania P-26 ograniczył bowiem korygowanie odchyłeń kosztów wyłącznie do korekt dokonywanych z tytułu zmian cen zakupu, taryf i płac — podczas gdy wzór P-26 na rok 1953 przewidywał (tylko dla produkcji porównywalnej) korygowanie odchyłeń również z tytułu zmian innych elementów wpływających na koszty.

Tymczasem sama nazwa produkcji nieporównywalnej wskazuje na to, że porównanie jednostkowych kosztów rzeczywistych z jednostkowymi kosztami planowanymi tej produkcji jest niemożliwe, bądź problematyczne i że z tej tylko jednej przyczyny odchylenia kosztów rzeczywistych od planowanych w ramach produkcji nieporównywalnej

winni być wyeliminowane przy obliczaniu, na użytek kredytowy, odchylenia kosztów dla całej produkcji.

Przyjąć więc należy jako zasadę przy korygowaniu, na użytek kredytowy, odchylenia kosztów rzeczywistych od kosztów planowanych — **nieuwzględnienie odchylenia kosztów w zakresie produkcji nieporównywalnej**, o ile konkretne okoliczności nie przemawiają za uwzględnieniem również odchylenia kosztów w ramach tejże produkcji. Jako formalną podstawę dokonania takiej korekty wykazanego na str. 1 P-26 odchylenia kosztów należy przyjąć odpowiedni dopisek przedsiębiorstwa i wyszczególnienie kwoty odchylenia dotyczącego produkcji nieporównywalnej „danych uzupełniających“ na str. 2 sprawozdania P-26. Dopisek taki jest niezbędny jako stwierdzenie, że kierownictwo przedsiębiorstwa uważa przekroczenie planowanych kosztów produkcji nieporównywalnej za niezawinione.

I. S. Dz. VI Przepisy Szczegółowe cz. I, pkt. 67 i 88 pozwalają na ustalanie odchylenia kosztów w oparciu o sprawozdawczość aktualniejszą, aniżeli ostatnie sprawozdania P-26. Pozwala to na wykorzystanie skróconych sprawozdań z wykonania planu kosztów własnych według wzoru P-27a, których sporządzanie za pierwsze i drugie miesiące kwartałów zostało wprowadzone w II kwartale br. Podobnie jak P-26 sprawozdania te zawierają na str. 1 porównanie kosztów rzeczywistych z kosztami planowanymi (ilościowego wykonania rzeczywistego), z tą tylko różnicą, że nie zawierają one rozbicia kalkulacyjnego kosztów, a wyodrębniają natomiast koszty ostatniego miesiąca, które właśnie — zgodnie z treścią wyżej wymienionych punktów 67 i 88 I.S. — należy brać za podstawę ustalenia odchylenia kosztów.

W sprawozdaniach P-27a jednak przedsiębiorstwo nie przeprowadza żadnej korekty wykazanego odchylenia kosztów rzeczywistych od planowanych. Przyjęcie nieskorygowanych kwot sprawozdań P-27a za podstawę ustalania wyłączeń z kredytowania z tytułu przekraczania kosztów mogłoby doprowadzić do obliczania tych wyłączeń w sumach znacznie mniej dokładnych nawet od sum wyłączeń obliczonych na podstawie kwot sprawozdań P-26, ciągniętych od początku roku.

Merytoryczna słuszność nakazuje więc korygowanie wykazanego w P-27a odchylenia kosztów, przy czym za podstawę dokonania korekty, służyć mogą w tym wypadku kwoty zarówno ostatnich sprawozdań P-26, jak i samego sprawozdania P-27a. Potrzebną kwotę korekty odchylenia obliczyć można w oparciu o miesięczną sumę kosztów rzeczywistych wg P-27a i o stosunek procentowy między ogólną sumą kosztów rzeczywistych, a sumą korekty ich odchylenia wg ostatniego P-26. Dzieląc sumę korekty przez sumę kosztów i mnożąc następnie przez obliczoną cyfrę ułamkową sumę ogólną kosztów rzeczywistych za miesiąc sprawozdawczy wg P-27a — otrzymujemy w przybliżeniu (przy braku nowych zmian cen, taryf i plac) korektę odchylenia kosztów, aktualną dla ostatniego miesiąca sprawozdawczego, ujętego sprawozdaniem P-27a.

Obliczanie korekty odchylenia kosztów wynikającego z P-27a (za ostatni miesiąc) będzie dokładniejsze, jeżeli operować będzie się stosunkiem procentowym między sumą kosztów a sumą korekty ich odchylenia jedynie za ostatni kwartał. Stosunek ten ustalić można na podstawie kwot kosztów i kwot korekt ich odchylenia z dwóch ostatnich sprawozdań P-26 (odejmując od kwot ostatniego sprawozdania kwoty sprawozdania poprzedniego i porównując następnie otrzymane różnice).

Jeżeli jednak korekta odchylenia kosztów w ostatnim P-26 ograniczała się do wyeliminowania jedynie całego odchylenia kosztów w produkcji nieporównywalnej, to wówczas korektę odchylenia kosztów wykazanego w sprawozdaniu P-27a dla ostatniego miesiąca przeprowadzić można wyłącznie na podstawie kwot tego sprawozdania w następujący sposób: od rzeczywistego kosztu całej produkcji w

miesiącu sprawozdawczym odejmuje się koszt produkcji porównywalnej w tym miesiącu, otrzymując w ten sposób rzeczywisty koszt produkcji nieporównywalnej. Kwotę tego kosztu dodaje się do kwoty kosztu planowanego produkcji porównywalnej i otrzymaną sumę porównuje się z sumą łącznego kosztu rzeczywistego, ustalając w ten sposób odchylenie skorygowane. (Korygowanie kwoty kosztów planowanych wydaje się słuszniejsze, aniżeli korygowanie kwoty kosztów rzeczywistych z uwagi na to, że na stany produkcji w toku i wyrobów gotowych składają się pełne koszty rzeczywiste. Różnica zresztą między wyłączeniami z kredytowania dokonanymi po przeprowadzeniu korekt według jednego i drugiego sposobu jest w rzeczywistości z reguły niewielka).

Sprawa korygowania odchylenia kosztów wykazanego w P-27a za ostatni miesiąc komplikuje się nieco, gdyż korekta przeprowadzona w ostatnim P-26 obejmuje zarówno całość odchylenia w produkcji nieporównywalnej, jak i część lub całość odchylenia kosztów w produkcji porównywalnej. W takim wypadku należy zawsze skorygować sumę ogólnego odchylenia o pełną kwotę odchylenia w produkcji nieporównywalnej, korektę natomiast odchylenia w produkcji porównywalnej należy przeprowadzić odrębnie w sposób podany wyżej, tj. w oparciu o stosunek procentowy między kwotą kosztów produkcji porównywalnej w ostatnim kwartale, a kwotą korekty odchylenia tych kosztów w tym okresie. Mnożąc przez obliczoną cyfrę ułamkową sumę kosztów rzeczywistych w miesiącu sprawozdawczym (według P-27a), otrzymujemy sumę korekty odchylenia kosztów w produkcji porównywalnej, która dodana do sumy całkowitego odchylenia kosztów produkcji nieporównywalnej daje łączną sumę korekty odchylenia kosztów dla ostatniego miesiąca sprawozdawczego.

Z wprowadzeniem P-27a wiąże się ponadto zagadnienie ewentualnego uaktualnienia danych ze sprawozdań P-26 przez odejmowanie od kwot tych sprawozdań kwot z ostatniego sprawozdania P-27a (ciągniętych od początku roku), co pozwoliłoby na ustalanie odchylenia kosztów produkcji w ostatnim miesiącu kwartału.

Wprowadzie punkt 65 I.S. Przepisy Szczegółowe cz. I (poprawiony w Z.P. 121/54 mówi, że wyłączeń z kredytowania dokonywać należy na podstawie podanego w ostatnim sprawozdaniu P-26 „wskaźnika procentowego rzeczywistych kosztów produkcji towarowej, wykonanej od początku roku, do kosztów planowanych (poz. 15 rubr. 7)“ — niemniej jednak merytoryczna słuszność przemawia za uwzględnianiem znanych odchylenia kosztów produkcji z okresu jak najbliższego okresowi powstania aktualnych stanów produkcji w toku i wyrobów gotowych. Przyjąć zaś można, że z reguły okresem takim jest (poza przedsiębiorstwami sezonowymi i budowlanymi) okres ostatniego miesiąca ujętego sprawozdawczością. Byłoby zresztą niekonsekwencją ustalanie odchylenia kosztów tego samego przedsiębiorstwa w jednym okresie na podstawie danych miesięcznych, a w następnym okresie — na podstawie danych od początku roku.

Obliczone na podstawie sprawozdań P-26 i P-27a odchylenie kosztów w ostatnim miesiącu kwartału wymaga oczywiście skorygowania w sposób przedstawiony wyżej, przy omawianiu korekty odchylenia miesięcznych wynikających z kwot P-27a.

Analogiczne do powyższych uwagi odnoszą się również do tych ewentualnych wypadków, w których oddział Banku nie dysponuje sprawozdaniami P-27a. Względny merytorycznej słuszności przemawiają tutaj za umniejszaniem kwot sprawozdań P-26 za II, III, IV kwartał o kwoty poprzedniego sprawozdania P-26, co pozwoli na uwzględnienie odchylenia kosztów i jego korekty jedynie w zakresie kosztów ostatniego kwartału.

Obrót gotówkowy w sprawozdawczości finansowej i statystycznej

Podstawowym celem planowania kasowego jest ustalanie takich zadań na odcinku zmiany obiegu pieniężnego, które by w pełni odpowiadały potrzebom życia gospodarczego. Jest rzeczą niewątpliwą, że powodzenie wykonania tych zadań jest uwarunkowane przede wszystkim tym, w jakim stopniu plan kasowy jest związany, zarówno w trakcie jego opracowywania jak i wykonywania z poszczególnymi planami finansowo-gospodarczymi, które wyznaczają obieg pieniężny. Problem wiązania planu kasowego z tymi planami nasuwał i nasuwa naszej praktyce bankowej wiele trudności. W planach finansowo-gospodarczych, decydujących o zmianach obiegu pieniężnego zgrupowane są zarówno obroty gotówkowe jak i obroty dokonywane w formie bezgotówkowej. Np. plan utargu detalicznego zawiera oprócz gotówkowej sprzedaży dla konsumenta indywidualnego, realizację na rzecz jednostek gospodarki społecznej, która odbywa się w przeważającym stopniu w trybie obrotu bezgotówkowego. Analogiczna sytuacja istnieje na odcinku większości planów państwowych i spółdzielczych, organizacji usługowych (np. Związek Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych, Centrala Spółdzielni Inwalidów, C.P.L. i A. i in.) świadczących swe usługi na rzecz jednostek gospodarki społecznej oraz ludności. W planach skupu niejednokrotnie wykazuje się łącznie skup od gospodarki indywidualnej ze skupem od spółdzielczości produkcyjnej. Ponieważ przedmiotem planu kasowego są obroty gotówkowe, konieczne jest aby dla zapewnienia zgodności między planami finansowo-gospodarczymi a planem kasowym stworzone zostały warunki dla jak najbardziej bezbłędnych wyodrębnienia z obrotów ogólnych tych obrotów, które są dokonywane w formie bezgotówkowej.

Nowa instrukcja NBP o planie kasowym przyczyni się do znacznego zacieśnienia związku między planami finansowo-gospodarczymi a planem kasowym, dzięki wprowadzeniu w podstawowych tytułach planu kasowego t. zw. „rozliczeń wpływów i rozchodów uczestników planowania kasowego“. Dalszym, bardzo istotnym czynnikiem, pozwalającym na prawidłowszą ocenę kształtowania się obrotów gotówkowych w planach finansowo-gospodarczych jest wprowadzenie na wniosek Banku szeregu nowych pozycji ilustrujących gotówkowe wykonanie niektórych planów, do obowiązujących w roku bieżącym jednostki gospodarki społecznej wzorów formularzy terminowych sprawozdań finansowych i statystycznych. Dotyczy to w zasadzie sprawozdawczości terminowej funkcjonującej w tych działach gospodarki narodowej, których obroty mają istotne znaczenie dla takich tytułów planu kasowego jak: utarg towarowy i utarg żywienia zbiorowego, usługi (komunikacji krajowej lokalnej, przedsiębiorstw widowiskowych i rozrywkowych, innych instytucji i przedsiębiorstw) oraz skup artykułów rolnych i innych.

Dla celów praktycznego wykorzystania przez pracowników komórek planowania obiegu pieniężnego Banku podaje się poniżej wykaz ważniejszych pozycji wprowadzonych do sprawozdawczości obowiązującej na rok 1954 usystematyzowanych według działów gospodarki narodowej:

A. PRZEMYSŁ

I. Sprawozdawczość przemysłu kluczowego

Sprawozdanie finansowe — wzór P—22

1. Sprzedaż — w tym wpływy gotówkowe.

Pozycja ta jest wypełniana tylko przez jednostki podległe Ministerstwu Górnictwa i Leśnictwa.

2. Zaliczki w gotówce wypłacane bezpośrednio przez przedsiębiorstwa prowadzące skup, w tym na rzecz osób fizycznych i gospodarki nieuspołecznionej.

Sprawozdanie statystyczne — wzór H—23 (wprowadzony w życie po raz pierwszy w br.) ilustruje wykonanie skupu z podziałem na dostawy z PGR, innych gospodarstw uspołecznionych, spółdzielni produkcyjnych oraz z gospodarstw indywidualnych (dla poszczególnych grup artykułów — wartościowo i ilościowo).

II. Sprawozdawczość drobnego przemysłu państwowego

Sprawozdanie finansowe — wzór P—17, DW.

1. Sprzedaż usług

2. Wpływy gotówkowe ze sprzedaży — pozycja ta dotyczy nie tylko sprzedaży gotówkowej usług, lecz zawiera również ewentualne wpływy gotówkowe ze sprzedaży wyrobów i materiałów.

III. Sprawozdawczość przemysłu spółdzielczego

Sprawozdania finansowe — wzór P—17, DSp.

1. Sprzedaż usług przemysłowych

2. Sprzedaż usług nieprzemysłowych

3. Wpływy gotówkowe ze sprzedaży — pozycja ta obejmuje oprócz wpływów gotówkowych z tytułu usług również realizację gotówkową ze sprzedaży wyrobów i materiałów.

4. Wpłaty gotówkowe z tytułu skupu.

B. ROLNICTWO I LEŚNICTWO

I. Sprawozdawczość PGR

Sprawozdanie finansowe — wzór R—GR—1

1. Wpływy gotówkowe z tytułu sprzedaży materiałów, produktów, towarów i usług.

2. Wpływy gotówkowe z tytułu usług gospodarki komunalno-mieszkaniowej.

II. Sprawozdawczość leśnictwa

Sprawozdanie finansowe — wzór R—LP—10

1. Wpływy ze sprzedaży gotówkowej.

III. Sprawozdawczość PCLPN „Las“

Sprawozdanie finansowe — wzór R Las—6

1. Wydatki gotówkowe z tytułu skupu.

C. HANDEL

I. Sprawozdawczość państwowych i spółdzielczych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego

Sprawozdanie finansowe — wzory H—48, HSD—V, OZR—8

1. Zakup towarów — w tym zakup towarów ze źródeł zdecentralizowanych za gotówkę,

2. Zaliczki gotówkowe wypłacane przez przedsiębiorstwa skupu — pozycja wprowadzona tylko do

wzoru H—48. Sprawozdanie statystyczne wzór H—10 — ilustruje wykonanie skupu z podziałem na skup z PGR, innych gospodarstw uspołecznionych, spółdzielni produkcyjnych oraz z gospodarstw indywidualnych (dla poszczególnych grup artykułów — wartościowo i ilościowo).

D. KOMUNIKACJA

I. Sprawozdawczość państwowych przedsiębiorstw komunikacyjnych i łączności

Sprawozdanie finansowe — wzór TŁ—9

1. Pozycje obrazujące sprzedaż usług podstawowych oraz wpływy gotówkowe z tytułu sprzedaży tych usług.

II. Sprawozdawczość CZPU „Orbis“

Sprawozdanie finansowe — wzór 09

1. Sprzedaż usług z wyodrębnieniem sprzedaży miejsc w wagonach sypialnych,

2. Wpływy gotówkowe z tytułu pozostałych usług (opłaty manipulacyjne, wpływy z hoteli, działalności turystycznej itp.), z wyłączeniem wpływów ze sprzedaży miejsc w wagonach sypialnych.

E. INNE USŁUGI

I. Sprawozdawczość jednostek kulturalno-socjalnych, podległych Ministerstwu Kultury i Sztuki, CUK, GKKE i Urzędowi Rady Ministrów

Sprawozdanie finansowe — wzór K—29

1. Sprzedaż — w tym za gotówkę.

II. Sprawozdawczość przedsiębiorstw usługowych podległych Ministerstwu Gospodarki Komunalnej

Sprawozdanie finansowe — wzór GK—6f

Sprzedaż w tym za gotówkę.

Powyższy wykaz nie obejmuje, rzecz jasna, wszystkich wzorów i pozycji sprawozdawczości finansowej i statystycznej na rok bieżący, które mogą być pomocne dla pracowników komórek planowania kasowego.

W roku bieżącym, po wprowadzeniu szeregu zmian, sprawozdawczość terminowa (finansowa i statystyczna) stała się doniosłym źródłem materiałów i informacji umożliwiających dalsze zacieśnienie związku planu kasowego z planami finansowo-gospodarczymi, a tym samym mających wpływ na pogłębienie planowania kasowego. Aby materiały te mogły być z pożytkiem wykorzystywane dla potrzeb planu kasowego, jest rzeczą konieczną, by wszyscy pracownicy komórek planowania obiegu pieniężnego zapoznali się z treścią, układem obowiązujących sprawozdań oraz z trybem i terminami ich opracowywania.

Z. Brzostek

Zebrania kierowniczego aktywu zawodowego w oddziałach i oddziałach wojewódzkich NBP

Omawiając zagadnienia współdziałania kierowniczego aktywu zawodowego i społecznego w zarządzaniu oddziałem, trzeba wpiąć wyjaśnić jaką rolę odgrywa w jednostkach organizacyjnych Banku socjalistyczna zasada jednoosobowego kierownictwa.

Engels już wyjaśniał, iż zwycięstwo rewolucji socjalistycznej, uspołecznienie środków produkcji nie może pociągnąć za sobą zniesienia autorytetu, kierownictwa, dyscypliny (Marks, Engels, Dzieła Wybrane, Warszawa, 1949, str. 598). Socjalistyczne jednoosobowe kierownictwo jest z gruntu odmienne od jednoosobowego kierownictwa kapitalistycznego. Kapitalistyczne kierownictwo, to forma panowania kapitalisty lub kierownika przedsiębiorstwa kapitalistycznego nad pracownikami, którego celem jest wyzysk pracownika dla osiągnięcia jak największych zysków dla kapitalisty. Socjalistyczne jednoosobowe kierownictwo, to kierowanie wolnymi od wyzysku masami pracującymi dla ich własnej korzyści, które jest wyrazem woli mas, które kojarzy w sposób harmonijny inicjatywę twórczą, szeroki demokratyzm z żelazną dyscypliną w pracy. Socjalistyczna zasada jednoosobowego kierownictwa znajduje pełne zastosowanie w jednostkach organizacyjnych Banku, tj. w centrali, w oddziałach wojewódzkich i oddziałach operacyjnych. Zasada ta wzmocnia jednoosobową odpowiedzialność i jednoosobową decyzję kierownika jednostki organizacyjnej Banku, co warunkuje sprawną działalność tej jednostki. Jednoosobowa odpowiedzialność kierownika jednostki organizacyjnej naturalnie nie zwalnia od odpowiedzialności innych pracowników tej jednostki, za powierzone im wykonanie i nadzorowanie czynności. Właściwe realizowanie zasady jednoosobowego kierownictwa nie oznacza jednak zerwania z kolektywnym systemem pracy. Celowość wspólnego naradzania się kierownika oddziału z kierowniczym aktywem zawodowym i społeczno-politycz-

nym, przed podjęciem poważniejszych decyzji przez kierownika, potwierdza praktyka wielu oddziałów i oddziałów wojewódzkich. Ponieważ stosowane są rozmaite określenia dla tego rodzaju zebrań, trzeba od razu wyjaśnić, iż zebrań zawodowego aktywu kierowniczego i aktywu społeczno-politycznego nie należy utożsamiać z „naradami pracy“, które dotyczą zebrań związkowych załogi z kierownictwem, kierowanymi przez męża zaufania lub innego pracownika wybranego przez zebranych na naradzie, ani też z odprawami szkoleniowymi, organizowanymi zgodnie z planem szkolenia, ani też z innymi zebraniami organizowanymi przez organizację społeczno-polityczną. Dla zebrań kierowniczego aktywu zawodowego i społeczno-politycznego przyjmuje się często określenie „odprawy“ u kierownika jednostki. Określenie to jednak w tym przypadku wydaje się nieodpowiednie. Odprawy u kierownika jednostki z niektórymi kierownikami komórek i pracownikami oraz inne wzajemne konsultacje były i będą nadal stosowane, tematem ich są sprawy bieżące, uzgodnienie sposobu wykonania różnych codziennych prac itp. Często podczas takich odpraw i wspólnych konsultacji kierownictwa z niektórymi kierownikami komórek wyłaniają się jednak trudniejsze problemy, które wymagają już omówienia na zebraniach aktywu kierowniczego i społeczno-politycznego.

Zebrania zawodowego aktywu kierowniczego i aktywu społeczno-politycznego organizowane są w oddziałach wojewódzkich różnymi metodami.

I tak np. w oddziałach wojewódzkich:

Gdańsk — odbywają się zebrania naczelników wydziałów (i ewentualnie również niektórych pracowników, zależnie od tematów), z reguły dwa razy w miesiącu. Tematem każdej narady jest omówienie przebiegu realizacji planów prac, współpraca pomiędzy wydziałami, sytuacja organizacyjno-kadrowa w oddziałach operacyjnych, wyniki rewizji

BGR w oddziałach, organizacja pracy w oddziale wojewódzkim itp.

Kielce, Szczecin — odbywają się zebrania naczelników wydziałów i czynnika społeczno-politycznego, u dyrektora oddziału wojewódzkiego, raz w tygodniu w sobotę. Tematem są prace planowane na przyszły tydzień, wykonanie poleceń jednostek organizacyjnych Centrali, sytuacja organizacyjna w oddziałach itp.

Kraków — odbywają się zebrania co tydzień z udziałem naczelników wydziałów i w pewnych przypadkach również sekretarza POP. Zebrań spisują kolejno protokoły naczelnicy poszczególnych wydziałów. Tematem zebrań są między innymi ważniejsze zagadnienia ekonomiczno-kredytowe, wnioski na tle wyników rewizji BGR itp.

Lublin — odbywają się raz w miesiącu zebrania aktywu, w skład którego wchodzi 25 osób, w tym naczelnicy wydziałów, wytypowani pracownicy wydziałów, czynnik społeczno-polityczny. Terminy zebrań zostały ustalone do końca br. Tematy na zebrania są ustalane przez naczelników wydziałów i podawane do wiadomości zebranym przed zebraniem. Głównym tematem zebrań są uchybienia, niedociągnięcia i błędy w pracy oddziałów i oddziału wojewódzkiego.

Łódź, Olsztyn, Rzeszów, Wrocław, Zielona Góra — odbywają się zebrania cotygodniowe, zaś w oddziałach wojewódzkich **Bydgoszcz i Poznań** co dwa tygodnie z udziałem naczelników wydziałów oraz czynnika społeczno-politycznego. Podobne zebrania w Oddziale Wojewódzkim **Opole** odbywają się dwa razy w miesiącu, jednakże bez ustalania z góry tematyki tych zebrań. W Oddziale Wojewódzkim **Stalino** przyjęto zasadę odbywania zebrań aktywu kierowniczego co wtorek, przy czym na każdym zebraniu jeden z naczelników wydziału składa kolejno sprawozdanie z prac wydziału. W Oddziale Wojewódzkim **Warszawa**, oprócz cotygodniowych zebrań naczelników wydziałów odbywają się zebrania aktywu raz na kwartał w szerszym składzie, z udziałem niektórych pracowników wydziałów.

Niezależnie od powyższych zebrań, odbywają się w oddziałach wojewódzkich wspólne konferencje niektórych naczelników i pracowników dwóch lub więcej wydziałów, z udziałem lub bez udziału dyrektora oddziału wojewódzkiego. Np.: w Oddziale Wojewódzkim **Łódź** naczelnicy wydziałów kredytów i planowania z udziałem niektórych pracowników tych wydziałów, organizują dwa razy w miesiącu wspólne konferencje, których celem jest wymiana obserwacji i informacji o aktualnej sytuacji gospodarczej województwa. W Oddziale Wojewódzkim **Opole** odbywają się analogiczne zebrania, na których ponadto ocenia się działalność komórek kredytowych i planowania w oddziałach, w oparciu o materiały uzyskane z delegacji instruktazowych, poświęconych specjalnie kontroli stosowania przez oddziały zasady polityki kredytowej. Ponadto odbywają się podobne zebrania raz w miesiącu z szerszym udziałem pracowników tych wydziałów, przedmiotem tych zebrań jest interpretacja przepisów. W niektórych oddziałach wojewódzkich np.: **Poznań, Opole** itp. odbywają się również cotygodniowe zebrania naczelników wydziałów: organizacyjnego, kadr, kredytów, planowania lub wydziałów: organizacyjnego, kadr i operacyjno-rachunkowego, poświęcone głównie sytuacji organizacyjno-kadrowej w oddziałach operacyjnych. Zebrań tych są niekiedy przedkładane problemy trudniejsze do omówienia na zebraniach kierowniczego aktywu z udziałem dyrektora oddziału wojewódzkiego.

W oddziałach operacyjnych zwyczaj odbywania zebrań kierowniczego aktywu zawodowego i społeczno-politycznego nie znalazł jeszcze szerszego zastosowania. Dlatego wydaje się wskazane szersze spopularyzowanie tej racjonalnej metody socjalistycznej organizacji pracy.

I tak np. w niektórych oddziałach województwa warszawskiego I i II kategorii u dyrektorów oddziałów odbywają się zebrania kierowników komórek z udziałem przedstawiciela rady miejscowej i POP na ogół dwa — trzy razy w miesiącu. Zebrania te są prowadzone przez dyrektorów oddziałów, podczas gdy związkowe narady pracy prowadzone są przez przedstawicieli rady miejscowej lub wybranego pracownika. Oddział Bielsko-Biała uważa iż zebrania dyrektora oddziału z kierownikami komórek winny odbywać się w zasadzie w każdą sobotę, w celu omówienia ważniejszych zagadnień organizacyjnych i tak np.: planu prac na następny tydzień, sposobu usunięcia ewentualnych „zatorów“ w pracy lub trudności we współpracy między komórkami, wyników kontroli wewnętrznej itp. W zebraniach tych powinni brać udział przedstawiciele rady miejscowej i POP. Niezależnie od tych zebrań cotygodniowych, kierownicy komórek winni codziennie kontaktować się w ustalonych godzinach z dyrektorem oddziału, w celu uzgodnienia spraw bieżących.

Trzeba jednak krytycznie stwierdzić, iż w szeregu jednostek organizacyjnych Banku, w których zainicjowano odbywanie zebrań kierowniczego aktywu zawodowego, zebrania te nie odbywają się systematycznie, a niekiedy w ogóle nie odbywają się wcale, pomimo iż wiele aktualnych i ważnych problemów nadawałoby się do wspólnego omówienia na takim zebraniu. W przypadkach tych, zazwyczaj wina leży zarówno po stronie kierownika jednostki, jak i kierowniczego aktywu zawodowego i społeczno-politycznego. Jedną z przyczyn ewentualnie niechętnego stosunku do odbywania zebrań aktywu w niektórych jednostkach organizacyjnych Banku jest wadliwa organizacja zebrań, np.:

1) nieprzygotowanie aktualnej tematyki zebrania, brak porządku obrad zebrania, skutek czego zebrani dyskutują na dowolne tematy nie zawsze aktualne w danym okresie czasu,

2) utrzymywanie na niskim poziomie dyskusji (o charakterze „pogawędki“ np.: zebrani nie trzymają się tematu, nie analizują istoty sprawy, nie projektują konkretnych wniosków, wskutek czego dyskusja nie daje rozwiązania poruszonych problemów,

3) kierownik jednostki, który przewodniczy zebraniu nie podaje ostatecznych wniosków z zebrania i decyzji, wskutek czego zebrani nie widzą rezultatów przeprowadzonej dyskusji.

W niektórych oddziałach, na zebraniach kierowniczego aktywu zawodowego i politycznego praktykuje się w przypadku rozbieżności zdań formalne głosowanie. Praktyka ta jest niesłuszna. Jak już we wstępie wspomniano socjalistyczna zasada jednoosobowego kierownictwa wyklucza tego rodzaju metodę kierowania oddziałem. Zebraniem winien z reguły kierować kierownik danej jednostki (lub w czasie jego nieobecności wyznaczony zastępca), który po wysłuchaniu głosów dyskusji i opinii zebranych podejmuje odpowiednie decyzje (ewentualnie może je odroczyć), zaś w podsumowaniu dyskusji może i w zasadzie powinien podać swoje stanowisko odnośnie opinii wygłoszonych w dyskusji.

Zebrania kierowniczego aktywu zawodowego z udziałem przedstawicieli aktywu społeczno-politycznego, przy umiejętnym stosowaniu zasad krytyki i samokrytyki niewątpliwie przyczyniają się w poważnym stopniu do podwyższenia poziomu prac w oddziale oraz do lepszej koordynacji czynności jak również do mobilizacji kierowniczego zespołu oddziału i dlatego powinny być w szerszym stopniu niż dotychczas organizowane.

Listy do redakcji

1. Koledzy Mastalski Kazimierz i Piestrzak Władysław piszą do nas „poważnym utrudnieniem w pracy jest zbyt duża, naszym zdaniem, ilość zarządzeń zmieniających, względnie uzupełniających przepisy obowiązujących instrukcji służbowych. Olbrzymia ilość uzupełnień i zmian instrukcji działu VI wypisana na marginesach egzemplarza instrukcji, zamieniła go w trudno czytelny rękopis. Od kolegów z działów operacyjno-rachunkowych, wiemy, iż również skarżą się oni na nieaktualność pierwotnego tekstu instrukcji IVA — rachunki bankowe i IV D — rozliczenia inkasowe.

Z drugiej strony odczuwa się brak jednolitych, skodyfikowanych przepisów w pionie kredytowania rolnictwa i leśnictwa. Szczególnie daje się we znaki brak szczegółowych aktualnych instrukcji dotyczących kredytowania spółdzielczości produkcyjnej i PGR.

Wydaje się nam, że Centrala Banku nie przywiązuje dostatecznej wagi do zagadnienia kodyfikacji istniejących zarządzeń i ograniczenia ilości nowoukazujących się zarządzeń“.

Po otrzymaniu powyższego listu redakcja zasięgnęła informacji w odnośnych jednostkach organizacyjnych Centrali, skąd uzyskała wiadomość, iż w drugiej połowie 1954 r., a najpóźniej w I kwartale 1955 r. zostanie przeprowadzona kodyfikacja zarządzeń i instrukcji Banku.

Jednocześnie Zarząd Banku wydał polecenie, ażeby dwa razy do roku były wydawane wykazy obowiązujących zarządzeń w układzie numerycznym.

Ponadto zostało wydane polecenie ograniczenia dyspozycji w formie zarządzeń Prezesa. Jak również dowiadujemy się, instrukcja o kredytowaniu spółdzielczości produkcyjnej została już opracowana i ukaże się w najbliższej przyszłości.

Skodyfikowana instrukcja ogólna działu VI została już opracowana, podobnie jak i zaktualizowany zbiór zarządzeń tego działu i opracowania te zostaną wydane we wrześniu.

2. Kol. A. Kraińska z Oddziału w Brzozowie w liście do Redakcji zwraca uwagę na niewłaściwe zasady ustalania terminów płatności kredytów ponadnormatywnych, udzielanych państwowym gospodarstwom rolnym. Kol. Kraińska pisze „Instrukcja BR o kredytowaniu PGR nie dość jasno ujmuje sprawę uruchamiania i wyznaczania terminów spłat dla kredytów na produkcję w toku. Na naszym terenie utarł się zwyczaj ustalania miesięcznego terminu spłaty — w terminie składania następnego oświadczenia okresowego. W tym terminie następuje całkowita spłata kredytu i ponowne uruchomienie go na nowy wniosek przedsiębiorstwa, choć faktycznie tylko część zabezpieczenia jest czymś nowym. Takie postępowanie wydaje mi się niewłaściwe, gdyż spłaty i ponowne uruchomienia kredytu nie są odzwierciedleniem zmian przedmiotu kredytowania, który w ciągu około dziewięciu miesięcy pozostaje ten sam, zwiększając jedynie swą wartość“.

Redakcja podziela zdanie kol. Kraińskiej, że przyjęty w praktyce sposób ustalania terminów płatności dla kredytu na produkcję w toku, a także innych kredytów ponadnormatywnych udzielanych państwowym gospodarstwom rolnym, jest niezgodny z zasadami systemu kredytowego, że sprawa ustalania terminów płatności dla tych kredytów wymaga uregulowania w przepisach Banku.

Dziękujemy naszemu korespondentowi za interesujące listy i w dalszym ciągu apelujemy do wszystkich czytelników o nadsyłanie do nas swoich uwag dotyczących żywoitych zagadnień pracy bankowej, nadmienając, iż listy publikowane będą przez Redakcję opłacane według obowiązujących stawek.

DZIAŁ INSTRUKCYJNY

Zmiany w systemie rozliczeń z budżetem państwa w r. 1954

Podstawę prawną zmian systemu rozliczeń z budżetem państwa, jakie nastąpiły w r. 1954 stanowią:

1) Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 24 lipca 1953 r. w sprawie opracowania resortowych projektów budżetu centralnego i projektów budżetów terytorialnych na rok 1954, a w szczególności załącznik Nr 2 do powyższego zarządzenia, tj. instrukcja w sprawie sporządzenia projektów planów finansowych przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym.

2) Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 1954 r. w sprawie kwartalnych zgłoszeń finansowych ministerstw i urzędów centralnych oraz kwartalnych zadań finansowych centralnych zarządów, jednostek równorzędnych i przedsiębiorstw państwowych, działających według zasad rozrachunku gospodarczego (Monitor Polski Nr A—19 z dnia 19 lutego 1954 r., poz. 333).

3) Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 18 stycznia 1954 r. w sprawie rozliczeń ministerstw i urzędów centralnych z budżetem centralnym z tytułu zysków i strat oraz środków obrotowych podległych przedsiębiorstw państwowych, działających według zasad rozrachunku gospodarczego (Monitor Polski Nr A—19 z dnia 19 lutego 1954 r., poz. 334).

Powyższe zarządzenia mają być uzupełnione in-

strukcją Ministra Finansów, w której podany będzie szczegółowy tryb i sposób opracowania kwartalnych zgłoszeń finansowych oraz sporządzania rozliczeń okresowych i rocznych przez ministerstwa i urzędy centralne.*)

Pierwsze z wymienionych zarządzeń wprowadza bardzo ważną zmianę w trybie planowania finansowego ministerstw i urzędów centralnych w zakresie jednostek objętych działem pierwszym budżetu centralnego (gospodarka narodowa). Nowa metoda planowania rozliczeń polega na tym, że rozliczenia na szczeblu resortów i urzędów centralnych ustala się metodą saldową, a nie drogą sumowania rozliczeń poszczególnych zarządów centralnych. Planowanie rozliczeń resortów z budżetem centralnym dla jednostek z pozostałych działów klasyfikacji budżetowej oraz rozliczeń z budżetami terenowymi dokonywane jest nadal na zasadach dotychczas obowiązujących. Również nie ulegają zmianie zasady planowania rozliczeń z budżetem na szczeblu zarządów centralnych i jednostek równorzędnych oraz przedsiębiorstw.

*) W chwili pisania niniejszego artykułu instrukcja ta nie była jeszcze zatwierdzona, z tym, że rozliczenia z budżetem są dokonywane na podstawie II-go projektu omawianej instrukcji.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia br. precyzuje i rozszerza zasadę wyrażoną w uchwale Nr 244 Rady Ministrów z dnia 4 kwietnia 1953 r., a dotyczącą podstawy rozliczeń zarządów centralnych z budżetem państwa. W uchwale tej — w związku z wprowadzeniem dwustopniowości rozliczeń z budżetem — ustalono, że zarządy centralne otrzymują planowe dotacje z budżetu i dokonują planowych wpłat do budżetu w wysokości przewidzianej w kwartalnych planach wykonywania budżetu. Obecnie zarządzenie Ministra Finansów wyjaśnia bliżej sposób powiązania z budżetem w zakresie rozliczeń z tytułu zysków i strat oraz funduszy obrotowych własnych i wprowadza jako podstawę rozliczeń resortów z budżetem — kwortalne zgłoszenia finansowe, a dla centralnych zarządów i przedsiębiorstw — kwortalne zadania finansowe, opracowane w ramach kwartalnych zgłoszeń finansowych ministerstw i urzędów centralnych. Resortowe kwortalne zgłoszenia finansowe stanowią jednocześnie podstawę przy opracowaniu przez Ministerstwo Finansów kwartalnego planu wykonania budżetu.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br. ma na celu przede wszystkim dostosowanie zasad rozliczeń z budżetem, wynikających z uchwały Nr 244 Rady Ministrów do przepisów obu omówionych zarządzeń. Ponadto zarządzenie to zawiera szereg nowych przepisów zmierzających do uelastycznienia systemu rozliczeń, a w szczególności do umożliwienia pełnego i terminowego wyposażenia przedsiębiorstw w przysługujące im fundusze obrotowe — mimo przejściowego braku środków na rachunkach rozliczeń centralnych zarządów. Chodzi tu głównie o postanowienie dotyczące otwarcia rachunków rozliczeń ministerstw i urzędów centralnych, na których gromadzone będą środki pochodzące ze specjalnych dotacji budżetowych, a przeznaczone na przejściowe zasilanie rachunków rozliczeń centralnych zarządów.

Ważną zmianą — z punktu widzenia przedsiębiorstw i centralnych zarządów planowo-deficytowych — jest wprowadzenie zasady udzielania dotacji na pokrycie strat proporcjonalnie do wykonania planów sprzedaży produkcji.]

Po tej ogólnej charakterystyce zarządzeń, ustalających tryb i zasady rozliczeń z budżetem na r. 1954, rozpatrzmy teraz szczegółowo tegoroczne zmiany systemu rozliczeń, przy czym z uwagi na istniejące powiązania między przepisami tych zarządzeń omawiać będziemy zmiany nie według poszczególnych zarządzeń, lecz w zależności od szczebla którego dotyczą, tj. resortów, centralnych zarządów i przedsiębiorstw.

Na szczeblu resortów wprowadzono w zakresie rozliczeń z budżetem następujące zmiany:

- opracowywanie kwartalnych zgłoszeń finansowych i kwartalnych zadań finansowych;
- sporządzanie projektów rozliczeń okresowych i rocznych;
- stosowanie przy planowaniu i wykonywaniu rozliczeń z budżetem metody saldowej;
- udzielanie centralnym zarządom przejściowych kredytów z rachunków rozliczeń ministerstw i urzędów centralnych.

W myśl zarządzenia Ministra Finansów z dnia 16 stycznia br. ministerstwa i urzędy centralne obowiązane są sporządzać kwortalne zgłoszenia finansowe z tytułu planowych rozliczeń z zysku, strat i funduszy obrotowych jak również z tytułu podatków —

obrotowego i od operacji nietowarowych oraz różnic budżetowych. Kwortalne zgłoszenia finansowe opracowywane są na podstawie danych kwartalnych z zatwierdzonych rocznych planów finansowych z uwzględnieniem zmian wynikających z kwartalnych planów operatywnych, zmian organizacyjnych oraz zmian cen, taryf i stawek płac. W związku z tym w załączniku do zgłoszenia ministerstwo powinno uzasadnić przewidywane odchylenia od przyjętej na dany kwartał w narodowym planie gospodarczym wartości produkcji lub obrotów oraz danych co do zatrudnienia, wydajności, funduszu płac i obniżenia kosztów własnych. Na oddzielnym formularzu podaje się kwoty — wynikające ze zmienionych planów — rozliczeń z budżetem z tytułu wpłat z zysku, pokrywania strat, nadwyżek i niedoborów własnych funduszy obrotowych, finansowania wzrostu środków obrotowych oraz różnic budżetowych i podatków, w porównaniu z odpowiednimi danymi narodowego planu gospodarczego. W stosunku do różnic budżetowych i podatków podaje się kwoty planowego zarachowania i kwoty kasowego wykonania, a więc uwzględniając zaległości czy nadpłaty okresu poprzedniego i sumy przechodzące — z uwagi na terminy płatności — na okres następny.

Zarówno dane w zakresie produkcji (obrotów), akumulacji i podziału zysku, jak dane dotyczące rozliczeń z budżetem przedstawia się według poszczególnych centralnych zarządów i przedsiębiorstw bezpośrednio podległych ministerstwu, w przekroju działów gospodarki narodowej w następującej kolejności: przemysł, budownictwo, rolnictwo i leśnictwo, komunikacja i łączność oraz obrót towarowy.

Kwortalne zgłoszenia finansowe składają ministerstwa do zatwierdzenia we właściwych departamentach Ministerstwa Finansów w terminie do dnia 25 miesiąca poprzedzającego kwartał planowany, a więc np. na III kwartał do dnia 25 czerwca. Zgłoszenia resortów powinny być rozpatrzone w ciągu 5 dni od daty ich złożenia.

Na podstawie zatwierdzonych przez Ministerstwo Finansów zgłoszeń finansowych ministerstwa i urzędy centralne opracowują kwortalne zadania finansowe dla podległych jednostek, tj. centralnych zarządów i przedsiębiorstw bezpośrednio podległych resortowi. Zadania te nie mogą w ciągu kwartału ulegać zmianie. Jednocześnie na oddzielnym formularzu ustala się kwoty przelewów centralnych zarządów z tytułu wpłat z zysku i nadwyżek własnych funduszy obrotowych, przeznaczonych na pokrycie planowego wzrostu środków obrotowych innych podległych jednostek.

Ministerstwa i urzędy centralne obowiązane są sporządzać i przedstawiać do zatwierdzenia właściwym departamentom Ministerstwa Finansów zbiorcze resortowe projekty rozliczeń okresowych (za I, II i III kwartał) oraz rozliczeń rocznych. Projekty rozliczeń powinny być opracowane na podstawie bilansów jednostek podległych, z tym, że w razie braku bilansu którejkolwiek z jednostek przyjmuje się w projektach rozliczeń okresowych dane ze sprawozdawczości terminowej, a w projektach rozliczeń rocznych dane bilansowe za 3 kwartały, z uwzględnieniem danych szacunkowych za kwartał czwarty. Projekty rozliczeń okresowych powinny być przedstawione przez ministerstwa do zatwierdzenia w ciągu 10 dni od terminu ustalonego dla składania zbiorczych bilansów przez centralne zarządy i jednostki równorzędne, a projekty rozliczeń rocznych — w ciągu 10 dni od

daty ustalonej dla zatwierdzania bilansów rocznych, nie później jednak niż do dnia 31 maja.

W projekcie rozliczeń okresowych podaje się faktyczne wykonanie w porównaniu z narodowym planem gospodarczym i zadaniami finansowymi (wszystkie dane licząc od początku roku) w zakresie wartości sprzedaży, wyników działalności i podziału zysku, otrzymanych dotacji na pokrycie strat i finansowanie wzrostu środków obrotowych oraz wpłat z zysku i z tytułu nadwyżek własnych funduszy obrotowych. Ponadto wykazuje się niedobory funduszy obrotowych powstałe na skutek osiągnięcia zysków niższych od planowanych i tym samym niepełnego pokrycia planowego wzrostu normatywów środków obrotowych. Tego rodzaju niedobory funduszy obrotowych mogą być — zgodnie z § 12 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br., — pokryte z wpłat z zysku ponadplanowego innych centralnych zarządów, jeśli właściwy minister wyrazi na to zgodę. Wszystkie dane wykazywane są w projekcie rozliczeń według poszczególnych centralnych zarządów i przedsiębiorstw bezpośrednio podległych ministerstwu. Na podstawie zatwierdzonych projektów rozliczeń ministerstwa i urzędów centralne ustalają kwoty rozliczeń dla poszczególnych jednostek (centralnych zarządów itp.) oraz kwoty przelewów z tego tytułu między jednostkami.

Zarówno w planowaniu rozliczeń z tytułu zysków i strat oraz z tytułu nadwyżek funduszy obrotowych i finansowania wzrostu środków obrotowych, jak i przy rozliczeniach okresowych i rocznych, przyjęto w r. 1954 na szczeblu resortu metodę saldową w przeciwstawieniu do stosowanej w roku ubiegłym metody sumowania rozliczeń poszczególnych centralnych zarządów i jednostek równorzędnych. Obliczenia metodą saldową dokonywane są tylko dla jednostek powiązanych z budżetem centralnym, w obrębie działu pierwszego klasyfikacji budżetowej (gospodarka narodowa) z wyłączeniem jednostek podległych Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, Ministerstwu Finansów, Ministerstwu Oświaty, Ministerstwu Zdrowia, Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministerstwu Kultury i Sztuki. Należy podkreślić, że nie podlegają saldowaniu z innymi rodzajami rozliczeń z budżetem kwoty dotacji na pokrycie strat wykazane przez poszczególne centralne zarządy, a to ze względu na konieczność ściślejszej kontroli wyników branż deficytowych.

Wyjaśnijmy zasady saldowania rozliczeń na przykładzie. Jeśli więc w zgłoszeniu finansowym resortu na I kwartał br. przewiduje się, że planowe rozliczenia centralnych zarządów będą przedstawiać się następująco:

Nazwa jednostki podległej	wpłaty z zysku	dotacje na pokrycie strat	wpłaty nadwyżek funduszy obrotowych	finansowanie wzrostu środków obrotowych
Centralny zarząd Nr 1	—	120	—	90
Centralny zarząd Nr 2	230	—	—	—
Centralny zarząd Nr 3	105	—	75	—
razem centralne zarządy	335	120	75	90
zbiorczo resort	320	120	—	—

to pozycja „razem centralne zarządy“ obrazuje plan rozliczeń resortu z budżetem, ustalony drogą sumo-

wania rozliczeń centralnych zarządów, tj. metodą stosowaną w roku ubiegłym, a pozycja „zbiorczo resort“ wykazuje kwoty planowanych rozliczeń resortu obliczone metodą saldową. Różnica polega na tym, że na szczeblu resortu salduje się sumy rozliczeń centralnych zarządów z tytułu wpłat z zysku, nadwyżek własnych funduszy obrotowych i finansowania wzrostu środków obrotowych, a więc z wyłączeniem pokrycia strat. Obowiązuje ponadto warunek, że wpłaty z zysku wyliczone na szczeblu resortu nie mogą się kształtować poniżej 10% sumy zysku wszystkich jednostek podległych. W konkretnym więc przypadku omawianego przykładowo (zakładając, że kwota zysku wszystkich podległych jednostek została zaplanowana w wysokości zł 2.500.—) pokrycie różnicy wynikającej z kompensaty wpłat nadwyżek własnych funduszy obrotowych centralnego zarządu Nr 3 z dotacjami na finansowanie wzrostu środków obrotowych centralnego zarządu Nr 1 nastąpić może z ogólnej sumy wpłat z zysku. Z tego względu planowe rozliczenia resortowe obejmować będą dwie pozycje, a mianowicie odprowadzenie do budżetu wpłat z zysku w kwocie zł 320 i otrzymanie z budżetu dotacji na pokrycie strat w kwocie zł 120.—. Gdyby kwota planowych wpłat z tytułu nadwyżek funduszy własnych w obrocie była wyższa od zapotrzebowania z tytułu finansowania wzrostu środków obrotowych, wówczas wyliczone na szczeblu resortu kwoty wpłat z zysku zostałyby odpowiednio powiększone w wyniku saldowania rozliczeń poszczególnych centralnych zarządów.

Analogicznie stosuje się metodę saldową przy rozliczeniach okresowych. Jeśli więc np. w projekcie rozliczeń okresowych dane dotyczące rozliczeń centralnych zarządów z tytułu wpłat z zysku, wpłat z tytułu nadwyżek funduszy własnych w obrocie, dotacji na pokrycie strat i na finansowanie wzrostu środków obrotowych oraz niedoborów spowodowanych mniejszymi od planowanych zyskami (brak pełnego pokrycia planowego wzrostu normatywów środków obrotowych) przedstawiają się następująco:

Nazwa jednostki podległej	wpłaty z zysku	dotacje na pokrycie strat planowych	wpłaty nadwyżek funduszy obrotowych	finansowanie wzrostu środków obrotowych	brak pokrycia wzrostu normatywów wskutek niezarych zysków
Centralny zarząd W	199	—	—	—	23
Centralny zarząd X	—	70	—	45	—
Centralny zarząd Y	212	—	57	—	—
Centralny zarząd Z	63	—	—	20	—
razem centralne zarządy	474	70	57	65	23

to rozliczenia okresowe na szczeblu resortu wyniosą:

a) z tytułu wpłat z zysku — zł 443, tj. w wysokości wpłat centralnych zarządów zł 474 pomniejszonej o zł 8.— w związku z ujemnym saldem wpłat nadwyżek i dotacji na finansowanie wzrostu środków obrotowych oraz o kwotę zł 23.— na pokrycie niedoboru wynikającego z nieosiągnięcia planowego zysku, przy czym to ostatnie potrącenie może być dokonane tylko w przypadku uzyskania zgody właściwego ministra (§ 12 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br.);

b) z tytułu dotacji na pokrycie strat planowych — zł 70.—.

W świetle powyższych wyjaśnień staje się bardziej zrozumiałe przeprowadzanie między centralnymi zarządami wzajemnych przelewów z tytułu rozliczeń z budżetem, o czym była mowa przy kwartalnych zadaniach finansowych i projektach rozliczeń okresowych. Plan przelewów czyli rozrzut poszczególnych wpłat między centralne zarządy ustalają ministerstwa i urzędy centralne na oddzielnych formularzach — na podstawie zatwierdzonych kwartalnych zgłoszeń finansowych, jeśli chodzi o planowe rozliczenia, i na podstawie zatwierdzonych projektów rozliczeń okresowych przy kwartalnej korekcie rozliczeń w oparciu o bilansowe wyniki działalności.

Wprowadzenie przelewów między centralnymi zarządami z tytułu rozliczeń z budżetem wiąże się ściśle z metodą saldowania rozliczeń na szczeblu resortu. Jeśli bowiem ustala się w zgłoszeniu finansowym pokrycie w części lub w całości zapotrzebowania z tytułu finansowania wzrostu środków obrotowych jednego centralnego zarządu, z wpłat z zysku czy wpłat nadwyżek własnych funduszy obrotowych innych centralnych zarządów, to w konsekwencji muszą być między zainteresowanymi jednostkami dokonane odpowiednie przelewy. O sposobie ustalania planu przelewów orientują nas następujące zestawienia rozrzutów oparte o dane liczbowe wyżej przytoczonych przykładów stosowania metody saldowej:

1. rozrzut wpłat wynikających z zatwierdzonych zadań finansowych:

Jednostki podległe otrzymujące przelewy od innych centralnych zarządów	Ogółem resort	w tym	
		Centralny Zarząd Nr 1	Centralny Zarząd Nr...
Jednostki podległe dokonujące przelewów na rzecz innych centralnych zarządów			
Ogółem resort	90	90	
Centralny zarząd Nr 2	15*)	15	
Centralny zarząd Nr 3	75*)	75	

2. rozrzut wpłat wynikających z zatwierdzonego projektu rozliczeń okresowych.

Jednostki podległe otrzymujące przelewy od innych centralnych zarządów	Ogółem resort	w tym	
		Centralny Zarząd X	Centralny Zarząd Z
Jednostki podległe dokonujące przelewów na rzecz innych centralnych zarządów			
Ogółem resort	65	45	20
Centralny zarząd Y — z wpłat	8	8	—
Centralny zarząd z zysku			
Centralny zarząd z nadwyżek	57	37	20

*) z wpłat z zysku

***) z wpłat z tytułu nadwyżek własnych funduszy obrotowych

Czwartą i ostatnią z wyszczególnionych na wstępie zmian w systemie rozliczeń z budżetem na szczeblu resortu jest utworzenie w ministerstwach specjalnych rezerw środków budżetowych w celu udzielenia przejściowej pomocy finansowej centralnym zarządom i innym jednostkom równorzędnym. Rezerwy te tworzone będą — na wniosek resortu — do wysokości 10% planowanej na dany rok sumy wzrostu normatywów ministerstwa (urzędu centralnego) lub do wysokości 3% normatywów na dzień 31 grudnia danego roku. Uzyskane na ten cel kredyty budżetowe ministerstwa obowiązane są przelać w całości na odrębne „rachunki rozliczeń“ prowadzone przez Narodowy Bank Polski w ramach konta bilansowego 111 „rachunki rozliczeń z tytułu zysków, strat i środków obrotowych“. — Z rachunków rozliczeń ministerstwa mogą udzielać kredytów centralnym zarządom i jednostkom równorzędnym w przypadkach braku środków na ich rachunkach rozliczeń na pokrycie terminowych płatności względem innych centralnych zarządów, przedsiębiorstw podległych centralnym zarządom i budżetu. Kredyty udzielane są bezprocentowo, na okres nie przekraczający dwóch miesięcy. W razie niespłacenia kredytu w wyznaczonym terminie ministerstwo zleca właściwemu dla danego centralnego zarządu oddziałowi Narodowego Banku Polskiego pokrycie wymagalnej sumy kredytu z bieżących wpływów na rachunek rozliczeń centralnego zarządu. Zobowiązania z tytułu omawianych kredytów regulowane są w pierwszej kolejności przed wszystkimi innymi wypłatami z rachunków rozliczeń.

Zmiany systemu rozliczeń z budżetem centralnych zarządów pozostają w ścisłym związku ze zmianami rozliczeń z budżetem na szczeblu ministerstw i urzędów centralnych. Odmienne od dotychczasowych zasady wprowadzono w zakresie:

- 1) podstawy rozliczeń planowych i okresowych;
- 2) sposobu dokonywania wpłat przez centralne zarządy;
- 3) pokrywania strat centralnych zarządów planowo-deficytowych;
- 4) pokrywania niedoborów funduszy obrotowych powstałych wskutek nieosiągnięcia planowego zysku.

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br. podstawę planowych rozliczeń centralnych zarządów z tytułu zysków i strat oraz funduszy obrotowych stanowią ustalone przez właściwe ministerstwa kwartalne zadania finansowe. Układ kwartalnych zadań finansowych wzorowany jest na zgłoszeniach finansowych. Jedyna różnica w projektowanych formularzach polega na tym, że w zadaniach kwartalnych podaje się kwoty wpłat z zysku, nadwyżek funduszy obrotowych w ciągu roku oraz dotacji na sfinansowanie wzrostu środków obrotowych — oddzielnie w części dotyczącej budżetu i oddzielnie w części rozliczanej między centralnymi zarządami. Wynika to ze stosowania metody saldowej na szczeblu resortu. W kwartalnym zgłoszeniu finansowym ministerstwo ustala netto rozliczenia z budżetem, natomiast w zadaniach finansowych i opracowanych na ich podstawie rozrzutach trzeba ująć całość rozliczeń i dokładnie określić kwoty jakie każdy centralny zarząd ma otrzymać z budżetu i od innych centralnych zarządów (dotacje na finansowanie wzrostu funduszy obrotowych) oraz kwoty podlegające odprowadzeniu (wpłaty z zysku i z tytułu nadwyżek funduszy obrotowych) do budżetu i na rzecz innych centralnych zarządów. W ramach otrzymanych zadań

centralne zarządy opracowują kwartalne zadania finansowe dla podległych przedsiębiorstw.

Analogicznie przedstawia się sprawa rozliczeń okresowych. Projekt rozliczeń okresowych opracowany przez ministerstwo w oparciu o bilanse zbiorcze centralnych zarządów staje się po zatwierdzeniu przez Ministerstwo Finansów podstawą rozliczeń z tego tytułu dla centralnych zarządów. I znowu tak jak to występowało przy kwartalnych zgłoszeniach i zadaniach finansowych, ministerstwo zgłasza w projekcie rozliczeń sumy netto po przeprowadzeniu saldowania na szczeblu resortu, a następnie na odrębnym formularzu ustala kwoty wpłat i wypłat poszczególnych centralnych zarządów w stosunku do budżetu i wzajemnie między centralnymi zarządami.

Jeśli chodzi o terminy, to kwartalne zadania finansowe powinny być opracowane i zatwierdzone w takim terminie, aby przedsiębiorstwa otrzymały je najpóźniej do 10 dnia pierwszego miesiąca odnośnego kwartału. W projekcie instrukcji w sprawie kwartalnych zgłoszeń i zadań finansowych przewiduje się, iż zadania finansowe powinny być podane centralnym zarządom do wiadomości i wykonania w terminie trzech dni od dnia otrzymania przez ministerstwo od Ministerstwa Finansów zatwierdzonych zgłoszeń finansowych na dany kwartał. Również w terminie trzech dni od zatwierdzenia resortowych projektów rozliczeń okresowych ministerstwa powinny powiadomić centralne zarządy o wysokości przypadających na nie wpłat i wypłat z tytułu rozliczeń okresowych. Szczegółowy tryb i terminy ustalenia przez centralne zarządy kwartalnych zadań finansowych dla przedsiębiorstw będzie określony wewnętrznymi instrukcjami resortów.

Należy podkreślić, że przy rocznych rozliczeniach centralnych zarządów z tytułu zysków i strat oraz funduszy obrotowych wszystkie obliczenia przeprowadzane są w stosunku do rocznych planów finansowych (bilanse dochodów i wydatków) ministerstw i urzędów centralnych, z tym, że Ministerstwo Finansów może ustalić za podstawę rozliczeń sumę kwartalnych zadań finansowych. Sposób przeprowadzania rozliczeń rocznych uregulowany będzie odrębnymi przepisami. Jak wynika z zasad ustalania kwartalnych zadań finansowych centralne zarządy dokonują wpłat i otrzymują dotacje bądź z budżetu państwa, bądź w drodze wzajemnych rozliczeń z innymi centralnymi zarządami, natomiast dotąd wszystkie rozliczenia przeprowadzane były wyłącznie z budżetem. Ponadto zmianie uległy terminy wpłat do budżetu i terminy otrzymywania dotacji. Według zarządzenia Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br., centralne zarządy powinny przekazywać do budżetu:

a) wpłaty z zysku — do dnia 25 każdego miesiąca w wysokości $\frac{1}{3}$ części sumy wynikającej z kwartalnego zadania finansowego;

b) nadwyżki funduszy obrotowych na 1 stycznia — do dnia 25 stycznia każdego roku;

c) nadwyżki funduszy obrotowych w ciągu roku — do dnia 25 każdego miesiąca w wysokości $\frac{1}{3}$ sumy wynikającej z kwartalnego zadania finansowego.

Powyższe wpłaty powinny być dokonywane bezpośrednio na rachunek dochodów budżetowych Ministerstwa Finansów, a nie jak dotychczas na rachunki dochodów budżetowych właściwej dla danego centralnego zarządu rady narodowej.

Dotacje z budżetu otrzymują centralne zarządy:

a) na pokrycie planowych strat — do dnia 3 każdego miesiąca w wysokości $\frac{1}{3}$ części dotacji wynikającej z kwartalnego zadania finansowego;

b) z tytułu niedoborów funduszy obrotowych na dzień 1 stycznia z tytułu pogorszenia wyników — do dnia 20 stycznia, nie później jednak niż w ciągu 15 dni od daty decyzji Prezydium Rządu (w odniesieniu do zarządów terenowych — decyzji prezydium terenowej rady narodowej), jeśli decyzja ta wydana zostanie po dniu 5 stycznia;

c) z tytułu niedoboru funduszy obrotowych na dzień 1 stycznia powstałego z innych przyczyn — do dnia 20 stycznia każdego roku;

d) z tytułu wzrostu środków obrotowych w ciągu roku — do dnia 3 każdego miesiąca w wysokości $\frac{1}{3}$ kwoty wynikającej z kwartalnego zadania finansowego.

Jednocześnie ustalono, iż przelewy centralnych zarządów z tytułu zysków i nadwyżek funduszy obrotowych na rzecz innych centralnych zarządów, przeznaczone na pokrycie planowego wzrostu normatywów (finansowanie wzrostu środków obrotowych) — powinny być dokonywane do dnia 25 każdego miesiąca w wysokości $\frac{1}{3}$ kwoty przelewów wynikającej z kwartalnego zadania finansowego.

Z pozostałych zmian w zakresie rozliczeń z budżetem centralnych zarządów szczególne znaczenie mają przepisy o proporcjonalnym do wykonania planów sprzedaży produkcji pokrywaniu strat centralnych zarządów planowo-deficytowych oraz przepisy umożliwiające pokrywanie w ciągu roku niedoborów funduszy obrotowych, spowodowanych nieosiągnięciem planowego zysku. Jak wiadomo centralne zarządy planowo-deficytowe wykazują — w związku z przekraczaniem planów sprzedaży produkcji — ponadplanowe straty, które według dotychczas obowiązujących przepisów nie mogły być bieżąco pokrywane. Obecnie może być na ten cel udzielona — na podstawie decyzji Ministerstwa Finansów — dodatkowa dotacja budżetowa (w ramach dotacji rocznej), której wysokość ustala się odpowiednio do sumy przekroczenia planu sprzedaży produkcji, przy zastosowaniu procentu wynikającego z porównania planowanej na dany kwartał straty i planowanej na dany kwartał sprzedaży produkcji. Przekazanie omawianej dotacji przez budżet powinno nastąpić w ciągu 10 dni od daty otrzymania miesięcznego sprawozdania z wykonania planu sprzedaży produkcji. Jeżeli chodzi o niedobory funduszy obrotowych, powstałe w przypadku, gdy wskutek nieosiągnięcia planowego zysku centralne zarządy nie mogą w pełni sfinansować planowego wzrostu środków obrotowych, to odnośne przepisy zarządzenia Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br. (§ 12) przewidują możliwość pokrycia tego rodzaju niedoborów funduszy obrotowych z wpłat z zysku ponadplanowego innych centralnych zarządów — na podstawie decyzji właściwego ministra.

Zmiany w systemie rozliczeń z budżetem na szczeblu przedsiębiorstw nie wymagają już szczególnego omówienia, gdyż prawie wszystkie stanowią konsekwencję zmian wprowadzonych w rozliczeniach z budżetem ministerstw lub w rozliczeniach centralnych zarządów.

Do ważniejszych zmian w zakresie rozliczeń przedsiębiorstw z tytułu zysków i strat i funduszy obrotowych zaliczyć należy:

1) ustalenie odmiennej od dotychczasowej podstawy rozliczeń planowych i okresowych, a mianowicie przeprowadzanie tych rozliczeń nie w oparciu o plany finansowe (bilanse dochodów i wydatków), lecz na bazie ustalonych przez centralny zarząd kwartalnych zadań finansowych, z tym, że roczne rozliczenia przeprowadzane są nadal według planów finansowych, jeśli Ministerstwo Finansów nie wyda polecenia przyjęcia za podstawę rozliczeń — sumy kwartalnych zadań finansowych;

2) uelastycznienie pokrywania strat przedsiębiorstw planowo-deficytowych, polegające na tym, że w przypadku przekraczania planu sprzedaży produkcji mogą być tym przedsiębiorstwom przyznane dodatkowe dotacje — na zasadach analogicznych jak dla centralnych zarządów planowo-deficytowych;

3) możliwość przyspieszenia pokrywania ponadplanowych i nieplanowych strat jednych przedsiębiorstw z wpłat z zysku ponadplanowego lub w związku ze zmniejszeniem dotacji na pokrycie strat innych przedsiębiorstw — przez zniesienie obowiązku uzgadniania decyzji właściwego ministra z Ministrem Finansów;

4) pokrywanie niedoborów funduszy obrotowych przedsiębiorstw, spowodowanych nieosiągnięciem planowego zysku — z ponadplanowych zysków innych przedsiębiorstw, tj. zastosowanie przepisów § 12 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 18 stycznia br. w odniesieniu do przedsiębiorstw;

5) przyjmowanie przy rozliczeniach okresowych i rocznych z tytułu zysków i strat kwoty odpisów na fundusz zakładowy w zarachowanej wysokości wynikającej z bilansów.

Reasumując uwagi o zmianach w systemie rozliczeń z budżetem z tytułu zysków i strat oraz funduszy obrotowych, należy stwierdzić, że tegoroczne zmiany stanowią dalszy krok w ramach przyjętego w roku ubiegłym kierunku rozwojowego naszego systemu rozliczeń z budżetem, zmierzającego przede wszystkim do zapewnienia terminowej realizacji planu dochodów budżetowych oraz do wzmocnienia kontroli wykonania planu akumulacji drogą uaktywnienia działalności resortów i centralnych zarządów w zakresie rozliczeń z budżetem.

W ślad za wprowadzeniem w r. 1953 zasady dwustopniowości rozliczeń, polegającej na odrębnym rozliczaniu się przedsiębiorstw z centralnymi zarządami i centralnych zarządów z budżetem państwa, a tym samym znacznie zwiększającej zadania centralnych zarządów, obserwujemy w roku bieżącym wciągnięcie do operatywnej pracy na tym odcinku — ministerstw i urzędów centralnych. Wyrazem tego jest nałożenie na resorty obowiązku opracowywania kwartalnych zgłoszeń finansowych w oparciu o analizę ekonomiczną planowych zadań poszczególnych branż oraz projektów rozliczeń okresowych na podstawie analizy bilansów zbiorczych. Jednocześnie w związku z zastosowaniem metody saldowej w rozliczeniach na szczeblu resortu wzrasta odpowiedzialność ministerstw i centralnych zarządów za właściwe i terminowe wyposażanie przedsiębiorstw w przysługujące im własne fundusze obrotowe.

Z drugiej strony nowe przepisy wprowadzają szereg zasad mających na celu uelastycznienie systemu rozliczeń z budżetem. Do rezerw tworzonych na szczeblu centralnych zarządów z wpłat z zysku ponadplanowego przedsiębiorstw dochodzi w roku bieżącym możliwość uzyskania przez centralne zarządy

prześciowych kredytów z rachunków rozliczeń ministerstw i urzędów centralnych. Podkreślenia również wymaga zmiana w dotowaniu przedsiębiorstw i centralnych zarządów planowo-deficytowych oraz zmniejszenie formalności przy pokrywaniu ponadplanowych strat jednych przedsiębiorstw z wpłat zysku ponadplanowego innych przedsiębiorstw.

W całości system rozliczeń z budżetem stanowi mechanizm dość skomplikowany i bardzo czuły, tak że każde niedociągnięcie w pracy komórek finansowych w ministerstwach i centralnych zarządach może spowodować zahamowanie w dopływie niezbędnych funduszy obrotowych do przedsiębiorstw. Według obowiązujących w roku bieżącym przepisów wyposażenie przedsiębiorstw może być uzależnione nie tylko od wyników działalności i sytuacji finansowej pozostałych przedsiębiorstw, ale także od wpłat z tytułu rozliczeń z budżetem przedsiębiorstw podległych innym centralnym zarządom. Aby w tych warunkach system rozliczeń z budżetem zapewnił właściwe i terminowe wyposażenie przedsiębiorstw w fundusze obrotowe i tym samym przyczynił się do likwidacji jednej z głównych przyczyn zatorów w rozliczeniach z dostawy, usługi i roboty między przedsiębiorstwami społecznymi, aparat finansowy resortów i centralnych zarządów powinien funkcjonować bardzo sprawnie. Dla osiągnięcia tego celu będzie niewątpliwie pomocne wzmocnienie kontroli bankowej w zakresie rozliczeń z budżetem i to zarówno przez oddziały w formie dokładnego analizowania przyczyn niedoborów i nadwyżek funduszy obrotowych własnych przedsiębiorstw i energicznych interwencji w jednostkach nadrzędnych tych przedsiębiorstw, jak i na szczeblu Centrali Banku, drogą bezpośredniego badania w centralnych zarządach materiałów dotyczących rozliczeń z budżetem.

Należy jeszcze podkreślić, że nowy system rozliczeń z budżetem Państwa powoduje także pewne zmiany w zakresie przepisów o udzielaniu kredytów normatywnych i ponadnormatywnych oraz kontroli ich zabezpieczenia. Chodzi tu mianowicie o te przypadki gdy centralny zarząd — z uwagi na zmiany organizacyjne oraz zmiany cen, taryf i stawek płac — ustali na dany kwartał normatywy środków obrotowych podległego przedsiębiorstwa czy przedsiębiorstw w wysokości odmiennej od normatywy przyjętych na ten okres w zatwierdzonych rocznych planach techniczno-ekonomicznych tych przedsiębiorstw. Jest rzeczą jasną, że wówczas gdy ulega zmianie podstawa rozliczeń przedsiębiorstwa z budżetem z tytułu funduszy obrotowych, a więc gdy stosownie do nowego normatywu zmienia się wysokość wyposażenia przedsiębiorstwa we własne fundusze obrotowe — musi również ulec zmianie podstawa finansowania przedsiębiorstwa kredytami normatywnymi i ponadnormatywnymi.

W związku z powyższym nałożony został *) na centralne zarządy i jednostki równorzędne obowiązek przesyłania kopii kwartalnych zadań finansowych poszczególnych przedsiębiorstw właściwym terytorialnie oddziałom banków finansujących działalność eksploatacyjną tych przedsiębiorstw. Ponadto w każdym przypadku zmiany wysokości normatywów w stosunku do ustalonych w rocznym planie przedsiębiorstwa centralny zarząd obowiązany jest za-

*) Pismo okólne Zarządu Budżetu Państwa z dnia 23 czerwca br. Nr BP 6321/5-2/54.

mieszcząc na egzemplarzu kwartalnego zadania finansowego przesyłanego oddziałowi banku — specjalną tabelkę zawierającą kwoty normatywów dla poszczególnych grup środków obrotowych, podlegających normowaniu w danej branży, z podziałem na normatywy przyjęte za podstawę rozliczeń z budżetem wg kwartalnego zadania finansowego i normaty-

wy z planu rocznego. Jako obowiązujące przy ustalaniu zabezpieczenia kredytów normatywnych i ponadnormatywnych przyjmuje się w tych przypadkach normatywy według kwartalnych zadań finansowych z tym, że normatywy miesięczne oblicza się na dotychczasowych zasadach.

S. Komar

Kontraktacja w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych

Kontraktacja artykułów rolnych, polegająca na zawieraniu umów między gospodarzami indywidualnymi i rolniczymi spółdzielniami produkcyjnymi a instytucjami kontraktującymi — spółdzielczymi czy państwowymi — na dostawę z góry określonych artykułów rolnych, na ustalonych warunkach, stanowi instrument planowego regulowania gospodarki rolnej i podnoszenia jej poziomu.

Kontraktacja jest korzystna dla obu stron — dla państwa, ponieważ zapewnia w ten sposób uzyskanie artykułów rolnych zgodnie z zapotrzebowaniem — i dla rolników, którzy zapewniają sobie z góry zbyt swych produktów na z góry określonych warunkach oraz uzyskują zaliczkowo pomoc w środkach uprawy i w gotówce.

Kontraktacja artykułów rolnych łączy interes jednostki z interesem całego społeczeństwa.

Udzielanie zaliczek na umowy kontraktacyjne zawierane przez spółdzielnie produkcyjne ze wszystkimi instytucjami kontraktującymi, z wyłączeniem przemysłu cukrowniczego — jest dokonywane przez oddziały Narodowego Banku Polskiego.

Udzielanie zaliczek na kontraktację upraw wieloletnich o charakterze inwestycyjnym, jak plantacje wikliny czy krzewów jagodowych prowadzi placówki Banku Rolnego.

Udzielanie zaliczek przez oddziały NBP na kontraktację w spółdzielniach produkcyjnych odbywa się poza limitem kredytowym, ustalonym dla spółdzielni produkcyjnych.

Dlatego też dopuszczalne są przekroczenia ustalonych dla spółdzielni produkcyjnych kwartalnych limitów kredytowych o sumę udzielonych spółdzielniom zaliczek na kontraktację z tym, że łącznie przyznane zaliczki dla spółdzielni produkcyjnych i indywidualnego rolnictwa nie mogą przekroczyć w ogólnej sumie ustalonego dla oddziału limitu na kontraktację.

W tym celu konieczna jest ciągła współpraca komórki spółdzielni produkcyjnych i drobnego rolnictwa w oddziale Banku dla ustalenia stopnia wykorzystania limitu.

W odniesieniu do niektórych upraw określanych Uchwałami Prezydium Rządu dopuszczalne jest przekroczenie limitu o ustalony procent.

Udzielane zaliczki dla producenta są bezprocentowe pod warunkiem pełnego wywiązania się z zawartej umowy — odsetki płaci instytucja kontraktująca.

Kontraktacja jest przeprowadzana bezpośrednio przez placówki instytucji kontraktujących lub na ich zlecenie całkowicie lub częściowo przez gminne spółdzielnie „Samopomoc Chłopska“, które wydają naturalia należne w ramach zawieranych umów i dokonują skupu kontraktowanej masy towarowej.

Odsetkami od udzielonych zaliczek należy w każdym przypadku obciążać instytucję kontraktującą a nie pośredniczącą.

Udzielanie zaliczek na umowy kontraktacyjne, zawierane przez spółdzielnie produkcyjne, stanowi oddzielny problem w kredytowaniu rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

Powiązanie udzielonego kredytu z przedmiotem kredytowania nabiera szczególnej wyrazistości w źródle jego spłaty.

Jeśli bowiem udzielony kredyt na zakup pasz na przykład może być z powodzeniem spłacony z wpływów uzyskanych z produkcji roślinnej mimo, że ten rodzaj kredytu jest związany ściśle z produkcją zwierzęcą, to udzielone spółdzielni produkcyjnej zaliczki kontraktacyjne podlegają spłacie z wpływów za dostarczoną kontraktowaną masę towarową i tylko w tej wysokości w jakiej zostały udzielone na kontraktację danej uprawy. Np. spółdzielnia zakontraktowała ziemniaki przemysłowe, na które uzyskała zł 8.000.— zaliczki oraz jęczmień browarny, na który pobrała również zaliczkę w wysokości zł 5.000.—.

Jesienią spółdzielnia odstawiła ziemniaki przemysłowe na sumę zł 20.000. — z czego oddział potrąca zł 13.000. — udzielonej zaliczki — niesłusznie, bowiem należało potrącić tylko zł 8.000. — to znaczy udzieloną zaliczkę na kontraktację ziemniaków.

Powyższy przykład podałem dla zaobserwowania bardzo ścisłego powiązania kredytu z przedmiotem kredytowania oraz źródła i zakresu spłaty zaliczki.

Wyjątek od tej zasady stanowią spłaty udzielonych zaliczek w przypadku niewywiązania się spółdzielni z zawartej umowy kontraktacyjnej, o czym będzie mowa przy zagadnieniu rozliczeń z dostaw.

Wychodząc od udzielania przez oddział zaliczek na umowy kontraktacyjne zawierane przez spółdzielnie produkcyjne należy zaznaczyć, że sam fakt zawarcia umowy nie zawsze stanowi podstawę do udzielenia zaliczki przewidzianej umową, bez uzyskania dodatkowych informacji.

Zdarzają się bowiem, szczególnie w bieżącym roku, przypadki zawierania umów kontraktacyjnych przez spółdzielnie produkcyjne, które nie wywiązały się z winy własnej z umów kontraktacyjnych zawartych w latach ubiegłych i nawet posiadają z tego tytułu przeterminowane zobowiązania w postaci niespłaconych zaliczek.

Przed udzieleniem zaliczki kontraktacyjnej tym spółdzielniom, oddział winien porozumieć się z instytucją kontraktującą odnośnie realności zawartych umów z tymi spółdzielniemi, wskazując na niewywiązanie się z uprzednio zawartych umów, przy czym ostatecznie decyduje o realności zawartych umów instytucja kontraktująca.

Zaliczki kontraktacyjne są realizowane zasadniczo w naturaliach np. nawozy sztucznie czy materiał siewny oraz w gotówce, to jest różnicy między wartością pobranych naturalii a ogólną sumą zaliczki przewidzianej daną umową kontraktacyjną.

Przewidziana umową zaliczka kontraktacyjna może być również zrealizowana w całości w gotówce jeżeli spółdzielnia posiada własne nawozy, materiał siewny czy prosięta.

W przypadku jednak, jeśli posiadane przez spółdzielnię nawozy sztuczne, materiał siewny czy prosięta, które mają być wykorzystane do wykonania zawartej umowy kontraktacyjnej, zostały zakupione z kredytu bankowego, część zaliczki kontraktacyjnej, przypadająca na ich nabycie winna być przeznaczona na spłatę wykorzystanego kredytu.

Np. postępując się uprzednio użytym przykładem, spółdzielnia zawarła umowę na uprawę i dostawę ziemniaków przemysłowych z przewidzianą zaliczką zł 8.000. — oraz

jęczmienia browarnego z przewidzianą zaliczką zł 5.000. — z tego przy kontraktacji ziemniaków umowa przewiduje:

1) nawozy sztuczne	— zł 2.000.—
2) ziemniaki sadzeniaki	— zł 3.000.—
do wypłaty w gotówce	— 3.000.—

przy kontraktacji jęczmienia:

1) nawozy sztuczne	— zł 1.500.—
2) materiał siewny — jęczmień	— zł 2.000.—
do wypłaty w gotówce	— zł 1.500 —

Jednocześnie omawiana spółdzielnia wykorzystwała w Banku Rolnym kredyt na zakup nawozów sztucznych a w Narodowym Banku Polskim kredyt na zakup materiału siewnego i sadzeniaków — w wysokości pokrywającej zapotrzebowanie na całość gruntów uprawnych w związku z czym rezygnuje z należnych w ramach zawartych umów nawozów sztucznych, materiału siewnego i sadzeniaków.

W tych warunkach z przyznanych spółdzielni zaliczek w łącznej sumie zł 13.000. — należy przekazać zł 3.500. — do Banku Rolnego na spłatę kredytu nawozowego, kwotą zł 5.000. — spłacić wykorzystany w oddziale przez spółdzielnię kredyt na zakup materiału siewnego i sadzeniaków.

Pozostałość udzielonych zaliczek w sumie zł 4.500. — należy przenieść na rachunek bieżący spółdzielni.

Uprawnienia Banku do pokrywania zobowiązań spółdzielni za pobrane naturalia w ramach umowy kontraktacyjnej, czy też spłacania zadłużenia spółdzielni z tytułu kredytów na zakup nawozów sztucznych, materiału siewnego, sadzeniaków, czy prosiąt itp., wykorzystywanych do wykonania umowy kontraktacyjnej wynikają z warunków przewidzianych zawartą umową, które stanowią między innymi o przeznaczeniu udzielanej zaliczki.

Mimo to, projekt instrukcji o kredytowaniu rolniczych spółdzielni produkcyjnych, opracowany przez Departament Kredytów Rolnictwa i Leśnictwa, dla uproszczenia techniki udzielania i rozliczania zaliczek kontraktacyjnych przewiduje składanie przez spółdzielnie specjalnych wniosków o udzielenie zaliczek kontraktacyjnych, zawierających upoważnienie dla oddziałów Banku do pokrycia zobowiązań spółdzielni za pobrane naturalia z udzielonej zaliczki jak i spłaty zaliczki z wpływów uzyskanych z dostarczoną, zakontraktowaną masę towarową czy z innych wpływów, w przypadku niewywiązania się z zawartej umowy kontraktacyjnej.

Równocześnie wniosek ten, łącznie z przewidzianym do stosowania zawiadomieniem o przyznaniu kredytu i zapisami na rachunkach kredytowych (w księgach Banku) stanowić będzie dowód istnienia zobowiązania spółdzielni wobec Banku, w miejsce skryptów dłużnych stosowanych do czasu wydania cytowanej instrukcji.

Przy umowach kontraktacyjnych na uprawę i dostawę produktów rolnych wymagających sezonowych i powtarzających się nakładów np. na uprawę i zakopcowanie ziemniaków mogą występować dwie zaliczki i więcej, jak przy kontraktacji zasiewu (zasadzenia) i dostawy roślin zielarskich ze zbioru 1954 i 1955 i lat następnych (wieloletnich), kiedy przysługuje prawo otrzymania:

a) pierwszej zaliczki po podpisaniu umowy na zakup nasion i nawozów sztucznych,

b) drugiej zaliczki na pielęgnację, ochronę i sprzęt, po stwierdzeniu przez instytucję kontraktującą zasiania (zasadzenia) całej powierzchni objętej umową, prawidłowej i starannej jej obróbki,

c) dalszej zaliczki na zakup nawozów sztucznych wiosną każdego następnego roku, po stwierdzeniu przez instytucję kontraktującą wielkości obszaru i stanu zakontraktowanej plantacji,

d) następne zaliczki w każdym następnym roku w okresie wegetacji zakontraktowanych surowców zielarskich, po stwierdzeniu przez instytucję kontraktującą prawidłowej

i starannej obróbki plantacji oraz ustalenia, że stan plantacji rokuje dostawę zakontraktowanej ilości surowca.

Ilość, wysokość i termin spłaty zaliczek określają poszczególne timowy kontraktacyjne.

Przy kontraktacji zwierzęcej przewidziana jest druga zaliczka tylko na opas cieląt rzeźnych.

Zakontraktowane uprawy winny być ubezpieczone od zniszczeń w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń w ramach zabezpieczenia całości majątku spółdzielczego, bądź jako wyłączony przedmiot ubezpieczenia.

Przy zaliczkowaniu kontraktacji jak i w ogóle przy kredytowaniu spółdzielni nie jest stosowane cedowanie polis ubezpieczeniowych na rzecz Narodowego Banku Polskiego.

Tyle o samym udzielaniu zaliczek na umowy zawierane przez spółdzielnie a teraz o drugim etapie kontraktacji — rozliczaniu dostaw zakontraktowanej masy towarowej.

Należy zaznaczyć, iż dla prawidłowego i terminowego rozliczania dostaw kontraktacyjnych i związanej z tym spłaty zaliczek konieczne jest bieżące badanie wszystkich wpływów na rachunek spółdzielni.

Zgodnie z cytowanym wyżej pismem okólnym, należności za dostawy do wysokości zł 900. — winny być wyrównywane przez instytucje skupujące w formie poleceń przelewu na dobro spółdzielni produkcyjnych.

Zdarza się czasami, że instytucje kontraktujące, dokonując rozliczenia w tej formie nie zaznaczają w treści przelewu, iż przekazywana kwota dotyczy rozliczenia za dostawę z tytułu zakontraktowanej masy towarowej. Oddział Banku, będąc w posiadaniu odpisu pisma spółdzielni, skierowanego do instytucji kontraktującej o przekazanie należności może właśnie w drodze bieżącej kontroli wpływów ustalić iż odnośny przelew dotyczy należności za dostawę masy zakontraktowanej.

W praktyce rozliczenia w drodze poleceń przelewu występować winny tylko w końcowych rozliczeniach z zawartych umów przy dostawach częściowych.

Na należności z tytułu dostaw kontraktacyjnych przekraczające kwotę zł 900. — spółdzielnie produkcyjne wystawiają żądania zapłaty.

Zdarza się jednak, że spółdzielnie nie fakturują swoich należności w krótkim czasie po dostawie i wówczas niektóre z instytucji kontraktujących przekazują należności przekraczające zł 900. — również w drodze polecenia przelewu.

Należy w takim przypadku zwrócić uwagę odnośnej instytucji na nieprawidłowość, zawiadamiając jednocześnie właściwą spółdzielnię o wpływie należności z tytułu niezafakturowanej dostawy kontraktacyjnej. Jeśli w międzyczasie wpłynęło ze spółdzielni żądanie zapłaty, dotyczące danej dostawy, należy spowodować jego wycofanie przez spółdzielnię.

Dostawy zakontraktowanej masy towarowej przez spółdzielnie mogą być dokonywane jednorazowo bądź częściowo, w pewnych odstępach czasu.

W równomiernym stosunku do wielkości dostaw winny ulegać spłacie udzielone zaliczki kontraktacyjne.

W przypadku, jeśli zawarta umowa kontraktacyjna nie określa dokładnie wielkości dostaw, co szczególnie występuje przy kontraktacji roślinnej, oddział winien ustalić przy częściowym rozliczeniu dostawy, jaki procent wykonania umowy stanowi dokonana dostawa.

Nie można bowiem, jak już wskazano na wstępie, potrącać udzielonej zaliczki na kontraktację np. jęczmienia browarnianego z wpływów uzyskanych z tytułu odstawy zakontraktowanych ziemniaków przemysłowych jak i całości udzielonej zaliczki z wpływów za częściową dostawę.

Np. spółdzielnia zakontraktowała uprawę i dostawę ziemniaków przemysłowych uzyskując zł 8.000. — zaliczki. Dokonała odstawy połowy zakontraktowanej masy, uzyskując wpływ należności w sumie zł 10.000. —

Nie można w tym przypadku potrącić z tego wpływu całości udzielonej zaliczki w kwocie zł 8.000.— lecz tylko połowę to jest zł 4.000.—, mimo, że uzyskany wpływ za częściową dostawę w swej wysokości pozwala na pokrycie całości zaliczki.

Wyjątek od tej zasady stanowią przypadki, jeśli dostawa realizująca tylko część zawartej umowy jest ostateczna, to znaczy kiedy spółdzielnia nie wywiąże się całkowicie z zawartej umowy.

Dlatego też jest konieczne każdorazowe ustalenie procentu i możliwości wykonania umowy przy dostawach częściowych.

W myśl instrukcji o kredytowaniu rolniczych spółdzielni produkcyjnych, wpływy za dostawę zakontraktowanej masy towarowej winny wpływać bezpośrednio na rachunek udzielonej na dany cel zaliczki, gdzie podlegają właściwemu rozliczeniu.

Przy łącznym zafakturowaniu należności z tytułu odstawy zakontraktowanej masy roślinnej i zwierzęcej, wpływ z tego tytułu winien wpływać na dwa rachunki w zależności od wielkości udziału w dostawie poszczególnych składników a więc na rachunek udzielonej zaliczki na kontraktację roślinną i kontraktację zwierzęcą.

Przy prawidłowym i terminowym wykonaniu przez spółdzielnię zawartej umowy kontraktacyjnej, oddział Banku, rozliczając wpływ za dostawę masy towarowej dokonuje:

- a) spłaty udzielonej zaliczki kontraktacyjnej,
- b) przelewu składek PZU przy kontraktacji roślinnej,
- c) odprowadzenia opłat plantatorskich na rachunki podane zarządzeniem Nr 40 Prezesa NBP z dnia 20 lutego 1954 r. Dz. IV — rozliczenia specjalne,
- d) pozostałość przelewa na rachunek bieżący spółdzielni.

Równocześnie oddział nalicza należne odsetki od udzielonej zaliczki za okres od daty jej udzielenia do daty rozliczenia i obciąża nimi instytucję kontraktującą.

Inaczej jest przeprowadzane rozliczenie dostawy, a szczególnie obciążenie odsetkami od udzielonej zaliczki, w przypadku częściowego lub całkowitego niewywiązania się spółdzielni z zawartej umowy kontraktacyjnej z winy własnej czy przyczyn od spółdzielni niezależnych.

Rozliczanie w tych przypadkach jest przeprowadzane w zależności od przyczyn niewykonania przez spółdzielnię zawartej umowy.

Jeśli spółdzielnia nie wykonała częściowo lub całkowicie zawartej umowy z winy własnej, oddział Banku po stwierdzeniu powyższego zawiadamia spółdzielnię że udzielona zaliczka winna być natychmiast spłacona.

Przy częściowym wykonaniu umowy, wszystkie wpływy z tego tytułu podlegają przekazaniu na spłatę zaliczki.

Przy częściowym wykonaniu umowy odsetki od udzielonej zaliczki za okres od daty wykorzystania do daty częściowej spłaty płaci instytucja kontraktująca, a za okres od daty ustalonej dla wykonania umowy do daty ustalenia przyczyn niewywiązania się spółdzielni z umowy z winy własnej — płaci spółdzielnia produkcyjna.

Przy całkowitym niewywiązaniu się spółdzielni z zawartej umowy kontraktacyjnej z winy własnej, udzielona zaliczka oraz odsetki za okres od dnia jej wypłaty do dnia rzeczywistej spłaty pokrywa spółdzielnia.

W przypadku braku środków własnych spółdzielni na spłatę pozostałej części lub całej wykorzystanej zaliczki oraz należnych odsetek, należy przenieść całość zadłużenia na rachunek kredytu przeterminowanego, naliczając bieżące odsetki właściwe dla tego rachunku.

Rozliczenia przy częściowym niewywiązaniu umowy ilustruje poniższy przykład:

Spółdzielnia zawarła umowę na dostawę ziemniaków przemysłowych i pobrała w dniu 20 lutego przyznaną zaliczkę w wysokości zł 8.000.—

Termin wykonania umowy ustalono na październik tegoż roku.

25 października spółdzielnia dokonała dostawy tylko z dwóch trzecich zakontraktowanego obszaru uprawy ziemniaka, co wynika z nadesłanego dowodu dostawy przez instytucję skupującą.

Wpływ z tytułu dostawy zakontraktowanych ziemniaków zł 6.000.— oddział Banku wykorzystał na częściową spłatę udzielonej zaliczki.

W związku z tym, że spółdzielnia nie dokonała w październiku dalszych dostaw ziemniaków, oddział Banku ustalił w terminie do końca listopada, że spółdzielnia nie wywiązała się z zawartej umowy z winy własnej, ponieważ pozostałość ziemniaków uzyskanych z zakontraktowanego obszaru podzieliła między członków i sprzedała na wolnym rynku.

Oddział Banku naliczył i obciążył instytucję kontraktującą odsetkami od udzielonej spółdzielni zaliczki za okres od 20 lutego do 25 października, występując do spółdzielni o nadesłanie polecenia spłaty pozostałości niepokrytej zaliczki w wysokości zł 2.000.— oraz odsetek od tej kwoty za okres jednego miesiąca.

Z braku dyspozycji spłaty ze spółdzielni, w dniu 7 grudnia oddział przeniósł całość zadłużenia na rachunek kredytu przeterminowanego.

Należy przy tym zaznaczyć, że instytucji kontraktującej przysługuje prawo żądania uiszczenia kary przewidzianej zawartą umową kontraktacyjną w przypadku niewywiązania się spółdzielni z umowy kontraktacyjnej z winy własnej.

Jeśli spółdzielnia nie wywiązała się częściowo lub całkowicie z zawartej umowy kontraktacyjnej z przyczyn od siebie niezależnych, uznanych przez instytucję kontraktującą, może wystąpić z wnioskiem do instytucji kontraktującej o spowodowanie przedłużenia terminu spłaty zaliczki i pokrycie odsetek.

Instytucja kontraktująca może (o ile posiada na to zezwolenie swoich władz nadrzędnych) wystąpić do Banku o przedłużenie terminu spłaty zaliczki oraz wyrazić zgodę na pokrycie odsetek od wykorzystanej przez spółdzielnię zaliczki za okres od daty jej wykorzystania do ustalonego terminu dla dostawy masy zakontraktowanej.

Wykorzystaną zaliczkę jak i ewentualne odsetki za okres od terminu ustalonego dla wykonania umowy do dnia faktycznej spłaty zaliczki pokrywa spółdzielnia ze środków własnych.

W przypadku braku tych środków lub dyspozycji spłaty całość zadłużenia z tytułu zaliczki winna być przeniesiona na rachunek kredytu przeterminowanego.

O przeniesieniu nie spłaconych w terminie zaliczek kontraktacyjnych na rachunek kredytu przeterminowanego oddział Banku winny, tak jak i o przeniesieniu na ten rachunek innych kredytów, zawiadamiać właściwe powiatowe zarządy rolnictwa.

Artykuł nie wyczerpuje wszystkich problemów, jakie mogą powstać przy rozliczaniu zawieranych przez spółdzielnię produkcyjne umów kontraktacyjnych.

W zakresie kontraktacji niezbędna jest dokładna znajomość wydawanych co roku Uchwał Prezydium Rządu w tym przedmiocie i innych przepisów szczegółowych.

Należy pamiętać, że udzielane spółdzielniom produkcyjnym zaliczki kontraktacyjne stanowią około 75% obliwa kredytów udzielanych spółdzielniom i procent ten ciągle wzrasta.

W związku z tym prawidłowe i terminowe udzielanie zaliczek oraz rozliczanie kontraktacji w spółdzielniach stanowi podstawowe zadania działalności oddziałów Banku na tym odcinku.

Niektóre zagadnienia finansowania i kontroli kapitalnych remontów

Finansowanie i kontrola kapitalnych remontów nasuwa niekiedy w praktyce pewne trudności. Ostatnio szereg Oddziałów i czytelników skierowało do redakcji, jak również do właściwej komórki centrali Banku listy, w których proszą o wyjaśnienia niektórych wątpliwości.

Redakcja zwróciła się do zespołów pracowników Wydziału Kapitalnych Remontów w Departamencie Planowania o wyjaśnienie tych wątpliwości.

Niektóre z nich zamieszczamy poniżej.

1. § 10. Tryb dokonywania przerzutów — punkt 88

Niektóre oddziały miały wątpliwości co do terminu wykonania dyspozycji przerzutu wolnych środków na kapitalne remonty, przypuszczając, że dyspozycja przerzutu środków powinna być wykonana dopiero w końcu roku.

W związku z tymi wątpliwościami wyjaśnia się, że jeśli plan sfinansowania kapitalnych remontów przewiduje nadwyżkę wolnych środków na kapitalne remonty, która przeznaczona będzie do oddania innej jednostce, to dyspozycja przerzutu tych środków nie musi być wykonana dopiero w końcu roku t. j. po faktycznym zakumulowaniu nadwyżki.

Termin bowiem (15 grudnia) jest jedynie najpóźniejszym terminem, jaki może określić przedsiębiorstwo.

Przedsiębiorstwo może wykonać dyspozycje znacznie wcześniej, jeśli dysponuje środkami na rachunku 401, a rozkład płatności i akumulacji środków pozwala na oddanie istniejących już środków, przed faktycznym zakumulowaniem nadwyżki planowej.

Stosownie zatem do postanowień punktu 88 Instrukcji Służbowej Dział VI/1 — dyspozycja przerzutu może być wykonana, jeśli w momencie wykonywania dyspozycji przerzutu przedsiębiorstwo posiada dostateczne środki, konieczne do realizacji tej dyspozycji.

Jeśli przedsiębiorstwo — celem wcześniejszego wykonania dyspozycji przerzutu, a z braku wolnych środków na rachunku 401 — chciałoby korzystać z kredytu antycypacyjnego — to kredyt ten nie może mu być udzielony.

W przypadku natomiast konieczności uregulowania żądań zapłaty z tytułu własnych remontów kapitalnych — po wykonaniu dyspozycji przerzutu, a przed zakumulowaniem koniecznych środków — przedsiębiorstwo może korzystać z kredytu antycypacyjnego na poczet amortyzacji roku bieżącego w trybie Instrukcji Służbowej Dział VI/1 paragraf 18.

Powyższe zasady mają na celu umożliwienie przedsiębiorstwu wykonania dyspozycji przerzutu w terminie najszybszym z uwagi na interes adresata przerzutu, jednakże bez konieczności zadłużania się w kredycie bankowym na płatności nie znajdujące pokrycia z powodu oddania środków.

2. § 20. Spłata kredytu antycypacyjnego. § 21. Kredyt antycypacyjny przeterminowany

Kredyt antycypacyjny przeterminowany występuje tylko w przypadkach zahamowania chwilowego (bądź dłuższego) możliwości dysponowania przez przedsiębiorstwo środkami na rachunku rozliczeniowym. Powstały w związku z tym kredyt nastęrczał oddziałom terenowym wątpliwości, w jakiej kolejności powinien być płacony w przypadku równoczesnego zadłużania przedsiębiorstwa na rachunku kredytu antycypacyjnego.

Wyjaśniamy, że jeżeli przedsiębiorstwo posiada równocześnie zadłużenie z tytułu kredytu antycypacyjnego (konto 61) i kredytu antycypacyjnego przeterminowanego (konto 67), a rata amortyzacyjna wpłynie przed 22 danego miesiąca, wówczas oddział obowiązany jest spłacić kredyt antycypacyjny przeterminowany zgodnie z punktem 290/1 Instrukcji Służbowej Dział VI/1.

Wpływ natomiast raty amortyzacyjnej w terminie właściwym to jest w dniu 22 danego miesiąca — oddział może zużyć na spłatę kredytu antycypacyjnego (konto 61) — pozostawiając bez zmiany stan kredytu przeterminowanego.

Powyższe należy traktować wyłącznie jako uproszczenie księgowe, a nie jako dopuszczalne prolongowanie kredytu przeterminowanego.

Z zagadnieniem tym wiąże się zagadnienie, mylnie rozumiane przez niektóre oddziały, że kwota udzielonego kredytu antycypacyjnego „jako wpływ środków“ może być przeznaczona na spłatę kredytu przeterminowanego. Tak nie jest.

Udzielony kredyt antycypacyjny nie może być traktowany jako wpływ środków, które można przeznaczyć na spłatę

kredytu przeterminowanego. Udzielony kredyt jest bowiem przeznaczony na sfinansowanie określonych płatności za remonty, a nie na sfinansowanie wszelkich potrzeb finansowych.

Kredyt przeterminowany podlega spłacie ze wszystkich innych wpływów — poza udzielonym kredytem antycypacyjnym.

W związku z tym, jeśli przedsiębiorstwo przedkłada oddziałowi dyspozycje płatnicze, które mają być pokryte środkami z kredytu antycypacyjnego — przy równoczesnym zadłużeniu na rachunku kredytu antycypacyjnego przeterminowanego (konto 67), wówczas oddział nie może spłacić ze środków powstałych z udzielonego kredytu antycypacyjnego — kredytu przeterminowanego, lecz obowiązany jest uregulować przede wszystkim bieżące dyspozycje płatnicze, na które kredyt został wykorzystany.

Zaznacza się przy tym, że oddział winien interweniować w przedsiębiorstwie, aby wpłynęły środki na skutek braku których istnieje kredyt przeterminowany.

3. § 33. Analiza planu kapitalnych remontów

Zagadnienie wartości obiektów remontowych w planach kapitalnych remontów nastęrcza wielu oddziałom trudności w sprawdzeniu prawidłowości zakwalifikowania remontów do właściwej kategorii, szczególnie w tych przypadkach, gdy wartość obiektu jest niższa od obiektu w stanie nowym. Jeśli bowiem wartość księgowa obiektu jest zbyt niska w porównaniu do bieżącej wartości rynkowej odnośnego obiektu, to przedsiębiorstwo ma możliwość przeprowadzenia komisijnego przeszacowania obiektu mającego być poddanym kapitalnemu remontowi i tę wartość powinno wstawić do planu rzeczowego kapitalnych remontów.

Obowiązek dokonywania, a zatem i sporządzania protokołów przeszacowania obiektów zamieszczanych w planach kapitalnych remontów wynika z zarządzenia Ministra Finansów z dnia 30 marca 1951 roku (Monitor Polski A — 35/51).

Również w oparciu o wyżej wymienione zarządzenie — oddziały Narodowego Banku Polskiego winny bezwzględnie żądać od przedsiębiorstw przedkładania do wglądu omawianych protokołów z tym, że jako prawomocne traktowane będą przez bank protokoły podpisane co najmniej przez dyrektora przedsiębiorstwa, głównego księgowego i głównego mechanika.

Sprawa trybu, formy i sposobu dokonywania szacunku i sporządzania protokołów powinna być uregulowana we własnym zakresie przez odnośne jednostki nadrzędne. Generalne bowiem zasady w tym przedmiocie ustalone zostaną dopiero przez Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw powszechnej inwentaryzacji majątku narodowego.

4. § 39. Kontrola zgodności dyspozycji płatniczych z planem

Jeden z oddziałów w praktyce swojej spotkał się z faktem wykonania kapitalnego remontu w kwocie poniżej 30% kryterium ustalonego dla kapitalnych remontów.

W planie rzeczowym koszt kapitalnego remontu wynosił 31% wartości obiektu remontowanego.

Oddział zapytuje, czy może opłacić fakturę za remont wprowadzając objęty pozycją planu, lecz obecnie kształtujący się poniżej ustalonego kryterium 30% dla kapitalnych remontów.

Wyjaśniamy. Zagadnienie ma szerszy aspekt i należy je rozważyć w zależności od okoliczności, w jakich oddział zauważy, że koszt planowany w kwocie powyżej 30% jest wykonany poniżej 30% ustalonej granicy dla kapitalnych remontów.

Gdyby roboty o koszcie poniżej 30% nie były już wykonane i zapłacone, oddział ma obowiązek uzależnić wypłaty od przedłożenia dowodu wskazującego na obowiązujące kryterium indywidualne, niższe niż 30% (Instrukcja Służbowa Dział VI/1 punkt 216) lub wyrażającego zgodę ministerstwa — w przypadku gdy planowany koszt jest niższy od kryterium indywidualnego (Instrukcja Służbowa Dział VI/1 punkt 220).

Jeśli jednak roboty takie zostały już wykonane i zapłacone to ewentualna refundacja (o ile roboty te istotnie kwalifikują się do remontów bieżących lub średnich) uzależniona jest albo od zmiany planu kapitalnych remontów (skreślenie robót) i zmiany planu kosztów (podwyższenie limitu na re-

rzędnej przekroczenia planu kosztów. W związku z tym dyspozycję refundowania tego rodzaju nakładów może wydać tylko jednostka, która zatwierdziła plany a nie Bank, jak to oddział mylnie przypuszczał. Bank natomiast ma prawo i obowiązek przeprowadzenia odpowiedniej interwencji.

5. § 68. Zagadnienia różne — finansowanie kapitalnych remontów silników elektrycznych

Jeden z oddziałów prosi o podanie trybu finansowania kapitalnych remontów silników elektrycznych, mając wątpliwość czy silnik elektryczny może stanowić odrębną pozycję w inwentarzu przedsiębiorstwa.

Wyjaśniamy, że w przypadku jeśli silnik elektryczny wymaga pod względem technicznym remontu kapitalnego — to może on być — stosownie do wyjaśnień PKPG — objęty planem kapitalnych remontów i w związku z tym sfinansowany ze środków na kapitalne remonty pod warunkiem, że silnik zaewidencjonowany jest w księgowości środków trwałych pod odrębną pozycją.

Natomiast gdy silnik nie stanowi odrębnej pozycji inwentarzowej, a wchodzi na przykład w skład agregatu — to plan kapitalnych remontów nie może obejmować remontu tego silnika z wyjątkiem przypadków przeznaczenia całego agregatu do kapitalnego remontu.

Koszt remontu silnika elektrycznego — dotycząc w większości przypadków kosztów napraw łożysk i przewinięcia uzwojeń — winien zamykać się w granicach procentowych, obowiązujących dla kapitalnych remontów (30 — 70%).

Ewentualne przekroczenia wyżej wymienionych kryteriów mogą być respektowane jedynie pod warunkiem dochowania wymogów przewidzianych Instrukcją Służbową Dział VI/1.

6. § 5 i 30. Kapitalne remonty własnych środków trwałych, powstałych w wyniku działalności inwestycyjnej dokonywanej w obiektach obcych

Oddział we Wrocławiu miał wątpliwości, w jakim trybie należało finansować te obiekty własne przedsiębiorstwa, które powstały w wyniku inwestycji w obiekcie obcym, użytkowanym przez przedsiębiorstwa. Wprawdzie bezpośrednio przepisami § 5 ani 30 Instrukcji Służbowej Dział VI/1 nie podają trybu finansowania w przypadku podanym przez oddział, niemniej merytorycznie, wychodząc z intencji ustalenych w rozdziale 3 Instrukcji Służbowej Dział VI/1 oddział mógł, w zestawieniu z przepisami o prawach i uprawnieniach posiadacza obiektu wydzierżawionego, na przypadek dokonania w tym obiekcie nowej inwestycji — zagadnienie rozwiązać we własnym zakresie.

Należy bowiem wyjaśnić, że jako własne środki trwale położone w obiektach obcych (RPK — konto 002) należy rozumieć nie tylko przedmioty czy urządzenia zainstalowane w obcym obiekcie, ale również roboty typu inwestycyjnego na przykład: adaptacja lokalu, przeprowadzona swego czasu w ramach działalności inwestycyjnej. Wartość adaptacji powinna być zaksięgowana na koncie 002 jako inwestycja w dzierżawionych środkach trwałych.

Jeśli więc w obiekcie obcym przeprowadzone zostały swego czasu roboty adaptacyjne (np. przebudowa ścian, podłóg, drzwi, schodów itp) — to w przypadku remontu obejmującego naprawę (na przykład podłóg, drzwi, schodów itd) należy traktować je jako remont własnego obiektu to jest inwestycji wykonanej w obiekcie obcym.

7. § 57. Dokumentacja techniczna

Oddział w Stalinogrodzie mylnie interpretuje właściwość stosowania przepisu 414 Instrukcji Służbowej Dział VI/1.

Stosownie bowiem do wytycznych Pisma Okólnego 7/54 — jednostki budżetowe mogą pokrywać koszty dokumentacji technicznej (robocizna i wydatki osobowe) zlecane prywatnym projektantom — z kredytów budżetowych paragraf 18 — bez obowiązku rejestrowania ich w paragrafie 3, 1 lub 1a.

W związku z tym zwracamy uwagę, iż punkt 414 Instrukcji Służbowej Dział VI/1 dotyczy jedynie przedsiębiorstw państwowych działających na zasadach rozrachunku gospodarczego.

Finansowanie inwestycji limitowych niescentralizowanych

W porównaniu z przepisami o finansowaniu i kontroli inwestycji limitowych niescentralizowanych w roku 1953 — w roku bieżącym obowiązują pewne zmiany w układzie załączników do planów rzeczowych tych inwestycji.

Stosownie do wyjaśnienia Ministerstwa Finansów, podstawą finansowania w roku 1954 inwestycji limitowych niescentralizowanych państwowych przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym jest jedynie formalnie zatwierdzony plan rzeczowo-finansowy bez jakichkolwiek załączników (dawny wzór M1).

Finansowanie wydatków na dokumentację techniczną przed powołaniem samodzielnego oddziału wykonawstwa inwestycyjnego

Jeden z oddziałów miał wątpliwości czy przedsiębiorstwo — inwestor — powinno powołać samodzielny oddział wykonawstwa inwestycyjnego w tych przypadkach, gdy własne biuro konstrukcyjne wykonuje dokumentację techniczną oraz sprawuje inwestycyjny nadzór techniczny.

W związku z tym wyjaśnia się, że w przypadku wykonywania dokumentacji technicznej przez własne biura konstrukcyjne oraz sprawowania nadzoru inwestycyjnego przez własny aparat nadzorczy — koszty z tego tytułu należy wstępnie pokrywać ze środków obrotowych do późniejszej refundacji z właściwych tytułów inwestycyjnych inwestora.

Powolywanie natomiast samodzielnego oddziału wykonawstwa inwestycyjnego dla tego rodzaju czynności — nawet jeśli koszt ich przekracza jeden milion złotych — jest zbędne, gdyż w zakresie prac samodzielnego oddziału wykonawstwa inwestycyjnego wchodzi jedynie wykonywanie robót budowlano-montażowych, a nie projektodawstwo i nadzór.

Rozpowszechniamy racjonalne metody pracy

Organizacja pracy Oddziałów Wojewódzkich na niektórych odcinkach planowania kasowego (uwagi na tle projektów racjonalizatorskich)

Niektóre zagadnienia z zakresu planowania kasowego nie znajdują rozwiązania od strony organizacyjnej w instrukcji służbowej oraz w zarządzeniach Prezesa, gdyż wychodzi się z założenia, że inicjatywa oddziałów da bardziej racjonalne wyniki.

Departament Planowania ocenił ostatnio pozytywnie dwa wnioski racjonalizatorskie, z którymi chcemy zapoznać naszych czytelników.

Chodzi tu o prace oddziałów wojewódzkich na odcinku kontroli wykonania tytułów limitowanych i gospodarowania rezerwą wojewódzka oraz o statystykę wykonania planu kasowego w oddziale wojewódzkim.

I. Projekt ob. ob. Wójtowicz Marii i Śmieszka Bernarda z Oddziału Wojewódzkiego w Stalinogrodzie — dotyczący ewidencji wykorzystania limitów planu kasowego.

Projekt wychodzi z założenia, że na odcinku wykorzystywania limitów niektórych tytułów planu kasowego kontrola winna być jak najbardziej operatywna, tj. dająca możliwości oddziaływania na oddziały operacyjne w kierunku ograniczenia wydatków w przypadku niekorzystnego kształtowania się limitu wojewódzkiego.

Proponowany system kontroli przynosi oddziałowi wojewódzkiemu następujące korzyści:

a) oddział wojewódzki jest w stanie zorientować się co dekadę w stanie wykorzystania limitów przez poszczególne oddziały,

b) oddział wojewódzki orientuje się już w ciągu miesiąca odnośnie ewentualnych oszczędności w tytułach limitowanych, możliwych do osiągnięcia w poszczególnych oddziałach, co daje równocześnie możliwości dalszej korekty wyznaczonych kwot,

c) oddział wojewódzki może w ten sposób zgromadzić odpowiednią rezerwę, które byłyby przydzielone tym oddziałom, gdzie, mimo prowadzenia ścisłej kontroli, zachodzi obawa przekroczenia zaplanowanych kwot.

Opis projektu. Oddział wojewódzki prowadzi dla każdego oddziału operacyjnego arkusz kontroli oraz jeden arkusz kontrolny zbiorczy dla całego województwa.

Arkusz oddziału operacyjnego wygląda w sposób następujący:

Kolumna 1 — Tytuł planu kasowego.

Kolumna 2 — Limit kwartalny.

Kolumna 3 — Limit miesięczny wraz ze zmianami wprowadzonymi w trakcie kwartału przez oddziały wojewódzkie. Kolumna ta podzielona jest poziomo na trzy pozycje, oddzielne dla każdego miesiąca danego kwartału.

Kolumna 4 — Wykorzystanie limitu w poszczególnych dekadach. Każda dekada w tej kolumnie podzielona jest na trzy części a mianowicie:

1. wykorzystanie limitu w danej dekadzie,
2. zwrot zaliczek z danego tytułu,
3. wykorzystanie limitu od początku danego miesiąca.

Kolumna 5 — Kwartał — zwrot zaliczek za kwartał i wykonanie netto.

Kolumna 6 — Uwagi — (dla odnotowania daty pisma oddziału wojewódzkiego zmieniającego limit oddziałowi operacyjnemu).

Arkusze kontrolny zbiorczy dla całego województwa obejmuje tylko rezerwę oddziału wojewódzkiego oraz zmiany w jej wysokości.

Arkusze ten posiada następujący układ. Każdy tytuł podlegający limitowaniu dzielony jest na cztery kolumny w sposób następujący:

Delegacje służbowe

Data	Oddział operacyjny	Kwota	Stan rezerwy oddziału wojewódzkiego
1	2	3	4

Arkusze prowadzony jest w ten sposób, że w kol. 1 — podaje się datę dokonanej zmiany limitu oddziału operacyjnego, w kol. 2 — nazwę oddziału, w którym dokonano zmiany, w kol. 3 — kwotę zmian (odpowiednio ze znakiem + lub —) i w kol. 4 — aktualny stan rezerwy wojewódzkiej — prowadzony w sposób ciągły od początku kwartału, gdyż oddziały wojewódzkie obowiązują zasada gospodarowania limitami w skali kwartalnej.

Warunkiem koniecznym, aby podane wyżej arkusze spełniły swoje zadanie, jest ich prowadzenie bieżące i dokładne. Wszystkie zmiany, jakie zachodzą w oddziałach, muszą być bezwzględnie odnotowane, gdyż w przeciwnym wypadku kontrola nie będzie mogła być oparta o powyższe notowania.

II. Projekt ob. Pietruszyńskiego Henryka z Oddziału Wojewódzkiego w Szczecinie dotyczy statystyki wykonania planu kasowego oddziału wojewódzkiego w skali wojewódzkiej, jak i w poszczególnych oddziałach operacyjnych.

Projekt ma za zadanie skoncentrowanie na jednym arkuszu statystyki wykonania planu kasowego oddziału wojewódzkiego.

Arkusze zbiorczy — dla całego województwa — będzie bardzo pożyteczny dla dyrektora oddziału wojewódzkiego i naczelnika wydziału planowania, gdyż stale uzupełniany informuje bieżąco o stanie wykonania wojewódzkiego planu kasowego oraz może być wykorzystany dla opracowań składanych na posiedzeniach wojewódzkich komisji do spraw planu kasowego.

Statystyka w zakresie wykonania planu kasowego oprócz orientacji o stanie wykonania planu kasowego w poszczególnych oddziałach wskazuje również na realność planowania przez oddziały na skutek wprowadzenia do arkusza również kwot planowanych przez oddziały.

Orientacja w stanie wykonania planu w poszczególnych oddziałach z podziałem na ważniejsze tytuły planu kasowego jest nieodzowna dla skutecznego oddziaływania przez oddziały wojewódzkie na wykonywanie przez oddział operacyjny planu kasowego.

Układ arkusza statystycznego. Arkusze w kolumnach pionowych posiada podział na wszystkie lub ważniejsze tytuły planu kasowego, przy czym każdy tytuł dzieli się na dwie kolumny: a) dekada bieżąca, b) od początku miesiąca.

Poziomo każdy miesiąc dzieli się na pozycje:

1. Wniosek oddziału
2. Plan zatwierdzony
3. Wykonanie — I dekada, II dekada, III dekada, % wykonania planu miesięcznego.

Kwartał — razem dzieli się na następujące pozycje:

1. Wniosek oddziału
2. Korekta oddziału wojewódzkiego
3. Plan zatwierdzony
4. Wykonanie za dwa miesiące
5. Wykonanie za kwartał
6. % wykonania planu zatwierdzonego.

Układ arkusza statystycznego jest analogiczny dla planu kasowego oddziału wojewódzkiego, jak i dla oddziałów operacyjnych.

J. Zawadzki

Zawiadomienia o przyznaniu kredyty i kwartalnych limitach kredytowych

W wyniku istniejącego w III Oddziale Miejskim w Poznaniu zwyczaju wystawiania w dwóch egzemplarzach zawiadomień o przyznanych przedsiębiorstwom kredytach oraz o kwartalnych limitach kredytowych, pracownik tego oddziału ob. **Marian Dalz** złożył projekt (GKPUA nr rej. 307/54), by zawiadomienia te wystawiać tylko w jednym egzemplarzu. Dla oddziału wystarcza zatwierdzony wniosek kredytowy lub otrzymane z oddziału wojewódzkiego zawiadomienie na wzorze D-9, na których to dokumentach można umieścić uwagę o wysłaniu odpowiedniego zawiadomienia do przedsiębiorstwa. Ponieważ również niektóre inne oddziały stosują tryb podobny jak III Oddział Miejski w Poznaniu — zaznacza się, że obowiązujące przepisy IS Dz. VI nie przewidują, by omawiane zawiadomienia były sporządzane z kopią dla oddziału a więc sporządzanie tych kopii jest zbędne.

Podpisy na dziennym bilansie sald

W myśl obowiązujących przepisów, na dowód uzgodnienia danych księgowości analitycznej z danymi księgowości syntetycznej odnośni pracownicy powinni codziennie składać skróty swych podpisów na arkuszach księgi głównej. Ob. **Jadwiga Majewska**, pracowniczka Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim, proponuje (GKPUA nr rej. 400/54), by podpisy te były składane nie na arkuszach księgi głównej lecz na dziennym bilansie sald przy właściwych kwotach.

Powyższa propozycja została uznana za słuszną. Już przed nadesłaniem projektu właściwa jednostka Centrali poinformowała oddziały wojewódzkie o dopuszczalności stosowania tego trybu i przewiduje wprowadzenie odpowiedniej zmiany do nowej IS Dz. X/A.

Sprawozdania z wykonania planu osobowego funduszu płac

Ob. **Witold Marcinkowski**, pracownik Oddziału w Ostrowie Wlkp., proponuje (GKPUA nr rej. 304/54) dokonanie zmiany w ustawieniu pozycji w sprawozdaniach z wykonania planu osobowego funduszu płac (wzór 1b, 2b i 3b). Zdaniem ob. Marcinkowskiego pierwsza część tych sprawozdań powinna przedstawiać się następująco:

nr zapotrzeb.	wypłacono		z przeniesienia
	zaliczki	wynagr. brutto	
			+ wartość zalicz. deputatu prac. fiz.
			+ wartość zalicz. deputatu prac. umysł.
			+ wartość umundur. w przeliczeniu na okres zużycia
			razem
			- wypłaty zaliczane do ubiegł. mies. spraw.
do przeniesienia :			fundusz płac

Celem zmiany układu pozycji jest usprawnienie pracy oddziałów zarówno przy ustalaniu podstawy obliczenia składek dla ZUS jak i przy porównywaniu kwot ze sprawozdań bankowych ze sprawozdaniami dla GUS.

Projekt został uznany za słuszny i podaje się go do ewentualnego wykorzystania przez oddziały, o ile zmiana nie spowoduje im trudności z powodu przyzwyczajenia się przedsiębiorstw do dotychczasowego wzoru sprawozdania.

Kontrola wypłat z bezosobowego funduszu płac

W ostatnim czasie szereg autorów projektów usprawnieniowych proponowało uzupełnienie zapotrzebowań środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń z bezosobowego funduszu płac (wzór nr 6) rubrykami pozwalającymi na wprowadzanie kwot planowanego funduszu płac i wyprowadzanie salda według następującego schematu:

- a) kwota do wykorzystania (plan) lub z poprzedniego zapotrzebowania,
- b) zapotrzebowana kwota,
- c) saldo do wykorzystania.

Wydaje się, że wprowadzenie tego rodzaju wyliczeń na zapotrzebowaniach jest wskazane i może być przez oddziały stosowane. Przedsiębiorstwom bowiem, które nie pro-

wadzą obecnie odpowiedniej własnej ewidencji, wykaże to aktualny stan bezosobowego funduszu plac. Zaznacza się jednak, że dokonywanie takich dodatkowych wyliczeń nie zwalnia od obowiązku ewidencji wypłat na planach (wzór nr 4), prowadzonej zgodnie z przepisami IS Dz. V.

Rozmieszczenie kas

Z inicjatywy ob. ob. **Szczepana Kamienieckiego** oraz **Franciszka Roklickiego**, pracowników V Oddziału Miejskiego w Warszawie (GKPUA nr rej. 488/54), w oddziale tym zastosowano nowy sposób rozmieszczenia kas, różniący się zasadniczo od systemu stosowanego w większości oddziałów. Kasy w V Oddziale Miejskim w Warszawie zostały umieszczone w zwartym bloku, w formie prostokąta, na środku sali operacyjnej przy czym jeden bok prostokąta przylega do drzwi prowadzących do pomieszczeń skarbcowych a pozostałe trzy boki wychodzą na salę. Tak więc na

pomieszczenie 9 kas została wykorzystana część przestrzeni przeznaczonej dla klientów a zwolnione dzięki temu miejsce wokół tej przestrzeni (za ladami) pozwoliło na racjonalne rozmieszczenie biurek i stołów innych stanowisk pracy. Łączność pomiędzy kasami a innymi stanowiskami pracy zapewnia pozostawiony w bloku kas korytarz, dochodzący do pomieszczeń skarbcowych. Korytarz ten jednocześnie zapewnia prawidłowy obieg dokumentów do kas i z powrotem bez pośrednictwa klientów.

Opisany sposób rozmieszczenia kas powinien zostać przeanalizowany i ewentualnie wykorzystany przez oddziały o nadmiernym zagęszczeniu powierzchni biurowej, dysponujące na sali operacyjnej przestrzenią nie wykorzystywaną dostatecznie przez klientelę. Oczywiście muszą przy tym również być wzięte pod uwagę względy bezpieczeństwa, oświetlenie itp. okoliczności.

S. S.

KRONIKA

PRACOWNICY NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO ODZNACZENI KRZYŻAMI ZASŁUGI W ZWIĄZKU Z 10-LECIEM POLSKI LUDOWEJ

Lp.	Nazwisko i imię	Zajmowane stanowisko
Złoty Krzyż Zasługi po raz drugi		
1.	Szatkowski Alfred	Dyrektor O/NBP Bielsko-Biała
Złoty Krzyż Zasługi		
1.	Baranowski Walenty	p. o. Dyrektor Oddziału Woj. we Wrocławiu
2.	Boratyński Wacław	Z-ca Dyr. B.G.R. — Centrala NBP
3.	Choliński Tadeusz	Nacz. Wydziału — Dep. Kredytów Przemysłu
4.	Dobrowolski Józef	Dyrektor Dep. Kredytów Przemysłu — Centrala
5.	Kisiel Henryk	Z-ca Dyr. Dep. Kred. Handlu i Usług — Centrala
6.	Kostecki Wacław	Dyrektor I O/M w Łodzi
7.	Kropiniewicz Tadeusz	Dyrektor Departamentu Kadr — Centrala
8.	Laskowski Leon	Dyrektor Dep. Planowania — Centrala
9.	Latopolski Kazimierz	Naczelnik Wydziału — Centrala
10.	Leszczyński Eugeniusz	Dyrektor Dep. Zagranicznego — Centrala
11.	Michalski Stanisław	Naczelnik Wydziału — Dep. Planowania — Centrala
12.	Migoń Mieczysław	Dyrektor II O/M w Stalinogrodzie
13.	Olszewski Andrzej	Z-ca Dyrektora Dep. Zagranicznego — Centrala
14.	Rajda Jan	Naczelnik Wydziału — O/Woj. Koszalin
15.	Szczepaniec Jan	Dyrektor Dep. Operacyjno-Rachunkowego — Centrala
16.	Szyrocki Józef	Z-ca Dyrektora O/Woj. Stalinogród
Srebrny Krzyż Zasługi		
1.	Bartys Marian	Kasjer VII O/M Kraków
2.	Batko Józef	Naczelnik Wydziału O/Woj. Stalinogród
3.	Becker Zbigniew	Kier. Działu O/Woj. Bydgoszcz
4.	Berent Jadwiga	Kier. Kancelarii Dep. Zagranicznego — Centrala
5.	Białek Władysław	Dyrektor IV O/M Warszawa
6.	Bielawski Bronisław	Kierownik Oddziału NBP w Skwierzynie
7.	Bieniek Janusz	p.o. Naczelnik Wydz. O/Woj. Warszawa
8.	Błaszczyk Kazimierz	Kierownik Oddziału NBP Brzeg
9.	Błażewski Kazimierz	Naczelnik Wydziału O/Woj. Bydgoszcz
10.	Borowiński Zygmunt	Dyrektor VIII O/M Warszawa
11.	Briske Zygmunt	Naczelnik Wydziału O/Woj. Poznań
12.	Ciesielski Kazimierz	Kier. Działu IV O/M Poznań
13.	Czempiński Kazimierz	Sam. Ref. O/Woj. Lublin
14.	Donica Czesław	p. o. Kier. Działu O/Woj. Warszawa
15.	Drożdż Bronisław	Kier. Działu O/NBP Bielsko-Biała
16.	Elhert Roman	p. o. Dyrektor III O/M Poznań
17.	Gerlicki Tadeusz	Kierownik Oddziału NBP — Tczew
18.	Gołębiowski Jan	Kierownik Oddziału NBP Wodzisław Śl.
19.	Gołębiowski Teofil	Dyrektor I O/M Bielsko-Biała
20.	Gorysz Wilhelm	Dyrektor I O/M Bytom
21.	Hajdun Marian	Kierownik Oddziału NBP Strzelce Opolskie
22.	Hermanowicz Jerzy	Kier. Działu O/Woj. Gdańsk
23.	Husar Paweł	Główny Księgowy I O/M Bielsko-Biała
24.	Jaroszkiewicz Tadeusz	Kier. Działu Dep. Kred. Handlu i Usług — Centrala
25.	Jodko Witold	Kier. Działu II O/M Wrocław
26.	Kabaciński Stefan	Główny Księgowy O/NBP Myślibórz
27.	Kamieniecki Szczepan	Dyrektor V O/M Warszawa
28.	Kamionowski Michał	Kier. Działu O/Woj. Olsztyn
29.	Karasiński Bogdan	p. o. Dyrektor V O/M Poznań
30.	Karczmar Mieczysław	Naczelnik Wydziału — Dep. Planowania — Centrala

Lp.	Nazwisko i imię	Zajmowane stanowisko
31.	Kellner Benon	Dyrektor III O/M Warszawa
32.	Kieżun Witold	Z-ca Dyrektora B.G.R. — Centrala
33.	Knapik Jan	Z-ca Dyrektora III O/M Warszawa
34.	Kobak Stanisław	Naczelnik Wydziału O/Woj. Wrocław
35.	Kolny Maria	Kier. Grupy O/NBP Świętochłowice
36.	Kowalski Marian	Kier. Oddziału NBP Busko-Zdrój
37.	Kropiwnicka Alina	Kier. Działu O/Woj. Warszawa
38.	Król Janina	Kier. Referatu O/Woj. Kraków
39.	Kuczyński Teodor	Kierownik Oddziału NBP Grajewo
40.	Kuligowski Kazimierz	Główny Księgowy III O/M Bydgoszcz
41.	Laskowski Zbigniew	Kier. Działu Dep. Zagranicznego — Centrala
42.	Laszczyk Eugeniusz	Naczelnik Wydziału O/Woj. Stalinogród
43.	Lewandowski Antoni	Kierownik Oddziału NBP Płock
44.	Linda Ludwik	Dyrektor II O/M Bydgoszcz
45.	Lipka Franciszek	Kier. Działu O/NBP Leszno
46.	Lipowczan Karol	Kier. Grupy O/NBP Bielsko-Biała
47.	Luczycki Tadeusz	p. o. Dyrektor IV O/M Łódź
48.	Machowski Kazimierz	Kierownik Oddziału NBP Zamość
49.	Maciejczuk Feliks	Kier. Działu O/Woj. Białystok
50.	Malesa Roman	Naczelnik Wydz. Dep. Planowania — Centrala
51.	Mańczak Józef	Naczelnik Wydziału O/Woj. Poznań
52.	Mausz Mieczysław	Kierownik Oddziału NBP Środa (Poznań)
53.	Mesojed Stanisław	Kierownik Oddziału NBP Szczytno
54.	Metzger Adam	Kier. Grupy I O/M Poznań
55.	Michalkiewicz Czesław	Naczelnik Wydziału — Dep. Operacyjno-Rachunk. — Centrala
56.	Michejda Roman	Naczelnik Wydziału — Dep. Planowania — Centrala
57.	Orawiński Stanisław	Kier. Działu — Dep. Kred. Przemysłu — Centrala
58.	Pacha Walter	Naczelnik Wydziału — O/Woj. Stalinogród
59.	Parafińczuk Bronisław	Stolarz Dep. Admin.-Gospodarczego — Centrala
60.	Paychin Rudolf	Kier. Grupy O/NBP Kraków-Podgórze
61.	Pietrzak Tadeusz	Naczelnik Wydziału O/Woj. Warszawa
62.	Piusiński Zygmunt	Kier. Referatu O/NBP Płońsk
63.	Padulka Zbigniew	Kier. Działu Dep. Zagranicznego — Centrala
64.	Pruss Wojciech	Z-ca Naczelnika Wydziału — Dep. Planowania — Centrala
65.	Roguski Henryk	Lakiernik Dep. Admin.-Gospodarczego — Centrala
66.	Ruczko Waclaw	Dyrektor I O/M Olsztyn
67.	Rutkowska Janina	Kier. Działu Dep. Kred. Przemysłu — Centrala
68.	Rybicki Antoni	p. o. Z-ca Dyrektora O/Woj. Wrocław
69.	Sak Stanisław	Dyrektor Oddziału NBP Chorzów
70.	Sadren Marek	Kier. Działu Dep. Kred. Przemysłu — Centrala
71.	Ślodziński Władysław	Kierownik Oddziału NBP Ustroń
72.	Sowa Szymon	Kierownik Oddziału NBP Lubliniec
73.	Stande Florian	Kier. Działu O/NBP Leszno
74.	Szewczyk Jerzy	Dyrektor IX O/M Warszawa
75.	Talaga Tadeusz	Kierownik Oddziału NBP Pszczyna
76.	Towarnicka Helena	Kier. Grupy O/NBP Gliwice
77.	Tyndorf Stanisław	Kierownik Oddziału NBP Sierpc
78.	Warchałowski Mieczysław	Kierownik Ref. O/Woj. Stalinogród
79.	Wawrzyniak Piotr	Mechanik VI O/M Poznań
80.	Wesołkowski Bogumił	Dyrektor O/M NBP Włocławek
81.	Wesołowski Jan Kazimierz	Główny Księgowy VIII O/M Warszawa
82.	Węgrzyn Bronisława Stefania	Kier. Działu — Dep. Operacyjno-Rachunk. — Centrala
83.	Wierzbicki Władysław	Kier. Referatu O/Woj. Warszawa
84.	Wieczorek Franciszek	Kier. Działu O/Woj. Poznań
85.	Woda Stanisław	Z-ca Dyrektora O/Woj. Poznań

Brązowy Krzyż Zasługi

1.	Antoniewski Stanisław	Kierowca Samochodowy O/Woj. Poznań
2.	Błauciak Józef	Podkomendant Straży Bankowej O/Woj. Opole
3.	Brasławski Czesław	Kier. Działu O/NBP Kętrzyn
4.	Figaj Witold	Kier. Działu O/Woj. Poznań
5.	Gdala Czesław	Naczelnik Wydziału Kadr O/Woj. Opole
6.	Herkt Antoni	Starszy Woźny O/Woj. Poznań
7.	Kijonkowa Jadwiga	Kier. Oddziału NBP Głuszycza
8.	Kornaacki Antoni	Kier. Działu O/NBP Kalisz
9.	Nowak Stanisław	Z-ca Komend. Straży Bankowej O/Woj. Poznań .
10.	Ogrodzińska Bożenna	Referent Kap. Rem. O/NBP Piotrków
11.	Olszewska Maria	Kier. Zespołu Sortowni VII O/M Kraków
12.	Paszkievicz Aleksandra	Kier. Grupy Kred. III O/M Warszawa
13.	Pitak Krystyna	Kier. Referatu IV O/M Poznań
14.	Rastawicka Krystyna	Kier. Działu — Dep. Budżetowo-Kredytowy — Centrala
15.	Rokicki Franciszek	Kier. Działu OBP V O/M Poznań
16.	Sadowski Alfred	Kierowca Samochodowy O/Woj. Wrocław
17.	Sidorczuk Stefan	Woźny II O/M Białystok
18.	Stós Stefan	Kierownik Oddziału NBP Szopienice
19.	Szczepkowski Jerzy	Kier. Działu — Dep. Zagraniczny — Centrala
20.	Umiecki Walenty	Kier. Referatu O/NBP Maków Mazowiecki
21.	Wakuliński Florian	Inspektor — Dep. Kred. Przemysłu — Centrala
22.	Wiszniewska Janina	Kier. Referatu I O/M Białystok
23.	Wojtyszek Janina	Kier. Referatu O/Woj. Stalinogród
24.	Woszczyński Wiesław	Kier. Referatu O/NBP Bytom-Bobrek
25.	Zielińska Maria	Główna Księgowka O/NBP Rawa Mazowiecka